



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Diplomová práce

Prvky mytologie a fantasy v díle J.R.R. Tolkiena a Andrzeje Sapkowského

Fantasy and Mythology in J.R.R. Tolkien and Andrzej
Sapkowski

Vypracovala: Bc. Alena Šimmerová
Obor: Učitelství pro 2. stupeň základní škol se specializací Anglický jazyk –
Dějepis
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za její trpělivý, laskavý a odborný přístup a cenné rady při vedení práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině, partnerovi a přátelům, bez jejichž podpory by nebylo možné práci dokončit.

Anotace

Diplomová práce si klade za cíl zkoumat vybraná literární díla J.R.R. Tolkiena a Andrzeje Sapkowského, konkrétně román *Pán Prstenů* a sérii *Zaklínač*, a to na teoretickém pozadí mytologie a teorie přechodových rituálů. Jelikož lze obě díla označit jako typické představitele fantasy literatury, kvalifikační práce poskytne širší kontext tohoto žánru, jeho historický vývoj, ale také biografie zmíněných autorů. Práce se bude rovněž věnovat i konceptu mytologie, neboť právě ten představuje základní zdroj inspirace obou spisovatelů. Hlavní část práce se pokusí porovnat osudy čtyř protagonistů a jejich vývoj jako důsledek liminální zkušenosti. Pozornost bude dále věnována nejen rozdílům a podobnostem mezi oběma fantastickými světy, ale také monstrům a jejich funkcím v příslušných příbězích.

Klíčová slova: literární analýza, přechodové rituály, liminalita, fantasy, mytologie, příšery, Tolkien, Sapkowski

Abstract

The master's thesis aims to explore selected works of J.R.R. Tolkien and Andrzej Sapkowski, namely *The Lord of the Rings* and *The Witcher saga* on the theoretical backgrounds of mythology and the rites of passage. Since the works are representative examples of fantasy literature, the thesis will provide a broader context of the genre, its historical development, and the biography of the authors. Moreover, the concept of mythology will be included, for it is the main source of inspiration for both authors. The main part of the thesis will attempt to contrast the narratives of four main protagonists, and their development as a result of liminal experience. The focus will be placed not only on the differences and similarities between the two fantastic worlds but also on the monsters and their roles in the plots.

Key words: literary analysis, rites of passage, liminality, fantasy, mythology, monsters, Tolkien, Sapkowski

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Fantasy literatura jako literární žánr	9
3. Koncepce mýtu a mytologie	19
3.1 Mytologie ve vztahu k fantasy literatuře.....	25
4. Přejchodové rituály	28
4.1 Preliminalita	29
4.2 Liminalita	29
4.3 Postliminalita	31
5. Život a tvorba autorů	33
5.1 John Richard Reuel Tolkien	33
5.1.1 Tolkienova tvorba.....	36
5.1.2 Seznam Tolkienových děl	41
5.2 Andrzej Sapkowski.....	45
5.2.1 Sapkovského tvorba	47
5.2.2 Seznam Sapkovského děl	52
6. Srovnávací analýza světů a protagonistů	58
6.1 Geralt z Rivie	58
6.2 Aragorn	65
6.3 Srovnání Aragorna a Geralta z Rivie.....	71
6.4 Cirilla z Cintry	72
6.5 Frodo Pytlík.....	78
6.6 Srovnání Cirilly z Cintry a Froda Pytlíka	83
6.7 Svět Ardy	83
6.8 Svět zaklánače.....	88
7. Funkce nestvůr v analyzovaných dílech.....	93
7.1 Tolkienovi netvoři.....	93
7.2 Sapkovského netvoři.....	98
8. Přínos Tolkienovy a Sapkovského tvorby pro žánr fantasy	105
9. Závěr	107
10. Summary	110
11. Seznam použité literatury	113
11.1 Primární zdroje	113
11.2 Sekundární zdroje	114
11.3 Internetové zdroje.....	117

1. Úvod

Fantasy literatura se na přelomu tisíciletí stala jedním z nejúspěšnějších literárních žánrů, což dokládá rostoucí zájem nejen o knihy, ale i filmová a seriálová zpracování starších příběhů. Vymezení hranic tohoto žánru však představuje obtížný úkol, na kterém se neshodují ani renomovaní literární kritici a vědci. První kapitola diplomové práce se tedy pokusí nastínit jasnější obraz žánru, kritéria, která by měla fantastická díla splňovat, a způsoby dalšího dělení žánru na dílčí kategorie. Kapitola rovněž představí vlivné pohledy literárních teoretiků, jakými jsou Tzvetan Todorov, Rosemary Jackson, Diana Waggoner, Farah Mendlesohn, a konečně také Andrzej Sapkowski.

Druhá z kapitol vysvětlí úlohu mýtů a mytologie v lidských společnostech, její funkci sloužící k objasnění jinak nepochopitelných a nadpřirozených jevů, ale také vztah mytologie a fantasy literatury. Jak kapitola ukáže, mytologie sloužila a slouží jako nekonečná studnice inspirace autorů, kteří píšou fantastické příběhy – osudy jejich knižních postav ve větší či menší míře kopírují cestu mýtických hrdinů, kteří zápasí s osudem nebo se jej snaží naplnit.

Třetí kapitola představí Genepovu teorii přechodových rituálů, skrze kterou bude v následné analýze nahlíženo na příběhy knižních hrdinů jakožto na jedince, kteří se proměňují v důsledku konfrontace s fantastickým a nadpřirozenem během svého dobrodružství. Dle Genepova členění existují rituály preliminální, spojené s odloučením, rituály liminální, v nichž jedinec překračuje jakýsi prahový stav a během nichž se mění, a konečně rituály postliminální, jež charakterizuje moment přijetí, sloučení.

Čtvrtá a pátá kapitola se bude věnovat samotným autorům, jejichž díla budou analyzována. Jako první bude představen John Ronald Reuel Tolkien, otec moderní fantasy literatury, který stojí za velkolepým třísvazkovým románem *Pán Prstenů*. Pozornost bude věnována jeho životu s ohledem na zkušenosti, které ovlivnily jeho beletristickou tvorbu. V kontextu Tolkienovy tvorby kapitola dále zohlední zdroje mytologické inspirace a stručně popíše děj obsažený na stránkách *Pána Prstenů*. Analogicky bude postupováno i v případě Andrzeje Sapkowského, dosud žijícího autora knižní série *Zaklínač*. Jelikož Sapkowského tvorbě nevěnovali kritici zatím zaslouženou pozornost, bude hledání jeho mytologické inspirace spíše produktem vlastní interpretace.

O tento obsáhlý teoretický základ bude pak opřeno jádro celé kvalifikační práce, totiž komparativní analýza obou fantastických světů, světa Ardy a bezejmenného světa zaklínače, a čtyř hlavních postav, Geralta z Rivie, Cirilly z Cintry, Aragorna a Froda Pytlíka. Ve fantastických světech se pozornost analýzy zaměří především na fantastické a mýtické prvky, zatímco analýza postav bude vycházet z představené teorie přechodových rituálů, neboť všichni uvedení hrdinové se vydávají na cestu ve fyzickém i duchovním slova smyslu, během které dochází k jejich nezvratnému vývoji. Zvláštní postavení mají v obou fantastických světech také netvoři, kteří však v každém ze světů zastávají odlišné funkce. Pohled na odlišné úlohy nestvůr a příšer tak završí překládanou analýzu.

Závěrečná část nabídne úvahy o přínosu obou zkoumaných děl pro celý žánr fantasy literatury, a to především v kontextu jejího vývoje.

Výzkum částečně vychází z dříve vzniklé bakalářské práce, která se rovněž věnovala dílům J.R.R. Tolkiena v odlišném kontextu. Teorie přechodových rituálů, na níž se analýza obsažená v bakalářské práci zakládala, představuje jeden z dílčích aspektů stávající diplomové práce. Současně bakalářská práce posloužila jako hlavní zdroj inspirace pro vznik práce diplomové.¹

¹ ŠIMMEROVÁ, Alena. *Imaginace a realita v díle J.R.R. Tolkiena a Neila Gaimana*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2022 (bakalářská práce).

2. Fantasy literatura jako literární žánr

Jak bylo naznačeno v úvodu, fantasy literatura představuje jeden z nejpopulárnějších a komerčně nejúspěšnějších žánrů současnosti. Tento žánr je v mnoha ohledech specifický, a navíc postrádá jednotnou všeobecně přijímanou definici.² Předkládaná kapitola si klade za cíl představit klíčové rysy, jimiž se fantastická literatura vyznačuje, ale také uvést základní teoretické přístupy k tomuto žánru včetně jeho způsobu členění na dílčí subžánry. Díky této všeobjímající kapitole bude možné zařadit analyzovaná díla, *Pán Prstenů* a *Zaklínač*, do příslušných kategorií a posoudit, jak daná kritéria splňují či jakým způsobem hranice svého subžánru přesahují. Jak kapitola ukáže, pohledů na uvedené problémy fantasy literatury existuje hned několik, které se navíc mohou navzájem prolínat. I proto se kapitola pokusí o podání uceleného obrazu zkoumaného žánru.

Nejprve je třeba vymezit základní teoretický rámec fantasy literatury. V obecné rovině lze říct, že klíčový rys žánru představuje iracionální či nadpřirozeno, přičemž dílo si neklade za cíl přesné a autentické zachycení skutečného světa, nýbrž světa imaginárního, v němž tyto nadpřirozené prvky figurují.³ Pro konvenční fantastická díla dále platí, že se v nich objevují pohádkové či mytologické motivy, jež pramení z minulosti, a z nich vycházející magie. Jedná se o prvek zcela iracionální, stojící v protikladu k vědecko-technickému pokroku, který fantasy literatura spíše odmítá.⁴ Ve starších fantastických dílech z pera J.R.R. Tolkiena nebo C.S. Lewise lze spatřit tendenci poskytnout soubor univerzálních morálních principů, zatímco současným spisům Andrzeje Sapkowského či G.R.R. Martina tento mravoučný charakter schází.⁵

Vlivný pohled na problematiku fantastické literatury přinesl bulharsko-francouzský literární teoretik Tzvetan Todorov, který se sám pokusil o definici *fantastična*. *Fantastično* je v Todorovově podání konceptem relativním vůči čtenáři a způsobu, jakým přistupuje k textu. Pro žánr je podle Todorova klíčové čtenářovo váhání, jež vychází z narušení řádu řízeném známými pravidly a principy, respektive z konfrontace se zdánlivě nadpřirozenou událostí.⁶ Zda se čtenář, který se ztotožňuje s hrdinou, rozhodne nadpřirozenému jevu věřit anebo jej shledá

² MENDLESOHN, Farah. *Rhetorics of Fantasy*. London: Wesleyan University Press, 2008, s. 11-16. ISBN 978-0819568687.

³ BALDICK, Chris. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Second Edition. New York: Oxford University Press, 2001, s. 95. ISBN 0-19-280118-X.

⁴ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 187-188. ISBN 80-7185-669-X.

⁵ Srov. JACKSON, Rosemary. *Fantasy, the literature of subversion*. London: Routledge, 1981, s. 1. ISBN 9780415025621.

⁶ TODOROV, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*. Praha: Karolinum, 2011, s. 26. ISBN 978-80-246-1676-6.

jako pouhou iluzí, je jeho volba. Váhání o pravdivosti určitého jevu, jemuž předchází vědomé podlehnutí sebeklamu, představuje ten nejdůležitější rys vnímání *fantastična*. V každém případě je ale nutné, aby čtenář k fantastickému dílu přistupoval specifickým způsobem, totiž aby *fantastično* neinterpretoval jako poezii či alegorii, tedy aby mu nepřikládal dvojí význam, aby obrazný význam chápal doslova a přehánění vnímal jako prostředek vedoucí k nadpřirozenu.⁷ Konečně, při četbě fantastické literatury hraje neopomenutelnou roli čas vnímání díla. To znamená, že bez postupné a gradující identifikace lze jen stěží poddat se onomu kouzlu *fantastična*, jež souvisí se čtenářovým váháním. Proto je z Todorovova pohledu nejlepším vypravěčem zúčastněná postava, jelikož o pravdivosti jejích slov lze z principu pochybovat.⁸

V laických kruzích přetrvává model členění fantastické literatury, který bychom mohli označit jako tradiční. Na základě tohoto modelu je možné identifikovat klíčové subžánry, jako je *high fantasy*, *epic fantasy*, *heroic fantasy*, které se navzájem překrývají.⁹ Vedle nich stojí další, neméně důležité subžánry jako *low fantasy*, *sword and sorcery*, *dark fantasy*, *urban fantasy* a v neposlední řadě *children's fantasy*. Podle Mocné a Peterky *epická fantasy* obsahuje sérii několika dějových linií a povětšinou reflektuje osudy družiny hrdinů, zatímco heroická fantasy vychází z heroického mýtu.¹⁰ Termín *high fantasy* charakterizuje příběh odehrávající se v sekundárním světě, v přímém protikladu k *low fantasy*, kde se *fantastično* objevuje v primárním, čtenářově světě.¹¹ *Urban fantasy* se vyznačuje zasazením příběhu do městského prostředí, ať už v primárním, anebo v sekundárním světě.¹² *Sword and sorcery* se téměř překrývá s *heroickou fantasy* s tím rozdílem, že klade větší důraz na akci a obsahuje pikareskní prvky.¹³ Pojem *dark fantasy* pak odpovídá náplni tohoto subžánru, který kombinuje *fantastično* s hororem a pochmurnou či děsivou atmosférou.¹⁴ Konečně, *children's fantasy* se od ostatních subžánrů liší čtenářskou skupinou, ale i strukturou příběhu. Pochopitelně, ústřední roli zastává

⁷ Tamtéž, s.64-75.

⁸ Tamtéž, s. 78. V ideálním případě by se mělo jednat o „průměrného“ člověka, s nímž je možné se snadno ztotožnit.

⁹ STABLEFORD, Brian. *The A to Z of Fantasy Literature*. Lanham: Scarecrow Press Inc., 2005, s. 197. ISBN 978-0-8108-6829-8.

¹⁰ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 188. ISBN 80-7185-669-X.

¹¹ STABLEFORD, Brian. *The A to Z of Fantasy Literature*. Lanham: Scarecrow Press Inc., 2005, s. 198. ISBN 978-0-8108-6829-8. Termíny poprvé použil Lloyd Alexander roku 1971 v eseji *High Fantasy and Heroic Romance*.

¹² Tamtéž, s. 413.

¹³ Tamtéž, s. 394. Autorem pojmu je Fritz Leiber, který jím označil Howardova *Conana*.

¹⁴ Tamtéž, s. 97.

dětský hrdina, který svým samostatným vystupováním dokáže ovlivnit chod příběhu. Vedle něj ve vyprávění velmi často figuruje postava zvířete, která disponuje lidskými vlastnostmi.¹⁵

Oproti tradičnímu vymezení fantastických subžánrů se postavila Farah Mendlesohn, která nabídla zcela odlišný, avšak velmi vlivný systém řazení fantastických děl. Podobně jako Todorov vnímá fantasy žánr jako závislý na jakési debatě spisovatele a čtenáře za cílem společně konstruovat *fantastično*.¹⁶ Ve své knize autorka nabízí celkem čtyři kategorie členění fantasy, které odrážejí způsob, jakým *fantastično* vstupuje do vyprávění. Jedná se o *Portal-Quest* fantasy, v němž čtenář vstupuje do *fantastična* skrze průchod za účelem splnění zadaného úkolu, *Intrusion* či *Intrusive fantasy*, kde *fantastično* zasahuje do hrdinova světa, *Liminal fantasy*, v níž *fantastično* stojí v pozadí děje, a *Immersive fantasy*, při jehož četbě se čtenář skutečně ponoří do propracovaného fantastického světa řízeného magií a *fantastičnu* je vystaven po celou dobu.¹⁷

Portal fantasy představuje příběhy, v němž se protagonista vydává do fantastického světa magickými dveřmi či portálem, zatímco *Quest fantasy* vyžaduje splnění jakéhosi úkolu, přičemž klíčové prvky obou kategorií představují vstup, změnu a vyjednávání, přičemž obě kategorie se většinou překrývají. Hrdina se tak nejprve dostává do kontaktu s *fantastičnem*, jehož prostřednictvím se mění, díky čemuž je schopen ovlivnit dění ve fantastickém světě. Motiv cesty, která zapříčiňuje hrdinův morální růst, je tedy pro tento subžánr všeobecně sdíleným. Zdroje inspirace této kategorie spatřuje autorka v epických dílech evropské kultury, zejména v Bibli, artušovských legendách, případně v pohádkách. Ve většině takto vytvořených fiktivních světů dochází ke krizi, jejíž vyřešení a obnovení stability je zásluhou protagonisty. Obzvláště důležitou roli zastává postava krále, který je spojován s prosperitou země, z níž vychází i morální kvality jejích obyvatel.¹⁸ Ke každé kategorii, tedy *portal* a *quest fantasy*, pak Mendlesohn uvádí klasická fantastická díla, Lewisovy *Letopisy Narnie* a Tolkienova *Pána Prstenů*. V případě příběhů o *Narnii* je onen portál zjevný – hrdinové prochází dveřmi skříně do fantastického světa. *Pán Prstenů* zase představuje *quest fantasy*, v němž postava Froda Pytlíka opouští známé prostředí Kraje a objevuje pro něj neznámý svět plný nástrah a

¹⁵ K dětské fantasy literatuře podrobněji ASHLEY, Mike and John GRANT. *Children's Fantasy*. In: CLUTE, John a John GRANT (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: ORBIT, 1997. [cit. 2024-03-05]. ISBN 978-1-85723-368-1. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/fe/childrens_fantasy.

¹⁶ MENDLESOHN, Farah. *Rhetorics of Fantasy*. London: Wesleyan University Press, 2008, s. 12. ISBN 978-0819568687. „I believe that the fantastic is an area of literature that is heavily dependent on the dialectic between author and reader for the construction of a sense of wonder, that it is a fiction of consensual construction of belief.“

¹⁷ Tamtéž, s. 13-14.

¹⁸ Tamtéž, s. 25-30.

nadpřirozena. Explicitně vyřčeným úkolem hrdiny je pak odnést Prsten moci do Mordoru a zničit ho.¹⁹

V kontextu *intrusive fantasy* zastává *fantastično* úlohu nositele chaosu, který představuje klíčový prvek. *Fantastično* zasahuje do protagonistova světa a ruší zaběhlé pořádky, které se navrací poté, co se *fantastično* vytratí. Od hlavního hrdiny ani čtenáře však tento subžánr nevyžaduje, aby si na jeho přítomnost zvykl. Vyprávění závisí na naivitě protagonisty a jeho zpochybňování věcí a skutečností, které s jistotou zná. Tento přechod od odmítnutí *fantastična* k jeho přijetí dodává příběhu dynamiku. Jako příklady *intrusive fantasy* Mendlesohn cituje román *Jonathan Strange and Mr. Norell*, příběh Sussany Clarke, v němž se *fantastično* v podobě magie překlápá a navrací do skutečné Anglie devatenáctého století.²⁰

Liminal fantasy je asi nejobtížněji uchopitelnou kategorií. *Fantastično* je zde totiž důsledkem ironie a autorovy hry se čtenářem pochybujícím o pravdivosti popisovaného světa. Zatímco v ostatních případech *fantastično* představuje šokující prvek, který zásadně ovlivňuje děj, v případě *liminal fantasy* je upozaděno a popsáno vcelku prostým způsobem, jako by bylo protagonistovi již dávno známé.²¹ Prožitek čtenáře je odcizený prožitku hrdiny, přičemž podivný pocit, který je tím vyvolán, je autorovým úmyslem. Protože se děj vyvíjí kupředu k liminalitě, ale nedojde k překročení prahového stavu, je čtenářův pocit zmatení, úžasu či strachu, tedy emocí, s jejichž vyvoláním fantasy literatura počítá, znásoben.²² Bohužel, tento žánr se vyznačuje asi těmi nejméně jasnými hranicemi a existuje jen málo děl, která lze takto označit. Mendlesohn zmiňuje spis *Wizard of the Pigeons* z tvorby Megan Lindholm, v němž spisovatelka čtenáře vyzývá, aby se rozhodl, který z obrazů představených světů, skutečného či kouzelného, je reálný. Další zmíněné příběhy, které splňuje Mendlesohnové kritéria, se nazývají *Lud-in-the-Mist* z produkce Hope Mirlees či *The Course of the Heart* L. Johna Harrisona.²³

Děj *immersive fantasy* se zpravidla odehrává ve fantastickém světě po celou dobu. Jedná se svět izolovaný od všech vnějších vlivů, jehož součástí se stává i čtenář, přičemž hrdina vnímá

¹⁹ Tamtéž, s. 28.

²⁰ Tamtéž, s. 136-139.

²¹ Tamtéž, s. 22. „In the liminal fantasy we are given to understand, through cues to the familiar, that this is our world. When the fantastic appears, it should be intrusive, disruptive of expectation; instead, while the events themselves might be noteworthy and/or disruptive, their magical origins barely raise an eyebrow. We are disoriented. The enclosed nature of the immersive fantasy is absent: the hints and cues are missing. Yet, as in immersive fantasy, the protagonist demonstrates no surprise. It is the reaction to the fantastic that shapes this category, as well as the context of the fantasy.“

²² Tamtéž, s. 23.

²³ Tamtéž, s. 202, 217, 224.

fantastično jako něco normálního, každodenního.²⁴ To je hlavní důvod, proč autorka nezařazuje *Pána Prstenů* do této kategorie, neboť skrze putování hobitů, kteří svět za hranicemi Kraje neznají, čtenář poznává Středozemi a sdílí s nimi údiv.²⁵ Důležitou úlohu v takových příbězích hraje úpadek a snaha o jeho nápravu.²⁶ Do této kategorie lze zařadit román *Shadowmancer* od G.P. Taylora, ale s největší pravděpodobností rozsáhlé dílo G.R.R. Martina *Píseň ledu a ohně* (*A Song of Ice and Fire*) či jiné příklady *epické fantasy*, které nesplňují kritéria pro zařazení mezi *portal-quest* díla.

Vlastní členění fantasy literatury nabízí také literární teoretička Diana Waggoner. Klíčem pro třízení děl se stává celková atmosféra, v níž se příběh odehrává. Takto stanovuje osm kategorií, totiž *mythopoetic fantasy*, jež obsahuje duchovní rozměr, *heroic fantasy*, která vyzdvihuje odvahu, ctnost a překonávání překážek, *adventure fantasy*, v níž hraje klíčovou roli akce, a poté pěti *ironic fantasy*, *nostalgic fantasy*, *comic fantasy*, *horrific fantasy* a *sentimental fantasy*, z nichž každá vyvolává příslušnou emoci. Podle Diany Waggoner je společným prvkem a jediným kritériem pro všechna fantastická díla skutečnost, že vytváří nový svět tím, že čtenáře přiměje změnit své základní předpoklady ohledně jeho skutečného světa, což mu umožní nahlížet na něj z nové perspektivy.²⁷ V závěru své publikace autorka uznává, že možností členění fantasy literatury na dílčí subžánry existuje více a nabízí ještě jeden alternativní pohled. Klíčovým faktorem pro tento druhý model je úloha magie ve fantastickém světě, zdali je s ní aktivně zacházeno a ona sama v ději výrazně vystupuje, anebo zda je pouze pasivně přítomná a není jí přikládán takový význam. Tyto dva druhy fantastiky, které se dále větví do podrobnějších skupin, pak Waggoner pojmenovává jako *Magic in Operation* a *Magic in Situation*.²⁸

Předposlední teoretický pohled na fantasy literaturu, který bude na stránkách kvalifikační práce představen, patří významné literární kritičce Rosemary Jackson. Ve své nejznámější monografii *Fantasy: The Literature of Subversion* uznává, že fantastická díla vznikají uvnitř sociálního kontextu, který je důležitý pro jejich správné pochopení.²⁹ Jako

²⁴ Tamtéž, s. 19. Slovy Farah Mendlesohn: „*The immersive fantasy invites us to share not merely a world, but a set of assumptions. At its best, it presents the fantastic without comment as the norm both for the protagonist and for the reader: we sit on the protagonist's shoulder and while we have access to his eyes and ears, we are not provided with an explanatory narrative.*“

²⁵ Tamtéž, s. 90.

²⁶ Tamtéž, s. 85.

²⁷ WAGGONER, Diana. *The Hills of Faraway: A Guide to Fantasy*. N.Y.: Atheneum, 1978, s. 30, 94. ISBN 978-0689108464.

²⁸ Tamtéž, s. 94-118.

²⁹ JACKSON, Rosemary. *Fantasy, The Literature of Subversion*. London: Routledge, 1981, s. 2. ISBN 9780415025621.

klíčový prvek, jenž odlišuje fantastickou literaturu od ostatních žánrů, je pak její vztah k *reálnému*. Podle ní fantasy převrací a přetváří *reálno*, jehož vlivu neuniká, naopak, spíše s ním existuje v symbiotickém či parazitickém vztahu. *Fantastično*, které je stejně jako v Todorovově podání produktem nejistoty, nemůže proto existovat nezávisle na reálném světě.³⁰ Autorka rozlišuje tři druhy vyprávění, totiž „*the marvellous*“, „*the mimetic*“ a „*the fantastic*“. První z nich odkazuje na příběhy odehrávající se v kouzelných, nadpřirozených světech, například díla Tolkiena. Druhá kategorie označuje vyprávění, která si kladou za cíl imitovat vnější realitu, a reprezentuje tedy nepřeborné množství různorodých fiktivních děl. Třetí druh představuje kombinaci obou předchozích, v němž se protagonista ze svého realisticky líčeného světa dostává do prostředí, kde figurují nadpřirozené jevy.³¹

Rosemary Jackson tvrdí, že v moderní kultuře přetrvává fantasy literatura na periferii, jako méně výrazný prvek stojící v protikladu literatury, která se zabývá skutečností, realitou. Jak název citované publikace napovídá, fantastická literatura podle jejích slov slouží k rozvracení převládajícího (společenského či ideologického) řádu, který je ve své podstatě represivní a nedostačující, ale také pomáhá svým čtenářům vyrovnávat se s realitou.³²

Do nekončící debaty o definici fantasy literatury přispěl i Andrzej Sapkowski. Ten se ve svém kompendiu *Rękopis znaleziony w Smoczej Jaskini* pokusil shrnout základní obrysy fantastické literatury pro polské čtenáře. Neschopnost dát žánru jednotnou všeobsahující definici vedlo dle Sapkowského k rozpadu na celou řadu subžánrů, jejichž kritéria jsou jednotlivými romány snáze splnitelná. Sapkowski se však nespokojí s tímto arbitrárním dělením, které je navíc ztíženo stíráním hranic mezi žánry, kupříkladu až násilným přidáváním prvků charakteristických spíše pro sci-fi, čímž se vyznačuje zejména *urban fantasy*.³³

Namísto toho Sapkowski nabízí své vlastní členění, které odporuje členění B. Searlese, B. Meachamové a M. Franklina, jež trojice nabídla v knize *A Reader's Guide to Fantasy* z roku 1982.³⁴ Jednotlivé kategorie vymezené Sapkowským mají úsměvné názvy, jež reflektují

³⁰ Tamtéž, s. 12.

³¹ Tamtéž, s. 19-20.

³² Tamtéž, s. 105

³³ SAPKOWSKI, Andrzej. *Rękopis znaleziony w smoczej jaskini: kompendium wiedzy o literaturze fantasy*. Varšava: Supernowa, 2001, s. 9-12. ISBN 978-83-7578-008-6.

³⁴ Kategorie prezentované v knize *A Reader's Guide to Fantasy* jsou tyto: *There and Back Again* (Příběhy, v nichž se protagonista vyskytne v sekundárním světě); *Beyond the Fields We Know* (Díla odehrávající se v sekundárních světech); *Unicorns in the Garden* (Fantastično se odehrává v nám známém světě); *That Old Black Magic* (Příběhy, které mají hororový charakter); *Bambi's Children* (Příběhy, v nichž vystupují zvířata s lidskými vlastnostmi); *Once and Future Kings, Queens, and Heroes* (Vyprávění inspirovaná nadčasovými legendami a mýty, které jsou převyprávěny). Blíže viz FRANKLIN, Michael, MEACHAM, Beth a Baird SEARLES. *A Reader's Guide to Fantasy*. N.Y.: AVON, 1982, s. 185-186. ISBN 978-0380803330.

kanonická díla. První subžánr se nazývá *Za zamčenými dveřmi* čili „*Jejda, Toto, tohle asi není Kansas*“, a jak název napovídá, klíčovým prvkem této kategorie je koexistence našeho reálného světa a světa paralelního, v němž v jisté míře figuruje magie, a do kterého je možné dostat se skrytými dveřmi. Sapkowski ke každému jím definovanému subžánru uvádí impozantní výčet literárních děl, přičemž v případě prvního vynikají knihy *Čaroděj ze země Oz (The Wizard of Oz)* z pera L.F. Bauma, Carrollova *Alenka v říši divů (Alice's Adventures in Wonderland)*, Lewisovy příběhy ze světa *Narnie, The Beginning Place* od Ursuly le Guinové nebo Gaimanův *Hvězdný Prach (Stardust)*.³⁵

Druhý subžánr v Sapkovského pojetí disponuje anglickým názvem – *Retelling* čili „*Jak to bylo doopravdy*“. Principem, kterým se díla obsažená v této kategorii řídí, je opětovné převyprávění již existujících příběhů v podobě mýtů, bajek, legend, ústně předávaných narativů i nepříliš slavných literárních děl. Autoři pak tuto kategorií mohou volit ze dvou důvodů. Zaprvé, jejím prostřednictvím se snaží nabídnout verzi děje, kterou by čtenář akceptoval jako pravdivou. Zadruhé, motivací autora může být také eliminace prvků, které je možné označit za ryze pohádkové, ve snaze dílo zatraktivnit či aktualizovat. Klasická díla spadající do uvedené množiny jsou tyto: *Possession* od A.S. Byatt, *Sleeping in Flame* od Jonathana Carolla, *Blood Chamber* od Angely Carter anebo *Caliban's Hour* z pera Tada Williamse.³⁶

Pro třetí subžánr zvolil Sapkowski název *Jakozemě* čili „*Kdesi tam, v dáli za poli, která známe*“. Jedná se o subžánr, jehož děj se odehrává od první strany ve fantastickém světě, který není alegorií, a je dílem čisté autorovy imaginace. Hranice a pravidla takového světa, který je navíc nezávislý na autorově reálném světě, nejsou ničím limitovány, avšak autor by měl dbát na to, aby čtenáře od nerušeného ponoření do děje nerušily zjevné a očividné odkazy na kulturní fenomény známé z reálného světa. Hlavními rysy zmíněný subžánr kopíruje high fantasy, epickou fantasy či heroickou fantasy, jejichž samostatné názvy ostatně odráží tvorbu Tolkiena. Tolkien je pochopitelně tím nejvýznamnějším spisovatelem, který se svou tvorbou spadá do této skupiny. Vedle Tolkiena je možné do uvedené kategorie zařadit například Howardova *Conana*, svět *Zeměmoří* vytvořené le Guinovou anebo Pratchettovu *Zeměplochu*.³⁷

Čtvrtý subžánr v Sapkovského taxonomii nese poetický název *Historia Magica* čili „*I stalo se včera*“. Hlavním rysem toho druhu fantasy je výklad alternativní historie, co by se

³⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. Subžánry subžánru. *Ikarié*. Praha: Mladá fronta, 2001, 11(12), s. 41-46, zde s. 41. ISSN 1210-6798.

³⁶ Tamtéž, s. 42-43.

³⁷ Tamtéž, s. 43-44.

stalo, kdyby se dějiny vydaly jiným směrem. Autoři pak v některých případech čerpají ze studia dané historické epochy a ve své fiktivní tvorbě pak reflektují příčiny a následky vybraných událostí. Z příkladů uvedených Sapkowským lze zmínit následující: Mary Gentle a její *The Book of Ash*, Susan Schwartz a její *Heirs to Byzantium* či tvorba Judith Tarrowé.³⁸

Pátý ze subžánrů Sapkowski pojmenoval *Přichází cosi zlého čili „Jednorožec v zahradě“*. Díla, která do této kategorie polský autor řadí, spojuje příběh, v němž se nadpřirozené a magické jevy odehrávají v našem reálném světě. Tyto rozumem neuchopitelné prvky reprezentující něco, co je zakázané, bourají každodenní řád běžného jedinceva života. Není divu, že typickým příkladem subžánru jsou romány J.K. Rowlingové o kouzelníkovi *Harrym Potterovi*, vedle nichž pak vystupují i méně známé příběhy Johna Updika *Čarodějky z Eastwicku*, nebo *Tea with the Black Dragon* z produkce Roberty Ann MacAvoy.³⁹

Předposlední ze subžánrů s názvem *Mezi námi zvířátky čili „Králičkovi přátelé a příbuzní“* je pak nejbližší dětskému čtenáři. Jak název napovídá, tato oblast fantasy se vyznačuje příběhy o zvířatech, které jednají a smýšlejí jako lidé, podobně jako v bajkách a pohádkách. Zakladatelem tohoto subžánru byl Robert Lawson, autor několikadílného svazku *Rabbit Hill*, přičemž popularitu mu přinesla až tvorba Richarda Adamse v 70. letech a spis *Daleká cesta za domovem*. Stejně tak sága *Spellsinger* z pera Alana Deana Fostera, *Wild Road* Gabirela Kinga anebo *The Wolves of Time* Williama Horwooda splňují kritéria zmíněného subžánru.⁴⁰

Poslední Sapkowského subžánr představuje *Urban fantasy čili „Elfové v Central Parku“*. Jedná se o písemnosti, v nichž nadpřirozeno a magie vstupuje do rušného a neosobitého prostředí moderních měst naší reality, přičemž kouzelné bytosti v tomto světě žijí své plnohodnotné a nerušené životy, jako je to v příbězích od Charlese de Linta, Rosemary Edgehill anebo Marka Helpina, autora *Winter's Tale*.⁴¹

V neposlední řadě Sapkowski přináší i vlastní typologii hrdinů a netvorů, kteří ve fantastických příbězích hojně vystupují, ale také kánon fantastické literatury, jenž obsahuje osmdesát pět položek a jehož první příčku obsadil Tolkienův *Hobbit*.⁴² Co se členění hrdinských postav týče, Sapkowski nabízí tři modely. První z nich je model americký, který charakterizuje

³⁸ Tamtéž, s. 44-45.

³⁹ Tamtéž, s. 45.

⁴⁰ Tamtéž, s. 45-46.

⁴¹ Tamtéž, s. 46.

⁴² SAPKOWSKI, Andrzej. *Rękopis znaleziony w smoczej jaskyni: kompendium wiedzy o literaturze fantasy*. Varšava: Supernowa, 2001, s. 222. ISBN 978-83-7578-008-6.

postava disponující nadlidskými kvalitami, jako je Howardův Conan. Jedná se o postavu, která je v podstatě bezchybná, a především, z principu nepřemožitelná. Druhý model vychází z mnohem bohatší evropské tradice, a je zastoupen postavou krále Artuše, v níž se snoubí mýtické, pohádkové a jiné archetypy, jichž je evropská kultura plná. Tato postava se pak zpravidla vydává na cestu za ziskem moci a slávy, případně za jejich obnovením. Třetím modelem je obraz ženské postavy ve fantasy, který je nejvíce nejednotný a závislý na autorově imaginaci.⁴³

V uvedeném kontextu je vhodné nastínit genezi fantasy literatury. Prvky, které tvoří základy žánru, z nichž vynikají mytologické koncepty, je možné pochopitelně vysledovat daleko do literární historie, přičemž hrdinské eposy a legendy starověku a středověku dodnes slouží jako důležitý zdroj inspirace pro autory moderní fantasy.⁴⁴ Mýtus a nadpřirozeno jsou však také společné pohádkám, které reflektují regionální folklór, ale rovněž takovému žánru, jakým je gotický román. Všechny tyto žánry lze chápat za předchůdce a současně zdroje inspirace moderní fantasy literatury.⁴⁵ Zárodek moderní fantasy literatury, jejíž struktura se do dnešních dní příliš nezměnila, je však mnohem mladší, pocházející z konce devatenáctého století. Mezi průkopníky tohoto rodičího se žánru Mocná s Peterkou zařazují Williama Morrisa s jeho spisem *The Water of the Wondrous Isles* z roku 1897, který se inspiroval v severské mytologii, dále lorda Dunsanyho, E.R. Eddisona a v neposlední řadě H.R. Haggarda, tedy v zásadě anglicky mluvící autory.⁴⁶

Po velkou část dvacátého století představovala fantasy literatura především fenomén bující v anglicky mluvícím světě, již konkuroval paralelně vzniklý žánr, science fiction (sci-fi). Do popředí se fantasy literatura začala dostávat od dvacátých let, kdy vznikla první fantasticky laděná periodika v podobě časopisů *Weird Tales*, *Unkown* (později *Unknown Worlds*) či *The Magazine of Fantasy and Science Fiction*. Andrzej Sapkowski datuje vznik moderní fantasy do období kolem roku 1930, kdy Robert E. Howard v prvním ze zmíněných časopisů uveřejnil povídku o barbaru Conanovi z Cimmerie, a její rozmach pak spatřuje v poválečném období.⁴⁷ V padesátých letech došlo k největšímu průlomů ve vývoji žánru, neboť fantasy literatura se

⁴³ SAPKOWSKI, Andrzej. Hrdina naší doby. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 2001, 11 (9), s. 43-45. ISSN 1210-6798.

⁴⁴ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 188. ISBN 80-7185-669-X.

⁴⁵ VRBENSKÁ, Františka. Autor a morfické rezonance. Pátrání po kořenech fantastiky. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 2001, 11(11), s. 51-52. ISSN 1210-6798.

⁴⁶ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 188-189. ISBN 80-7185-669-X.

⁴⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *Rękopis znaleziony w smoczej jaskini: kompendium wiedzy o literaturze fantasy*. Varšava: Supernowa, 2001, s. 7. ISBN 978-83-7578-008-6.

neodmyslitelně zapsala do širokého povědomí díky vydání dnes již klasických děl, jako Tolkienův *Pán Prstenů* nebo Lewisovy *Letopisy Narnie*.⁴⁸ Nejenže tyto dvě nepřekonané knihy poskytly pevné základy pro celý žánr, ale rovněž se staly jasným vzorem či předobrazem ideálního fantastického díla, které další generace spisovatelů v jisté míře následovaly a následují.

Toto bohaté dědictví, které dvojice velkých mužů vytvořila, převzali neméně významní autoři jako Ursula le Guin, Terry Pratchett se svou sérií *Zeměplochy* (*Discworld*), H.P. Lovecraft, G.R.R. Martin s mnohosvazkovým dílem *Píseň ledu a ohně* (*A Song of Ice and Fire*), J. K. Rowlingová s jejími příběhy z kouzelnického světa *Harryho Pottera*, Neil Gaiman, ale také osoby původem z neanglofonního prostředí, jako je Andrzej Sapkowski, autor *Zaklínače*. Právě proces zakořenění fantasy žánru mimo anglicky hovořící prostředí představuje současný trend, který je možný vysledovat k počátku nového tisíciletí.⁴⁹

⁴⁸ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 188-189. ISBN 80-7185-669-X.

⁴⁹ Tamtéž, s. 189; KRAMER, Kelly. A Common Language of Desire: 'The Magicians', Narnia, and Contemporary Fantasy. *Mythlore* [online]. 2017, 35(2), s. 153-69 [cit. 2024-03-28]. ISSN 01469339. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26816090>

3. Koncepce mýtu a mytologie

Jelikož důležitou složkou této kvalifikační práce je hledání mytologických prvků ve vybraných dílech J.R.R. Tolkiena a Andrzeje Sapkowského, je pro její účel nezbytné představit základní definici mýtu a vysvětlit jeho význam nejen v kontextu fantastické literatury, ale kultury obecně. Ostatně, mýty a mytologie byly a jsou neoddělitelnou součástí všech lidských společností, jimiž si lidé vysvětlovali přírodní a jiné existenční jevy týkající se otázek života a smrti, které nebyli schopni racionálně uchopit. Termín *mýtus* je starořeckého původu, jehož původním významem bylo „slovo“, případně „řeč“, ale v průběhu dějin se obsah pojmu mírně posunul k vyprávění o věcech, co se udály.⁵⁰ V dnešní době získal pojem *mýtus* negativní konotace, stal se synonymem pro lež či fikci, což je možné považovat za důsledek vědeckých pokusů o jeho racionální vysvětlení. Naopak, západní civilizace má v současnosti tendenci mýty a rituály, které stály u jejího zrodu, upozdatovat či jimi dokonce opovrhovat.⁵¹

Stejně, jako v případě žánru fantasy, ani zde není snadné nabídnout definici mytologie, která by byla všeobecně přijímaná. Rumunský religionista Mircea Eliade uvádí poměrně široké, avšak ne zcela dokonalé vymezení mytologie: „*Mýtus vypráví posvátné dějiny; popisuje událost, která nastala v prvotním čase, v bájném čase „počátku“.* Jinými slovy, mýtus vypráví, jak díky mocným čimům nadpřirozených bytostí začala existovat nějaká skutečnost, ať už celková skutečnost, kosmos, nebo jen její část: ostrov, rostlinný druh, lidské chování, instituce.“⁵² Mýtus tedy poskytuje vysvětlení něčeho neznámého, nepochopitelného, a to ve formě výtvaru fantazie, který se promítá do dějin. Tímto způsobem je třeba k mýtům přistupovat; nelze je interpretovat jako spolehlivá svědectví významných historických okamžiků. Naopak, mýty svou podstatou spíše působí jako iluze, o něž se lidský život potřebuje opírat, neboť mu poskytuje jistoty v podobě morálního kodexu, hodnotové a kulturní opory a společenské soudržnosti. Jejich absence danou kulturu těchto jistot zbavuje. Joseph Campbell, významný americký religionista, k povaze mýtů dodává, že z nich vzešly systémy morálních hodnot všech společností a staly se z nich náboženství. Tím, že je v současné době přistupováno k mýtům vědecky a jejich význam bývá opomíjen, se vytrácí morální rovnováha.⁵³

⁵⁰ COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007, s. 6. ISBN 978-80-7209-778-4.

⁵¹ CAMPBELL, Joseph. *Mýty: Legendy dávných věků v našem denním životě*. Praha: Pragma, 1998, s. 59. ISBN 80-7205-491-0.

⁵² ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Alpha Book, 2020, s. 16. ISBN 978-80-257-3188-8.

⁵³ CAMPBELL, Joseph. *Mýty: Legendy dávných věků v našem denním životě*. Praha: Pragma, 1998, s. 19-21. ISBN 80-7205-491-0.

Současně je ale mýtus vždy „pravdivý“, neboť tento velký, posvátný příběh svou pravdivost dosvědčuje současným stavem věcí a jevů, jež jsou důsledkem konání oněch nadpřirozených bytostí. Lépe řečeno, mýtus, například ten o vzniku světa, nabývá kategorie pravdivosti, protože existence světa je jejím důkazem. Tím se mýtus zásadně liší od pohádky či bajky, ke kterým je vědomě přístupováno jako ke klamným příběhům. Důležitost mýtu tedy spočívá v tom, že se k němu společnost neustále vztahuje, vnímá jej jako příběh vyprávějící o událostech, které zapříčinily současnou podobu lidskou údelu, tedy že je člověk smrtelnou bytostí žijící ve společnosti, která se řídí určitými pravidly. K těmto událostem dávné minulosti došlo, jak tvrdí Eliade, z vůle nadpřirozených bytostí, božstev či hrdinů.⁵⁴

Mýtus má hned několik charakteristických rysů, mezi které patří výklad dějin činů nadpřirozených bytostí, přičemž tyto dějiny jsou pravdivé a posvátné. Dále mýtus odkazuje na moment „stvoření“ či „vzniku“, jelikož vypráví o počátcích existence jistého fenoménu. Konečně, mýtus představuje prožitek, neboť díky němu dochází ke zpřítomňování minulosti, jeho aktualizaci a připomínání, přičemž „*povznášející moc*“ připomínaných událostí se nás zmocňuje.⁵⁵ Campbellovými slovy, mýty jsou „*příběhy životní moudrosti*“.⁵⁶

Není tedy divu, že mýty člověka doprovází od dávných dob, kdy si začal uvědomovat svou existenci ve světě a její konečnost. Jedinec objevuje, že je součástí širokého pole mezilidských vztahů, ať už ve formě tlupy, kmene, či národa. Nejenže se musí vypořádat s vědomím, že jeho život je konečný, ale také se musí podříditi normám skupiny, jejíž blaho převyšuje zájmy jednotlivce. Tyto skutečnosti, nevyhnutelnost smrti a trvání společenského řádu, pak představují základní mytologické náměty, jež prostupují celou řadou mytologických systémů.⁵⁷ Jak se lidské myšlení v průběhu času rozvíjí, rozvíjí se i mytologie, neboť člověk hlouběji uvažuje nad podstatou světa, který jej obklopuje.

K výkladu funkce mýtů se vyjadřovali již první představitelé psychoanalýzy. Sigmund Freud se k mýtům stavěl odmítavě, považoval je za patologické jevy, které by měla věda vyvrátit. Freud přirovnal mýtus (vzhledem k jeho povaze) ke snu, konkrétně snu veřejnému, který vychází z podvědomého nutkání přeludu a strachu.⁵⁸ Carl Gustav Jung naopak spatřoval přínos mýtu ve spojení lidského vědomí s nevědomými silami v lidském nitru. Tyto uvnitř

⁵⁴ ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Alpha Book, 2020, s. 16-19. ISBN 978-80-257-3188-8.

⁵⁵ Tamtéž s. 25.

⁵⁶ CAMPBELL, Joseph a Bill MOYERS. *Síla mýtu*. Praha: Argo, 2016, s. 32. ISBN 978-80-257-1904-6.

⁵⁷ CAMPBELL, Joseph. *Mýty: Legendy dávných věků v našem denním životě*. Praha: Pragma, 1998, s. 31-32. ISBN 80-7205-491-0.

⁵⁸ Tamtéž, s. 23

dřímající síly znalost mýtu oživuje, přičemž jim Jung přiřkl funkci jakési opory, která lidskému druhu v minulosti vždy pomáhala.⁵⁹ Mýtus a příběhy obecně pomáhaly a pomáhají lidskému druhu najít vhodný vztah ke světu, k hledání významů, a především, k uvědomění si hodnoty prožitku života.⁶⁰

U teorií C.G. Junga se vyplatí ještě nakrátko zastavit. Jelikož mýty povětšinou sdílejí podobnou strukturu, odrážejí podobné motivy, myšlenky, které jsou přítomny v kolektivním nevědomí. Tyto univerzální, lépe řečeno elementární ideje, které Jung nazývá archetypy, se stávají společnými náměty mýtů. Mýtus tak pomocí archetypů, které na sebe berou rozličnou podobu, reflektuje obavy, konflikty a vnitřní zkušenosti, již jsou všem lidem vlastní.⁶¹

Campbell spatřuje funkci mýtů ve čtyřech oblastech. První oblastí je mystika, která lidským společenstvem pomáhá ocenit existenci vesmíru i člověka, tedy ty tajuplné jevy, které člověka daleko přesahují. Druhá funkce se pojí s kosmologií, totiž hledá odpovědi na otázky týkající se velikosti, tvaru i pravidel vesmíru. Třetí rovina má pak povahu sociologickou. Mýtus poskytuje společenský řád a již uvedený kodex morálních hodnot, který se v daném společenství uplatňuje. Poslední funkce odráží pedagogický přesah mýtu – jeho účelem je vychovávat, vést k hodnotnému lidskému životu.⁶² Existují tedy dvě širěji vymezené odnože mytologie, totiž ta, která reflektuje vztah člověka k přírodě, a poté taková, jež zasazuje člověka do sítě lidského společenství. Příkladem druhé z nich je Bible, ústřední příběh Západní civilizace, v níž dominuje orientace na společnost.⁶³

Významnou roli v mýtech hrají právě ony nadpřirozené bytosti, božstva. Jejich účel je slovy Campbella následující: „*Bůh je zosobnění motivačního tlaku nebo hodnotového systému, který funguje v lidském životě a ve vesmíru – sil vlastního člověka těla i přírody*“.⁶⁴ Činy bohů, kterými vyjevují svou posvátnou moc, jsou tedy pokládány za vzor příkladného lidského jednání.⁶⁵ Božstva však s lidmi nespojuje pouze ctnostné jednání, které je v případě bohů samozřejmostí, ale také smrtelnost, jak ilustruje Eliade. Ke smrti boha dochází, když jeho osoba přestane být nábožensky aktuální a je zapomenuta, ale také tehdy, když je zabita člověkem. Smrt lidskou rukou přináší lidstvu něco nového, a proto na takového boha nemůže být zapomenuto. Usmrcení boha stojí za vznikem opakujícího se iniciačního rituálu. Ze starověké

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ CAMPBELL, Joseph a Bill MOYERS. *Síla mýtu*. Praha: Argo, 2016, s. 24-27. ISBN 978-80-257-1904-6.

⁶¹ Tamtéž, s. 77-78.

⁶² Tamtéž, s. 58-59.

⁶³ Tamtéž, s. 49.

⁶⁴ Tamtéž, s. 49.

⁶⁵ ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Alpha Book, 2020, s. 16. ISBN 978-80-257-3188-8.

mytologie takto vynikají egyptský Osiris, řecký Adonis, ale také bohyně Persefona a mezopotámská Ištar, které vstupují do podsvětí ze své či proti své vůli.⁶⁶

Jiným způsobem jsou líčeni bájní hrdinové. Jedince činí hrdinou jeho skutky, jimiž se vymyká běžným lidským schopnostem, anebo hrdinského statutu dosahuje obětováním se pro něco, co jej přesahuje. Hrdina může svými činy vyniknout ve dvou rovinách, buď ve fyzické, například prokázáním odvahy tváří tvář nebezpečí, anebo v duchovní, kdy svému okolí zprostředkuje zkušenost s posvátným, nadpřirozeným. Úděl hrdiny v mýtech je tedy vystupovat jako morální vzor, což Campbell podporuje slovy: „*Morálním cílem hrdinství je položit život za svůj lid, zachránit nějakého člověka nebo podpořit nějakou ideu. Hrdina se za někoho nebo za něco obětuje – v tom je morálka hrdinského činu*“.⁶⁷ Dobrodružství, které hrdina podniká, velmi často začíná ztrátou důležitého předmětu, anebo uvědoměním, že pro svou existenci hrdinovo společenství takový předmět potřebuje (například oheň v mýtu o Prométheovi). Jedinec proto musí opustit hranice známého, bezpečného, a vydat na cestu za znovunabytím ztracené věci, případně získáním toho, co jeho bližní postrádají. Je to právě v průběhu cesty, kde se stává hrdinou. Až příliš nápadně tento proces připomíná přechodový rituál obsahující odloučení, transformaci, a návrat k „*životu bohatšímu a zralejšímu*“.⁶⁸

Campbell rozlišuje dva základní typy hrdinů. Prvním typem je hrdina, který se na dobrodružnou pouť vypravuje dobrovolně, s určitým úmyslem, přičemž za svůj osud přijímá odpovědnost. Takto Campbell označuje například Odysseova syna Telemacha, který se vydává svému ztracenému otci naproti. Druhý typ představuje hrdina, jenž je do víru dramatických událostí vržen, aniž by po tom toužil, ale v okamžiku krize prokáže, že je na ni připraven. Zmíněný druh hrdiny vystupuje například v keltské mytologii v podobě lovce, kterého královna víl proměněná ve zvíře zavede do neznámého prostředí.⁶⁹

Pokud pomineme Bibli, v evropském kulturním okruhu dodnes zůstávají vlivné mytologické tradice klasického Řecka, severská mytologie, a konečně středověké mýty o králi Artušovi, které slouží jako nekonečná studnice inspirace. S výjimkou příběhů o králi Artušovi všechny zmíněné mytologické systémy v sobě obsahují kosmologické mýty o vzniku světa a jeho zániku. Již staří Řekové ve svých mýtech zdůrazňovali respekt k jednotlivci a k jeho individuální cestě, což byl klíčový námět, který pozdější středověká kultura zohledňovala.

⁶⁶ ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Alpha Book, 2020 s. 74-85. ISBN 978-80-257-3188-8.

⁶⁷ CAMPBELL, Joseph a Bill MOYERS. *Síla mýtu*. Praha: Argo, 2016, s. 166. ISBN 978-80-257-1904-6.

⁶⁸ Tamtéž, s. 161-163.

⁶⁹ Tamtéž, s. 167-168.

Evropská středověká kultura byla však směsicí více vlivů. Významnou roli zastával jednak ideál individuálního hrdinství, který byl dědictvím Keltů a Germánů, a k němu protikladné blízkovýchodní křesťanské smýšlení, které akcentuje příslušnost jedince ke kolektivu. Obě tyto protichůdné tendence ovlivnily výslednou podobu středověkých mýtů.⁷⁰

Řecká mytologie se promítala ve všech oblastech každodenního života. Každý Řek znal Homéra nazpaměť, mýty prostupovaly výtvarným uměním, filosofií, či literaturou, v níž dostávaly novou podobu antické tragédie. Důležitou roli v řeckých mýtech hrálo porušení společenských norem, jak ilustruje například osud Oidipa, který nevědomky zabil svého otce a oženil se se svou matkou. Závažnost odsouzeníhodného činu se snaží mýtus patřičně vysvětlit, přičemž v jeho závěru dochází k potvrzení obecně přijímaných společenských konvencí a hodnot.⁷¹ Motiv, který je společný nejednomu řeckému mýtu, je představa, že život povstává z temnoty, podsvětní říše, do níž se vrací. Jde o cyklus znovuzrození a obnovy, který odráží zemědělský způsob života.⁷² Osudy lidstva jsou pak popsány jako částečně závislé na vůli bohů. Utrpení celého lidského druhu bylo vylíčeno jako trest za provinění jednotlivců Prométhea a Pandory, kteří se svým jednáním Diovi, nejvyššímu z olympských bohů, znelíbili.⁷³

Severská mytologie pro změnu odráží nehostinnost prostředí, v němž vznikla. Jejím ústředním motivem je nekončící konflikt mezi bohy a obry, kteří představují řád a chaos. Bohužel, existují jen řídké záznamy o mýtech, které si Skandinávci předávali ústně. O severských mýtech a legendách vypráví dvě významné písemnosti, totiž *Prozaická Edda*, sepsaná Islandčanem Snorrim Sturlusonem, a starší *Poetická Edda* z počátku třináctého století. Severská kosmologie je skutečně propracovaným systémem, v němž figuruje několik světů se svými vlastními obyvateli, například Ásy a Vany (božstva), obry, trpaslíky, elfy, tedy bytostmi, jimiž se inspiroval ne jeden spisovatel žánru fantasy.⁷⁴

Zejména v kontextu analyzovaných fantastických děl je ze severských mýtů klíčový příběh o Sigurdovi/Siegfriedovi Völsungovi. V jedné verzi příběhu tento hrdina, který od svého otce zdědí poškozený legendární meč, usmrtní draka Fáfnioho a získá prokletý poklad trpaslíka Andvariho, včetně trpaslíkova kouzelného prstenu. Během svých následujících dobrodružství Sigurd vysvobodí valkýru Sigdrífu, již dovede králi Gunnarovi. Gunnar pojme tuto bytost za

⁷⁰ CAMPBELL, Joseph. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000, s. 163-164. ISBN 80-7178-397-8.

⁷¹ COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007, s. 54-55. ISBN 978-80-7209-778-4.

⁷² CAMPBELL, Joseph. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000, s. 149. ISBN 80-7178-397-8.

⁷³ COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007, s. 57. ISBN 978-80-7209-778-4.

⁷⁴ Tamtéž, s. 114-115.

manželku a Sigurda odmění rukou Gudrún. Král Gunnar je však ambiciózní a závistivý jedinec, který na konci příběhu Sigurda zavraždí, aby jeho poklad (jenž není ničím jiným než pokladem Nibelungů) získal pro sebe.⁷⁵ V odlišné verzi Sigurd ze spánku probouzí valkýru Brynhildu, do níž se zamiluje a odpřisáhne jí věrnost, ale je očarován, na svou lásku zapomíná a stává se manželem Gudrún. Brynhilda se jen neochotně vdává za Gunnara, přičemž sama spřádá plány, jak se zrádnému milenci Sigurdovi pomstít. V této alternativní verzi přemlouvá Gunnara, aby Sigurda probodl ve spánku, což její manžel se svými společníky s radostí učiní, avšak Brynhildino svědomí jí dovádí k sebevraždě.⁷⁶

Konečně, výslunní místo v evropské kultuře náleží artušovským legendám. Eliade zmiňuje, že právě ve středověku došlo k velkolepému rozmachu mytologického myšlení, kdy každý společenský stav hledal ospravedlnění svého původu. Rytířstvo jej našlo v příbězích o králi Artušovi, v nichž se snoubí křesťanská víra spolu s keltskými hodnotami a představami o posmrtném životě. Projevem rozvinutého mytologického myšlení, pak byly fenomény jako chiliastická hnutí anebo křížové výpravy, v nichž je vyjádřen motiv dovršení času.⁷⁷ Hledání svatého grálu představuje ústřední téma artušovských legend, v němž do popředí opět vystupuje individuální pout' jednotlivce – každý z rytířů kulatého stolu podstupuje dílčí zkoušky sám za sebe, aby prokázal svou hodnotu.⁷⁸ Demonstrace rytířských kvalit je ostatně také hlavním tématem příběhu o Artušově synovci, jenž ve své literární verzi dostal název *Sir Gawain a Zelený rytíř*.⁷⁹ Vedle rytířských ctností v legendách vystupuje motiv romantické lásky mezi milenci, kteří si nejsou podle dobových konvencí souzeni – například Tristan s Isoldou, anebo Lancelot s Guineverou, Artušovou manželkou.⁸⁰

Postava krále Artuše, hrdiny, který bránil Britské ostrovy proti přichozím Germánům, se objevuje v několika významných literárních památkách, totiž na stranách *History of the Kings of Britain*, sepsaných Geoffreyem z Monmouthu, a ve spisech francouzského básníka

⁷⁵ CARTER, Lin. *Tolkien: Zákulisi Pána Prstenů*. Praha: Argo, 2002, s. 138. ISBN 90-7203-457-X. Rod Völsungů odvíjel svůj původ od boha Ódina a jeho členové disponovali nadpřirozenými schopnostmi.

⁷⁶ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, s. 197-198. ISBN 978-80-7277-177-6; AMBALU, Shulamit. *Kniha mytologie*. Praha: Universum, 2019, s. 158-159. ISBN 978-80-7617-786-4. Sigdrífa bývá ztotožňována s Brynhildou.

⁷⁷ ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Alpha Book, 2020, s. 124-126. ISBN 978-80-257-3188-8.

⁷⁸ CAMPBELL, Joseph. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000, s. 183-186. ISBN 80-7178-397-8.

⁷⁹ COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007, s. 101. ISBN 978-80-7209-778-4. Příběh vypráví o tajemném Zeleném rytíři, který Artušovy dvořany vyzývá, aby mu v rámci jakési hry stáli hlavu. Ten, kdo výzvu přijme, si musí nechat ránu za jeden rok opětvat. Úkolu se chopí Gawain, avšak i když rytířovu hlavu utne, jeho tělo ji znova uchopí a umístí ji tam, kam patří. Hrdina se tedy připravuje na zkoušku a získává zelený pás, který jej v závěru příběhu ochrání před smrtí. Celé dobrodružství pak má představovat zkoušku odvahy Artušových bojovníků.

⁸⁰ CAMPBELL, Joseph. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000, s. 182-187. ISBN 80-7178-397-8.

Chrétiena z Troyes a anglických literátů Layamona a Thomase Malloryho. Poslední z mužů dal artušovskému příběhu definitivní podobu.⁸¹

Artuš, syn krále Uthera Pendragona, měl být podle legend bezprostředně po narození dán na výchovu k rytíři Ectorovi. Po smrti krále Uthera se měl stát novým vladařem ten člověk, který dokáže vytáhnout meč Excalibur z kamene. Tímto skutkem potvrzuje Artuš svůj nárok na trůn. V jiné verzi tento meč získává od Paní jezera, jež představuje keltskou bohyni poskytující moc a legitimitu vlády. Za manželku si Artuš bere Guineveru a stává se spravedlivým vládcem, kterého následuje čaroděj Merlin a společenstvo rytířů kulatého stolu, mezi nimiž vyniká zejména Lancelot. Artuš však není morálně bezchybná postava, neboť je otcem Mordreda, kterého měl podle legend zplodit se svou sestrou Morganou. Artušův syn je pak příčinou konfliktů uvnitř království, jelikož z krále a Lancelota učiní nepřátele kvůli přízni Guinevery, zatímco Mordred se nakrátko chopí moci. V závěrečné bitvě se Mordred střetává s Artušem a hyne jeho rukou. Artuš, který je smrtelně raněn, odplouvá do Avalonu, místa symbolizujícího posmrtný ráj.⁸²

Na závěr kapitoly je nutné zdůraznit vztah mýtu a rituálu. Campbell uvádí, že „*mýty vnitřně podporují rituály a rituály zvenčí uzákoňují mýty*“.⁸³ Rituál slouží jako jakýsi prostředek identifikace jedince se světem kolem něj, se společností, díky němuž si člověk osvojuje šablony žádoucího chování – tedy následuje vzor, který je naznačen v mytologii dané společnosti.⁸⁴ Blíže se úloze rituálu v lidském životě bude věnovat další z kapitol.

3.1 Mytologie ve vztahu k fantasy literatuře

Jak již bylo naznačeno výše, celá řada mytologických systémů slouží jako zdroje inspirace pro mnohé spisovatele na poli fantastické literatury. Tato kapitola se pokusí o stručné představení obecných tendencí, k nimž se autoři přiklánějí, když mytologii umisťují do svých fiktivních světů, a to s důrazem na epickou fantasy, jíž reprezentují obě analyzovaná díla.

Mytologie představuje jeden ze základních pilířů fantasy literatury tak, jak ji známe a zároveň ji lze chápat jako její předobraz. Ačkoliv v některých subžánrech nemusí být na první pohled patrná, ve větší či menší míře se v nich přesto prosazuje. Zatímco původně byly mýty

⁸¹ COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007, s. 94. ISBN 978-80-7209-778-4.

⁸² VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002, s. 27-29. ISBN 80-7277-066-7.; AMBALU, Shulamit. *Knihy mytologie*. Praha: Universum, 2019, s. 176-177. ISBN 978-80-7617-786-4

⁸³ CAMPBELL, Joseph. *Mýty: Legendy dávných věků v našem denním životě*. Praha: Pragma, 1998, s. 57. ISBN 80-7205-491-0.

⁸⁴ Tamtéž, s. 55-57.

chápány doslovně a sloužily k vysvětlení reality, s odstupem času začal člověk na mýty nahlížet jako na příběhy ve formě epických dobrodružství, která byla vyprávěna pro pobavení a poučení. Po vzoru mýtických hrdinů si spisovatelé vytvořili své vlastní, kteří interagují s nadpřirozenými jevy nebo disponují nadlidskými schopnostmi. Způsob, jakým je vystavěný epický příběh mýtu, je totožný s dějem fantasy, přičemž do popředí vystupuje motiv zápasu řádu a chaosu, popřípadě dobra se zlem. Řada mýtických a fantastických hrdinů si není vědoma svého původu a zpočátku žije všední život. Teprve zjištění, že jsou vyvolenými, rozvrací dosavadní chod jejich životů. Tehdy se hrdinové vydávají na cestu, aby splnili své poslání. Během své poutě překonávají zkoušky, například v podobě souboje s nestvůrami, do příběhu dále zasahují božské síly a významnou úlohu zastává osud. V průběhu cesty se hrdina, ale i svět kolem něj v důsledku jeho činů, proměňuje. Zlo bývá v obou případech často ztělesněno znetvořenými bytostmi, aby byla na první pohled zřejmá jeho škodlivost. Cílem zla není hrdinu zničit, ale spíše jej zkorumpovat.⁸⁵

V ději fantastických i mýtických příběhů mají svou roli i kouzelné předměty, které musí hrdinové v průběhu své cesty získat a které jim pomohou splnit nějaký úkol. V jiných narrativech se tyto magické artefakty neobjevují, aby hrdinovi cestu usnadnily, nýbrž aby jej svedly na scestí (Pandořina skříňka, poklad Nibelungů, v případě fantasy se jedná o prsten, který Frodo odnáší do Mordoru). Prostředníkem mezi nadpřirozenem, světem bohů a hrdinovým světem, bývá postava čaroděje či vědmy, tedy osoby, která umí zacházet s magií a jejíž činy pozměňují hrdinův osud. Vedle kouzelníka hrdinu zpravidla doprovázejí postavy bojovníka, trpaslíka, panny, a dále předměty jako meč a poklad. Tyto znaky vycházejí z mytologie, přičemž reflektují rituály a obřady z oblasti metalurgie, která ostatně zastávala klíčovou roli v pravěkých a starověkých společnostech.⁸⁶

Putování za prstenem jakožto magickým artefaktem, které představuje ústřední motiv Tolkienova *Pána Prstenů*, je možné nalézt v několika evropských kulturách, přičemž dodnes tato tradice přežívá u národa Laponců. Prsten figuroval jako symbol moci a autority. Přísaha na prsten stvrzovala oboustranný závazek, který neměl být porušen, což je dodnes viditelné v instituci manželství, kdy tento rituál stvrzuje manželský svazek. Severská mytologie projevovala tomuto předmětu zřejmě největší úctu. Prsten byl totiž nejen symbolem uctívání

⁸⁵ Srov. KUGLEROVÁ, Ivana. Fantasy a narativita. *Interkom* [online]. 1999 [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <http://interkom.vecnost.cz/1999/19990972.htm#5>

⁸⁶ DAY, David. *Tolkienův prsten*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 27. ISBN 80-204-0639-5.

nejvyššího boha Ódina, ale také představoval čestnou odměnu za věrnost, kterou válečník dostával od svého pána.⁸⁷

⁸⁷ Tamtéž, s. 25-32. Konkrétní mytologické vlivy na tvorbu autorů budou rozebrány v příslušné kapitole.

4. Přechodové rituály

Cílem této kapitoly je stručné představení Gennepovy teorie přechodových rituálů, která bude použita při interpretaci vybraných ukázek zkoumaných literárních děl v praktické části kvalifikační práce, a to konkrétně při srovnávání jednotlivých postav. Ačkoliv se jedná již o starší teorii z přelomu devatenáctého a dvacátého století, v intelektuálních kruzích zůstává dodnes vlivná. Pro účely této kvalifikační práce kapitola nabídne základní rozlišení tří druhů, lépe řečeno fází rituálů, totiž preliminální, liminální a postliminální, přičemž největší důraz bude kladen na druhý z nich. Liminalita představuje totiž koncept, který je používán v dobrodružných příbězích a který charakterizuje klíčový moment vývoje protagonisty. Obzvláště v případě fantastických příběhů, které jsou vystavěny na motivu putování a boje, během něhož hrdina překovává překážky a prochází proměnou, je tato teorie aktuální.⁸⁸

Základní typizace přechodových rituálů, již Arnold van Gennep ve svém díle vymežil a jeho následovník Victor Turner rozšířil, zahrnuje rituály spojené s narozením, iniciací, sňatky či pohřby. Každý rituál se přitom může dále členit na uvedené tři fáze, které se mohou zároveň překrývat – fází preliminální, již charakterizuje odloučení, fází liminální (pomezí) a konečně fází postliminální, jež spočívá v „přijetí“ či „sloučení“.⁸⁹ Přechodové rituály tedy mají svou nezastupitelnou roli v každodenních lidských životech, bez ohledu na příslušnost ke společenské vrstvě, genderu, či náboženskému vyznání. Každý významný přechod z jedné etapy jedincova života do druhé je ve své podstatě přechodovým rituálem, který může být doprovázen více či méně honosnými obřady nejčastěji ve formě slavnosti.⁹⁰

Kvůli charakteristické struktuře fantastických příběhů jejich protagonisté procházejí různými přechody v podobě odloučení od bezpečného domova (preliminální fáze), střetu s nelehkými zkouškami (liminální fáze), či vyrovnávání se s vlastní proměnou, ke které došlo v důsledku konfrontace s nástrahami (postliminální fáze). Protagonista, který se vyskytl v postliminální fázi a poznává své nové „já“, již není tou samou osobou, kterou byl na začátku vyprávění, naopak, zkušenosti z liminální fáze ho pozměnily, a to někdy do takové míry, že se

⁸⁸ Detailnější rozbor přechodových rituálů v kontextu literárních děl z oblasti fantastické literatury nabízí kupříkladu ŠIMMEROVÁ, Alena. *Imaginace a realita v díle J.R.R. Tolkiena a Neila Gaimana*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2022 (bakalářská práce).

⁸⁹ GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. 2. vyd. Praha: Portál, 2018, s. 18. ISBN 978-80-262-1374-1.

⁹⁰ Tamtéž, s. 13-14.

mu jeho předchozí život může zdát cizí.⁹¹ To ostatně bude ukázáno ve srovnávací analýze, kdy tento přechod spojuje zejména postavy Froda Pytlíka a Cirillu z Cintry.

4.1 Preliminalita

Jak bylo naznačeno výše, preliminální fáze je neodmyslitelně spojená s prvkem odloučení. Jedinec tak opouští starý známý stav, a to buď svým vlastním přičiněním anebo v důsledku rozhodnutí druhých. Může se jednat o konec jedné životní etapy, během níž se jedinec vymaňuje ze sítě očekávání a pravidel, které jej v předchozí etapě limitovaly, a zároveň se připravuje na přijetí nových. Jako typické příklady preliminality lze vnímat přechod od dětství k dospělosti, ale také odchod člověka ze světa a následný pohřeb, přechodový rituál sloužící k symbolickému vyjádření úcty nebožtíkovi.⁹²

Odloučení však nemusí být nutně symbolické, ale může odrážet i skutečný fyzický skutek odchodu. V takovém případě se člověk loučí s domovem a vydává se na cestu, která již představuje prostor liminální. Návrat domů může být v některých kulturách paradoxně chápán jako projev preliminálního rituálu, respektive se může překrývat s rituálem postliminálním. Po opětovném příchodu se totiž navrácenec po tělesné i duševní stránce zbavuje nečistot a šrámů, jež si přinesl ze své poutě.⁹³

V kontextu zkoumaných děl lze jako typický preliminální rituál vnímat odchod Froda Pytlíka z Kraje, kdy opouští známé prostředí, ale také okamžik rozluky Geralta z Rivie a Cirilly z Cintry. Podobně lze chápat Geraltovu rezignaci na zaklínačskou profesi a přijetí role Cirillina ochránce.

4.2 Liminalita

Koncept liminality spočívá v neurčitě omezeném úseku jedincova života, v němž se aktér ocitá mimo společenskou strukturu a dočasně opouští platný společenský a kulturní řád. Jinými slovy, liminalita představuje fázi po překročení jakéhosi prahového stavu, kdy se jedinec náhle ocitá v chaosu. Tento chaotický stav má destruktivní potenciál, který však může být jedincem a jeho skutky přeměněn v potenciál tvořivý.⁹⁴

⁹¹ Srov. Tamtéž, s. 25.

⁹² Tamtéž, s. 18, 35-37.

⁹³ Tamtéž, s. 37.

⁹⁴ Tamtéž, s. 216-217; ŠIMMEROVÁ, Alena. *Imaginace a realita v díle J.R.R. Tolkiena a Neila Gaimana*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2022 (bakalářská práce), s. 11.

Pro osoby, které se v liminální fázi ocitají, obecně platí, že jim schází určitý znak, jímž by se od ostatních jedinců odlišovaly. Dále bývají velmi pasivní, poddajné, slepě oddané autoritám, velký důraz kladou na sebekontrolu, a konečně, svůj úděl snášejí vytrvale a bez výhrad. Chaotická podstata liminality ale především způsobuje rozklad jedincovy identity a její metamorfózu v identitu zcela odlišnou. Součástí této nové identity se v liminální fázi stávají i čerstvě získané dovednosti, které jsou nezbytné pro vykonávání jedincovy předpokládané nastávající role.⁹⁵ V průběhu liminální fáze se jedinec stává ve společenské rovině „neviditelným“, což odráží jeho omezený pohyb ve veřejném prostoru, a to v přestrojení, ale také ztráta či celkové vzdání se jedincova majetku, kterým by vyčníval nad ostatními.⁹⁶

Liminalita zároveň umožňuje jí procházejícím jedincům spatřit, uvědomit si a uznat skutečnost, že společenská hierarchie je vystavěna na protikladu vyššího a nižšího postavení, které by bez sebe nemohly vzájemně existovat. Podle slov Victora Turnera by měl liminální prožitek přimět vysoce postavené, aby získali určitou míru pokory, jelikož v průběhu liminálního rituálu o své exkluzivní postavení přicházejí a zažívají ponížení. Liminalita může být tedy interpretována jako prostředek sociálního vzestupu, jako nástroj rozvoje jedincovy osobnosti.⁹⁷

V tomto kontextu lze uvést, že dle Turnerova chápání existují dvě kategorie liminálních rituálů, totiž takové, které společenský status zvyšují, a takové, které jej převrací. První z kategorií zahrnuje rituály spojené s prožíváním určité životní krize, konkrétně s narozením, dospíváním, uzavíráním sňatku a umíráním, ale také s uváděním do určité funkce. Druhý typ rituálů charakterizuje jejich periodické opakování a obecně je lze označit jako „kalendářní rituály“. Během nich dochází k dočasné inverzi sociálních rolí, tedy příslušníci elitní společnosti se staví do podřazené pozice, zatímco osoby nízkého postavení získávají status exkluzivity. Toho je dosaženo kvůli narušení společenských struktur a řádu, za což je zodpovědná právě liminalita.⁹⁸

Pro větší srozumitelnost je vhodné uvést konkrétní příklady liminálních zkušeností, které ve své studii obsáhl antropolog Bjørn Thomassen. Ve své klasifikaci pak stanovil dvě kritéria, totiž dobu trvání (krátkodobé – střednědobé – dlouhodobé trvání) a počet jedinců, jichž

⁹⁵ TURNER, Victor. *Příběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004, s. 96–97. ISBN 80-7226-900-3. Jako fenomény, které vykazují jisté aspekty liminality, lze označit kupříkladu bisexualitu, těhotenství, ale také smrt.

⁹⁶ TURNER, Victor. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1970, s. 94-100. ISBN 978-0801491016.

⁹⁷ TURNER, Victor. *Příběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004, s. 96-98. ISBN 80-7226-900-3.

⁹⁸ Tamtéž, s. 100-102, 160-161.

se tato zkušenost dotýká (jedinec – skupina – společnost). Co se týče jednotlivce, v krátkodobém měřítku představuje liminalita náhlý zásah do jeho života, a to například křtem, onemocněním, úmrtím, či ztrátou partnera. Ve střednědobé rovině prochází jedinec liminální zkušeností zejména v kritických obdobích, typicky během puberty či adolescence. Z dlouhodobého hlediska se jedná o jakési vyloučení ze společnosti, které mohlo i nemuselo být způsobeno jedincovým vlastním přičiněním – Thomassen uvádí příklad života v klášteře, ale lze sem například zařadit i život lidí bez domova. V každém případě je ale nutné dodat, že se jedná o důsledek individuální životní situace.⁹⁹

Krátkodobé liminální zkušenosti, které prožívá skupina, jsou tradiční a dlouhodobě zaběhlé společenské rituály spojené s přechody mezi jednotlivými etapami, v případě dospívání se může jednat o promoci. Střednědobou zkušenost představuje například skupinové cestování, kdy celá skupina prochází totožnými úskalími. V dlouhodobé perspektivě se opět jedná o život na okraji společnosti, tentokrát však na základě cíleného společenského vyloučení, jež se týká marginálních skupin s celospolečensky neakceptovanou etnickou identitou, vyznáním, či sexuální orientací.¹⁰⁰

Podobný je prožitek liminality i v celospolečenském měřítku. V krátkodobém horizontu takový jev představuje náhlá událost, která zasahuje všechny příslušníky společnosti, konkrétně epidemie, invaze či přírodní katastrofa. Ze střednědobého hlediska se jedná o válečné konflikty v podobě konvenční války případně období probíhající revoluce. Konečně, jako příklady dlouhodobého liminálního prožitku lze uvést období dlouhotrvající politické krize a nestability či vleklých opotřebovacích konfliktů.¹⁰¹

4.3 Postliminalita

Postliminální fáze má završující funkci, neboť uzavírá liminální prožitek. V této fázi dochází ke sloučení či přijetí nové identity a společenské role, pro níž jsou nezbytné dříve nabyté zkušenosti. Postliminalita vrací do života jednotlivce řád a jasně vymezené normy, které slouží k vymezení jeho životního prostoru. V tomto kontextu patří mezi významné příklady postliminálních rituálů svatební obřady, ale například také pozdravy, které pro cizince

⁹⁹ THOMASSEN, Bjorn, The Uses and Meaning of Liminality. *International Political Anthropology* [online]. 2009, 2(1), s. 16-17 [cit. 2024-02-20]. ISSN 2283-9887. Dostupné z: <http://s3.amazonaws.com/arena-attachments/2253233/22ab3f637146922a156651ebf1951964.pdf>

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 16-17.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 17.

znamenají jakési symbolické přivítání do nové komunity, zatímco mezi lidmi, kteří se již znají, takové gesto utvrzuje jejich vědomí o jejich příslušnosti ke svému společenství.¹⁰²

Gennep také zdůrazňuje roli žen-čerstvých matek, které bývají v postliminálních rituálech přivítány opět ve společnosti spolu se svými novorozеныmi dětmi. Přijetí zaběhlého řádu tak souvisí s ukončením šestinedělí a uvedení ženy zpět do veřejného života, samotným narozením dítěte a jeho pojmenováním či křtem, což jsou skutky, kterým může být tento proces přijetí symbolicky dovršen.¹⁰³

Pro vývoj knižních postav je postliminální smíření se se svou novou rolí či identitou velmi podstatné. V případě Aragorna tento rituál souvisí s přijetím své role gondorského krále a konečného naplnění svého osudu, aby byl mimo jiné hoden Arweniny ruky. U Froda Pytlíka je oproti tomu možné vysledovat potíže s přijetím svého nového „já“, které je zatíženo prožitky z cesty do útroh Mordoru. Osudy Tolkienových hrdinů jsou víceméně jednoznačné, neboť jejich příběhy jsou harmonicky završeny.

Ve srovnání s protagonisty Tolkienova románu, si Cirilla z Cintry osvojuje nové role již v průběhu své poutě, leč je nikdy nepřijme úplně – nikdy není plnohodnotnou zaklánačkou, ani čarodějkou. Na druhou stranu, v průběhu příběhu Cirilla přijímá novou identitu Falky, čímž se snaží oprostít od svých dosavadních útrap. V závěru příběhu se navíc stává na svých adoptivních rodičích zcela nezávislou. Konečně, v případě Geralta z Rivie je tento jev možné spatřit v přijetí role adoptivního otce a manžela. Postliminální fáze pro Sapkowskiho hrdiny netrvá příliš dlouho, neboť děj je dramatický až do konce, přičemž v závěru posledního románu je naznačeno, že Cirillu očekávají nová dobrodružství.

¹⁰² GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. 2. vyd. Praha: Portál, 2018, s. 34-36. ISBN 978-80-262-1374-1.

¹⁰³ Tamtéž, s. 45-60.

5. Život a tvorba autorů

Tato kapitola poskytne ucelený pohled na celý život J.R.R. Tolkiena a Andrzeje Sapkowského, jejich tvorbu a postoje k fantasy literatuře, které více či méně ovlivnily podobu jejich děl. Avšak nejen tyto teoretické přístupy k fantasy žánru, ale i samotné životní osudy, v případě Tolkiena snad celý životní světonázor, se mohly na stránkách jejich velkolepých románů promítnout. Je nutné dodat, že přístupy obou autorů jsou unikátní, přičemž Sapkowski se pochopitelně Tolkienem inspiroval stejně jako řada dalších autorů na poli fantasy literatury, kteří se svou vlastní tvorbou přišli a přicházejí od 2. poloviny 20. století. Tento exkurs do pozadí tvorby je tedy nezbytný pro pochopení některých z motivů, které budou rozpracovány v analytické části práce.

5.1 John Richard Reuel Tolkien

Jméno anglického spisovatele jistě není žádnému znalci fantastické literatury neznámé. Pro svůj nadčasový román *Pán Prstemů* se mu právem dostala řada ocenění, ale také pomyslný vzestup mezi „otce fantasy literatury“. Sepsání monumentálního díla je však špičkou ledovce, neboť Tolkien měl pestrý osud, jak tato kapitola doloží. Vedle práce spisovatele vykonával práci univerzitního profesora zaměřeného na obor filologie, přičemž i tento obor ovlivnil vznikající svět Ardy, v níž se děj *Pána Prstemů* odehrává.¹⁰⁴

Budoucí spisovatel se narodil 3. ledna roku 1892 v Bloemfonteinu na území dnešní Jihoafrické republiky. Johnův otec Arthur Reuel Tolkien pracoval jako bankovní úředník, zatímco jeho matka, Mabel Tolkienová, rozená Suffieldová, se patrně starala o domácnost. Jelikož suché klima představovalo nepřekonatelnou obtíž pro chlapcovo zdraví, matka se s Johnem a jeho mladším bratrem Hillarym v roce 1895 rozhodla vydat ke svým rodičům do Anglie. Arthur, kterého neustále svazovaly pracovní povinnosti, se měl k rodině připojit později, avšak to mu navždy znemožnila revmatická horečka, v jejímž důsledku zahynul. Mabel tak zůstala na výchovu dětí sama, přesto chlapcům v jejich útlém dětství poskytla skromný, ale harmonický domov.¹⁰⁵

Mabel se svým dětem také pokusila poskytnout dobré vzdělání, kterého se pro nedostatek financí sama ujala. Jako první zpozorovala Johnův jazykový talent a lásku ke

¹⁰⁴ Zhodnocení Tolkienova života a tvorby poskytla rovněž bakalářská práce ŠIMMEROVÁ, Alena. *Imaginace a realita v díle J.R.R. Tolkiena a Neila Gaimana*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2022 (bakalářská práce), s. 15-28.

¹⁰⁵ CARPENTER, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 16-27. ISBN 80-204-0409-0.

slovům, kterou u něj vědomě podporovala. Tolkienův životopisec uvádí, že číst a psát se naučil kolem čtvrtého roku života. V tomto věku mu matka nabízela četbu populárních anglických pohádek, ale rovněž tradiční anglické pověsti a legendy, z nichž si nejvíce zamiloval příběhy o králi Artušovi.¹⁰⁶

Matka s dětmi se často stěhovala a střídavě pobývala na venkově a ve městech. Zatímco venkovské prostředí anglických Midlands mladého Tolkiena okouzlo a naplnilo inspirací pro tvorbu Středozemě, průmyslové oblasti, zejména Birmingham a okolí, působily skličujícím dojmem. Zároveň pobyt ve městě měl i neblahé důsledky pro zdraví rodiny, především pro Mabel trpící cukrovkou, která byla příčinou její smrti v roce 1904.¹⁰⁷

Osiřelí chlapci našli útočiště u Francise Morgana, dlouholetého přítele rodiny, který byl zároveň katolický kněz. Mladý Tolkien, zdrcený smrtí své matky, vnímal svého opatrovníka jako otcovskou figuru, která jej přivedla blíže ke katolické víře, tolik důležité v životě jeho matky. Stěhování chlapců však neskončilo. Nejprve pobývali u své tety Beatrice, kvůli nespokojenosti však posléze vyhledali pronájem u paní Faulknerové. Zde se Tolkien seznámil s jeho životní láskou Edith Brattovou. Vztah s o tři roky starší dívkou však otec Morgan neschvaloval, neboť mladíka rozptyloval od studií.¹⁰⁸ Mladého Johna přiměl, aby se s dívkou přestal stýkat, přičemž student s přáním poručníka souhlasil proto, že na něm byl finančně závislý. I přesto Edith ve skrytu duše miloval a doufal, že po úspěšném završení studia mu nic nezabrání si ji vzít. Svou energii mladý muž investoval do studia a odborný zájem o literaturu, neboť se svými středoškolskými přáteli založil jakési literární sdružení, takzvaný *Čajový klub – Barrovianská společnost*, kde našel mnoho podnětů pro svou další tvorbu.¹⁰⁹

Ačkoliv Tolkien vztah ukončil a přišel tak o své rozptýlení, nedostal se napoprvé na Oxfordskou univerzitu. Další pokus byl již úspěšný, a tak Tolkien mohl nastoupit na Exeterskou kolej. Tolkienova univerzitní studia byla šťastná a poklidná, nadaný student se realizoval jako člen hned několika studentských spolků a v letních měsících se s přáteli rád a často vydával na cesty po Evropě.¹¹⁰

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 28-30.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 28-33.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 33-46.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 49. Dalšími členy byli Christopher Wiseman, Robert Gilson a Geoffrey Bache Smith. Vliv této skupiny na pozdější Tolkienovu tvorbu zdůrazňuje i HOŠEK, Pavel. *Sloužím Tajemnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2022, s. 15-17. ISBN 978-80-7325-544-2.

¹¹⁰ CARPENTER, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 40-45. ISBN 80-204-0409-0.

Po čase nabyl Tolkien sebevědomí, a rozhodl se zákaz otce Morgana porušit. Roku 1913 se znovu spojil s Edith, která byla tou dobou již zasnoubená. Navzdory tomu ji Tolkien vyznal své city a nabídl sňatek. Mladá žena s Tolkienovou nabídkou souhlasila, zrušila předchozí zasnoubení, a co bylo pro Tolkiena důležité, konvertovala ke katolické víře. V následujícím roce Tolkien dokončil studium a po vypuknutí Velké války vstoupil do vojenské služby s hodností důstojníka a zahájil svůj vojenský výcvik. K sňatku mezi milenci došlo roku 1916, předtím, než byl Tolkien vyslán na západní frontu. Účastnil se krvavých bojů u Sommy, kde byl hluboce zasažen válečnými útrapami a ztrátou svých přátel, což se promítlo i do jeho pozdější tvorby. Na bojišti nezůstal dlouho, neboť v listopadu téhož roku onemocněl zákapovou horečkou a byl poslán na rekonvalescenci zpět do Anglie. Tehdy začal tvořit fantastické příběhy odehrávající se ve fiktivní Středozemi, které se staly základem *Silmarillionu*.¹¹¹

Konec války přinesl obnovený řád i do Tolkienova života. S Edith založil rodinu a stal se otcem čtyř dětí, totiž Johna, Michaela, Christophera a nejmladší Priscilly. Tolkien také zažil různorodé akademické úspěchy, z nichž nejvýznamnější byl zisk profesury v oboru anglosaštiny a trvalé místo na Oxfordu roku 1925. Oblastí Tolkienova zájmu byla nejstarší britská literatura, především díla jako *Beowulf* či *Sir Gawain a Zelený rytíř*, kterého téhož roku převedl do moderního jazyka. Jeho profese se tak pochopitelně skládala z badatelské činnosti, přednášení, vedení seminářů a kvalifikačních prací.¹¹²

Vedle své akademické kariéry se Tolkien začal věnovat vlastní literární produkci. Zázemí mu poskytl ryze mužský spolek *Inklings*, v němž jeho členové prezentovali své výtvary, hovořili o literatuře a poskytovali si zpětnou vazbu. Jednalo se spíše o neformální společenství, které se vzájemně navštěvovalo, případně se scházelo v hospodských zařízeních. Významnou oporu, ale také inspiraci, Tolkien našel ve svém celoživotním příteli a dalším členovi spolku, C.S. Lewisovi, s nímž se seznámil roku 1926.¹¹³

Díky láskyplnému a podporujícímu zázemí mohl Tolkien od roku 1930 pracovat na příběhu o *Hobitovi*, který poprvé četl právě v úzkém kruhu *Inklingů*. O 7 let později byl román vydán, přičemž zažil okamžitý úspěch. Kniha se pro svůj úspěch zařadila mezi klasická díla fantastické literatury a čtenáři po Tolkienovi požadovali další příběhy zasazené do prostoru Středozemě. Úspěch na literárním poli jako by zastínil Tolkienův zdar v akademické sféře, a Tolkien se v následujících letech zaměřil na svou romanopiseckou tvorbu. Nejenže dějiny

¹¹¹ Tamtéž, s. 60-82.

¹¹² Tamtéž, s. 96-112

¹¹³ Tamtéž, s. 130-135.

fiktivní Středozemě rozšířil o další příběh epického rozměru v podobě třísvazkového *Pána Prstenů* z roku 1954, ale také stál za narativy spíše pohádkového charakteru, například v krátkém díle *Adventures of Tom Bombadil and the verses from the Red Book*.¹¹⁴

V akademickém světě se Tolkien pohyboval až do svého odchodu do důchodu v roce 1959. Mezi náplň jeho dalších let patřila literární tvorba, práce na zahradě, a především péče o svou manželku, kterou skličovaly choroby spojené se stářím. Tolkienův celoživotní přínos byl roku 1972 oceněn Řádem Britského impéria, posléze čestným doktorátem z literatury na oxfordské univerzitě. Bohužel v téže době Tolkiena zasáhla i náhlá ztráta manželky, která zemřela v důsledku zánětu žlučníku na sklonku roku 1971. Zasloužilý spisovatel svou ženu přežil o necelé dva roky. Odešel ve věku 81 let. Na náhrobku manželů dodnes stojí i jména dvou milenců z fiktivního světa, Béren a Lúthien, symbolizující láskyplný svazek Tolkiena a Edith. Tolkienovo dědictví převzal syn Christopher, který se zasloužil o konečnou redakci a publikování otcových nevydaných spisů.¹¹⁵

5.1.1 Tolkienova tvorba

Tolkienova literární díla je možné zařadit mezi typické příklady epické fantasy, která asi nejzřetelněji čerpá ze středověkých hrdinských eposů a mýtů a sleduje osudy všech členů hrdinské družiny, kteří představují různé druhy archetypálních postav.¹¹⁶ Tolkienův přístup k fantasy literatuře byl skutečně jedinečný a vycházel z jeho životních zkušeností, ale rovněž z badatelských poznatků z oboru filologie. Na počátku Tolkienovy tvorby stálo jeho jazykové nadání a zápal pro jazyky. Již od útlého dětství byl fascinovaný zvuky slov i jejich písemnou podobou, a toto nadšení spisovatele v dospělosti vedlo k vytvoření vlastních, zcela nových jazyků s rozvinutými fonetickými, morfologickými a syntaktickými pravidly i unikátním písmem.¹¹⁷

Tolkien tedy nejprve vytvořil jazyk, a aby ho mohl aktivně použít, vymyslel pro něj fiktivní svět, ve kterém daným jazykem hovoří místní národy. Tento svět pojmenoval jako Arda, což ve smyšleném elfském jazyce znamená „Zemi“. Inspiraci pro podobu světa a své vyprávění načerpal Tolkien ve velké míře ve staroanglickém eposu *Beowulf*, z něhož převzal strukturu narativu, ale i hlavní motivy týkající se hrdinského souboje protagonisty

¹¹⁴ Tamtéž, s. 160-165, 182-196.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 209-230.

¹¹⁶ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 188. ISBN 80-7185-669-X

¹¹⁷ CARPENTER, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 38-39. ISBN 80-204-0409-0.

s nestvůrami.¹¹⁸ Stejně jako ve verších *Beowulfa*, i na stránkách *Pána Prstenů* se promítají protichůdné náměty v podobě střetu dobra se zlem, ale také kontrast hrdinství a zbabělosti či přátelství a samoty.¹¹⁹ *Beowulf* však nepředstavuje jediné dílo, jehož vliv je patrný na konečnou podobu Tolkienova veledíla. Tytéž motivy, které jsou obsaženy ve staroanglickém eposu, sdílely i další literární památky ze stejného kulturního regionu, konkrétně severská *Völsungssága*, starogermánská *Píseň o Nibelunzích*, či Tolkienův tolik oblíbený *Sir Gawain a Zelený rytíř*. Z uvedeného výčtu je patrné, že měl díky své akademické profesi možnost tato díla podrobně zkoumat po obsahové, ale i jazykové stránce, a není tedy divu, že Tolkienův *Pán Prstenů* opěvuje stejné hodnoty a čerpá z mytologie, které byly germánskému obyvatelstvu vlastní.¹²⁰

V Tolkienově tvorbě se mytologické prvky, jež vycházejí z pohanské tradice, snoubí spolu s jeho hlubokou a pevnou katolickou vírou. Tyto prolínající se vlivy, které se mohou zdát na první pohled protikladné, pak udávají celkový duchovní rozměr díla. V symbolické rovině jsou v Tolkienových spisech oživovány křesťanské ideály, které příběhy obohacují o didaktický a mravoučný potenciál. Nejednen čtenář pak Tolkienovu tvorbu připodobňoval k tak významným literárním dílům, jako je *Písmo svaté*.¹²¹ Jako příklad takové interpretace lze uvést hledání paralel mezi postavou Sméagola – Gluma a biblické Evy. Obě postavy jsou totiž kvůli jejich neschopnosti odolat zakázanému ovoci svedeni na scestí a navždy ztrácí svou nevinnost, ať už jde o Evino ochutnání jablka ze stromu poznání, anebo podlehnutí Prstenu moci, jež Sméagola žijícího poklidný život transformovala v ohavnou kreaturu Gluma.¹²² Někteří literární vědci spatřují významný křesťanský motiv i ve Frodově sebeobětování za účelem záchrany Středozemě, přičemž hrdinu čeká vzkříšení či posmrtný život po odplutí ze Šedých přístavů v závěru posledního svazku.¹²³

Vedle zmíněné unikátní směsice pohanských a křesťanských hodnot spolu s příslušnou mytologií hraje významnou roli v Tolkienových románech vztah jedince k přírodě, který však starší ostrovní literatuře není cizí. V nejstarších písemných památkách do popředí vystupují

¹¹⁸ HOŠEK, Pavel. *Sloužím Tajemnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2022, s. 53-56. ISBN 978-80-7325-544-2.

¹¹⁹ Tyto a jiné motivy, jimiž je staroanglický hrdinský epos charakteristický, blíže přibližuje například STRÍBRNÝ, Zdeněk, *Dějiny anglické literatury I*. Praha: Academia, 1987, s. 9-11. ISBN 21-030-87/01.

¹²⁰ CARPENTER, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 38-40. ISBN 80-204-0409-0.

¹²¹ HOŠEK, Pavel. *Sloužím Tajemnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2022, s. 60-76. ISBN 978-80-7325-544-2.

¹²² FINSETH, Claudia Riiff. Tolkien's Trees. *Mallorn: The Journal of the Tolkien Society* [online]. 1997, 35, s. 37-44, zde s. 39. [cit. 2024-02-26]. ISSN 0308-6674. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/45320540>

¹²³ Tamtéž, s. 40.

stromy, v případě anglosaské básně *Dream of the Rood* v podobě Kristova kříže, zatímco v *Poetické Eddě*, která popisuje severskou mytologii, zastává strom Yggdrasil ústřední pozici mezi jednotlivými světy. Podle Claudie Riiff Finseth znalost těchto literárních reprezentací stromů ovlivnila Tolkiena natolik, že je začal chápat jako rostoucí, žijící, vědomé entity schopné citů, což je nejzřetelnější v druhém svazku *Pána Prstenů*, v němž je poprvé představen národ Entů, stromových bytostí.¹²⁴ Ostatně, od útlého dětství byl Tolkien vůči přírodě velmi citlivý a vybuďoval si k ní kladný vztah, který byl zesílen dočasným pobytem v anglických Midlands. Hodnotu přírody si dobře uvědomoval a technologickým pokrokem spojeným s industrializací, která ráz krajiny ruší, opovrhoval.¹²⁵

Všudypřítomný motiv střetu dobra a zla může být ukázán na příkladu přírody. Právě zlo je v Tolkienově podání zodpovědné za rozklad dřívě kvetoucích lesů a absence přírodního života je tedy jeho hlavním a viditelným znakem.¹²⁶ Služebníci zla se podílí na nerozvážném ničení krajiny a pokácenými stromy pak pohání své válečné stroje. V tomto duchu se nese dějová linka sledující osudy hobitů Smíška a Pippina, kteří se spojí s Entem Stromovousem a požádají ho o pomoc v boji proti čaroději Sarumanovi.¹²⁷ Ukazatelem či symbolem prosperity je ale také bílý strom Gondoru, jenž roste na nádvoří královského paláce. Pokud se zemi daří pod vládou právoplatného a dobrého panovníka, strom kvete, v opačném případě strom uvadá. Opětovné rozkvetení stromu v závěru třetího svazku pak potvrzuje návrat dlouho očekávaného dědice Aragorna, který symbolizuje konečné obnovení řádu.¹²⁸

Jelikož Tolkienovu tvorbu lze označit jako prvotřídní příklad epické fantasy, bylo by vhodné zmínit, jakým způsobem její kritéria splňuje. Děj se odehrává ve fiktivním světě, který se řídí propracovanými pravidly a reprezentuje feudální epochu. Ústřední úlohu, stejně jako ve středověkých hrdinských eposech, které slouží jako předloha tohoto subžánru, zastává družina. Ta je původně složena hned z několika druhů obyvatel Středozemě, totiž ze čtyř hobitů, jednoho trpaslíka, jednoho elfa, dvou lidí a čaroděje. Poté, co se toto společenstvo rozdělí, vyprávění

¹²⁴Tamtéž, s. 37-38.

¹²⁵ HOŠEK, Pavel. *Sloužím Tajemnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2022, s. 84-88 ISBN 978-80-7325-544-2.

¹²⁶ Kořeny Tolkienova vztahu k přírodě a odpor k její destrukci popisuje i GARTH, John. *Světy J.R.R. Tolkiena. Místa, která inspirovala Středozem*. Praha: Argo, 2021, s. 180-184. ISBN 978-80-257-3287-8.

¹²⁷ Srov. FINSETH, Claudia Riiff. Tolkien's Trees. *Mallorn: The Journal of the Tolkien Society* [online]. 1997, 35, s. 37-44, zde s. 40. [cit. 2024-02-26]. ISSN 0308-6674. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/45320540>

¹²⁸ Tamtéž, s. 42.

sleduje osudy všech aktérů paralelně, a tedy odpovídá rozmanitosti dějových linií, která je pro tento subžánr rovněž typická.¹²⁹

V osobách jednotlivých hrdinů je možné spatřit různé archetypální postavy, které jsou společné pro celou evropskou literární tradici. Alespoň některé z nich je vhodné na tomto místě představit. Postavou, která našla inspiraci v artušovských legendách a v severské mytologii, je čaroděj Gandalf. Ten má představovat archetyp mudrce, který zasvěcuje svého učedníka do tajů světa a zadává mu nelehký úkol. Právě Gandalf totiž vysílá Froda Pytlíka, zprvu proti jeho vlastní vůli, na dobrodružství. Svou rolí připomíná postavy kouzelníka Merlina či severského boha Ódina, s nimiž jej ztotožňuje vzhled poutníka v plášti a s holí.¹³⁰

Výraznou postavu představuje Aragorn, hrdina, jehož osudy budou v praktické části kvalifikační práce podrobeny důkladné analýze. Jedná se o postavu ztraceného krále, který oplývá rytířskými ctnostmi. Aragorn je možné chápat jako univerzální ideál hrdiny, který má mnohé společné s bájným králem Artušem a také se Sigurdem, protagonistou *Völsungságy*. Hrdiny spojuje jejich urozený původ, ale také status vyhnance, dospívání pod ochranou vlivné osoby, láska k ženě, jejíž ruku si musí svými skutky zasloužit, a současný návrat na trůn.¹³¹

Další pojítka mezi uvedenými hrdiny lze spatřit ve vlastnictví mečů, které jsou opředeny legendami. Zatímco král Artuš disponuje Excaliburem, který vytáhl z kamene a prokázal tak, že je hoden vládnout, Sigurd i Aragorn své meče dědí po svých předcích, avšak v poškozeném stavu. Oba zlomené meče je tedy potřeba překovat, přičemž během opravy získávají chladné zbraně nová jména. Z bezejmenného Sigurdova meče se stává Gram a zničený Narsil dostává jméno Andúril, což v elfské řeči znamená „Plamen západu“. Všechny tři legendární meče se pak vyznačují zářivým ostřím, z něhož vychází plamen. Konečně, podobně jako Excalibur i Aragornův Andúril dokládá nositelův nárok na trůn.¹³²

Neméně důležitá je i hobití dvojice Froda Pytlíka a Samvěda Křepelky. Sam představuje dokonalý archetyp věrného sluhy, který je ochoten svého pána doprovázet kamkoliv a zároveň s ním sdílet všechna příkoří. Postava Froda Pytlíka zažívá oproti svým druhům mnohem těžší zkoušky, jak bude ukázáno v analytické části práce. Frodo naplněním svého osudu dosahuje

¹²⁹ PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 188. ISBN 80-7185-669-X.

¹³⁰ DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 146-148, 186-192. ISBN 978-80-7585-171-0. Čarodějovo jméno pochází ze severské mytologie, v níž mělo podobu Gandalfu a označovalo trpaslíka.

¹³¹ Tamtéž, s.195-197. Artušovou partnerkou se stává Guinevera, Sigurdovou Brynhilda a Aragornovou elfská princezna Arwen.

¹³² Tamtéž, s. 210-214.

role mírotvůrce či spasitele, což opět odráží Tolkienovu inspiraci ve starší literatuře. Hobit totiž sdílí podobné jméno i osudy s králem Fródou z Heaðobardu z *Beowulfa* a králem Frothim z norského bájesloví. Tito panovníci svým říším přinesli mír a prosperitu, stejně, jak činí Tolkienův hrdina v závěrečném svazku románu. Náhodou není ani volba Frodova jména, které ve staré angličtině znamená adjektivum „moudrý“.¹³³

Znalec Tolkienových děl David Day ve světě Ardy spatřuje další vlivy ostrovních a kontinentálních písemných památek, což demonstruje na příkladech jiných postav. Tolkienova Boromira připodobňuje k proslulému rytíři Rolandovi, který hrdinně vzdoruje mnohonásobné přesile arabských válečníků. Než je poražen, zatroubí na roh, čímž varuje svého panovníka Karla Velikého. Týž osud zakouší Boromir, který pokládá svůj život při obraně svých druhů.¹³⁴

Očividný vliv germánského písemnictví je patrný i v osobě elfské vládkyně Lothlórienu, Galadriel, která se svou rolí dárkyně kouzelných předmětů podobá Paní jezera z artušovských legend.¹³⁵ Nejinak je tomu i v případě štítonošky Éowyn, která ve třetím svazku poráží černokněžného krále Angmaru. Předobraz této hrdinky leží ve *Völsungssáze* i v *Písni o Nibelunzích*, konkrétně v postavách Brynhildy a Brunhildy. Obě jsou nebojácné válečnice, jejichž láska k hlavnímu protagonistovi Sigurdovi/ Siegfriedovi není opětována. Tytéž rysy je možné spatřit v osobě Éowyn, která je beznadějně zamilovaná do Aragorna, jehož láska však patří jiné. Éowyn tak nakonec uspokojí sňatek s Faramirem.¹³⁶

Ačkoliv je vliv středověké germánské literatury a mýtů nezpochybnitelně dominantní, okrajové zastoupení v Tolkienově tvorbě našly i mýty z jazykově a kulturně odlišných prostředí. Z keltské mytologie si Tolkien kupříkladu vypůjčil duševní vztah s přírodou, která je vlastní národu elfů, v klasickém antickém bájesloví zase našel předobraz pro božstva Ardy, případně bájná Atlantida stála za vzor Tolkienova Númenoru. Nejvzdálenější vliv pocházel z finštiny, v níž byl sepsán epos *Kalevala*, jenž Tolkiena fascinoval. Právě zvukomalebnost finštiny se snažil Tolkien napodobit ve své elfštině.¹³⁷

Z uvedených informací je patrné, že Tolkien disponoval širokým literárně-kulturním přehledem, který při psaní svých románů náležitě uplatnil. Ve starších písemných památkách

¹³³ Tamtéž, s. 179-181, 244-245.

¹³⁴ Tamtéž, s. 214-215.

¹³⁵ Tamtéž, s. 206-208.

¹³⁶ Tamtéž, s. 237-239.

¹³⁷ GARTH, John. *Světy J.R.R. Tolkiena. Místa, která inspirovala Středozem*. Praha: Argo, 2021 s. 28-38. ISBN 978-80-257-3287-8.

tak nenalézal pouze motivy, ale také řadu archetypálních postav, které ve svých dílech přetvořil k obrazu svému. Po tomto představení společných rysů všech Tolkienových děl by bylo vhodné nabídnout jejich seznam a některé z nich alespoň zčásti představit.

5.1.2 Seznam Tolkienových děl

Na počátku Tolkienovy beletristické tvorby stál *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* (*The Hobbit, or There and Back Again*) z roku 1937. Jedná se o příběh určený spíše mladším čtenářům, který pojednává o osudech hobita Bilba Pytlíka, bytosti dosahující poloviční lidské výšky s mentalitou průměrného britského venkovana Tolkienovy doby.¹³⁸ Tento hrdina je vytržen z harmonické každodennosti čarodějem Gandalfem, který hobita doporučí družině trpaslíků. Cílem družiny je návrat do své vlasti, odkud byli vyhnáni drakem Šmakem. Děj knihy se tedy točí okolo dobrodružství, které v průběhu cesty Bilbo zažívá, a je uzavřen hobitovým zdařilým návratem domů.¹³⁹

Mezi vydáním *Hobita* a jeho nepřímým pokračování v podobě *Pána Prstenů* stihl Tolkien vydat kratičký příběh pohádkového charakteru *Farmer Giles of Ham*, který je zasazen do světa, jehož topografie víceméně odpovídá Anglii.

Dalšího příběhu ze světa Ardy se čtenáři dočkali roku 1954, kdy se na pultech knihkupectví objevil *Pán Prstenů*, který z komerčních důvodů vyšel ve třech svazcích s názvy *Společenstvo prstenu* (*Fellowship of the Ring*), *Dvě věže* (*The Two Towers*) a *Návrat krále* (*The Return of the King*). Toto velkolepé dílo na rozdíl od *Hobita* hraje na mnohem vážnější notu a svým čtenářům nabízí skutečně důmyslně propracovaný a obsahově bohatý příběh, jehož prostřednictvím mohou poznávat barvitě vylíčenou Středozemi. Pro účely práce je vhodné ve stručnosti děj románu na následujících řádcích připomenout.

Stejně jako v případě předchozího *Hobita* hlavní dějová linie začíná v Kraji, kde Bilbův synovec Frodo Pytlík zdědí po svém strýci záhadný prsten. Tento *Jeden prsten* je však magický a patřil temnému pánovi Sauronovi, jehož sílu v sobě prsten obsahuje. Informaci o původu prstenu hobitovi vyjeví již známý čaroděj Gandalf, který jej pověří, aby prsten donesl do Roklinky, sídla elfů. Na cestě doprovází Froda jeho věrný druh Samvěd Křepelka a další dvojice hobitů Smíšek s Pippinem. Sauron chce svůj prsten zpět, aby s jeho pomocí dobyl celý kontinent, a proto za hobity vysílá své služebníky, již mají prsten získat. Skupinu hobitů dor

¹³⁸ Tamtéž, s. 57.

¹³⁹ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *Hobbit, or there and back again* [online]. 75th Anniversary Edition. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2012, [cit. 2024-02-27]. ISBN 978-0-547-95197-3. Dostupné z: <https://4.files.edl.io/a317/02/05/20/161301-957dbe1c-ee13-4d69-ae9b-a565d19582a7.pdf>

Roklinky doprovodí i tajemný Chodec, jehož skutečné jméno je Aragorn. Zde se vedou pře o osudu prstenu a je rozhodnuto, že musí být zničen v sopečném ohni hory Osudu uprostřed nehostinné krajiny Mordoru. Nově vzniklé Společenstvo prstenu, které tvoří čtveřice hobitů, čaroděj Gandalf, elf Legolas, trpaslík Gimli a lidští bojovníci Aragorn a Boromir, se tedy vydává na cestu. Společenstvo překonává cestu plnou nástrah, během níž jako první družinu opouští Gandalf v důsledku střetu s netvorem balrogem, a v závěru prvního svazku také Boromir, který umírá rukou Sauronových skřetů, únosců Smíška s Pippinem. Konec první části se tedy nese v pochmurné atmosféře rozpadu družiny na tři části.¹⁴⁰

Ve druhém svazku se příběhové linie větví nejvíce. Frodo se Samem se setkávají s Glumem, podivnou bytostí, která prsten kdysi také vlastnila a chce jej zpět pro sebe. Glum vede hobity do cíle jejich cesty, avšak v jejím průběhu se je snaží znesvářit a usmrtit. Trojice Aragorn, Gimli a Legolas se zase pokouší dopadnout Boromirovy vrahy, již unesly zbývající dva hobity. V průběhu cesty se opětovně setkávají s Gandalfem a společně s ním lámou kletbu rohanského krále Théodéna. Mezitím se Smíšek s Pippinem zbaví okovů a seznámí se s Enty, stromovými bytostmi, v jejichž čele stojí postava Stromovouse. Toho přesvědčí, aby se se svými bratry vydal do boje proti čaroději Sarumanovi, Sauronovu služebníkovvi, který je zodpovědný za ničení přírody. Sarumanovo vojsko v též okamžik pochoduje vstříc rohanskému království a k velkému boji dochází u Helmovy žleby, kde se nachází zbývající hrdinové. Po kruté bitvě se Aragornova družina shledává s unesenými hobity. Gandalf s Pippinem se v závěru knihy vypravují do království Gondoru v naději, že tam naleznou vojáky ochotné postavit se Sauronovi.¹⁴¹

Třetí svazek románu obsahuje konečné vyvrcholení dramatického příběhu, jež spočívá v rozhodujícím střetu sil dobra a zla. Zatímco se Frodo se Samem blíží k cíli, Gandalf marně přesvědčuje gondorského regenta Denethora, aby uzavřel spojenectví s rohanským Théodenem, neboť Denethor je paralyzován smutkem ze smrti svého syna Boromira. V krátkém sledu událostí se sídelní město Minas Tirith ocitne v obležení Sauronova vojska, které si počíná nelítostně. Aragorn v též čas hledá další spojence, které nachází v prokletém vojsku duchů, již zradili gondorské krále. Jelikož je Aragorn dědicem trůnu, nabízí duchům, že je zbaví kletby výměnou za pomoc v bitvě. Aragorn i Théoden se tedy se svými vojsky vydávají na pomoc

¹⁴⁰ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008 [cit. 2024-02-27]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

¹⁴¹ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Two Towers* [online]. London: HarperCollins, 2008 [cit. 2024-02-27]. ISBN 978-0-061-91792-9. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-two-towers-e41848129.html>

Gondoru a útok temných sil odráží. Po bitvě Aragorn odhaluje svou pravou identitu ztraceného krále a shromažďuje nové vojsko, s nímž následně táhne k branám Mordoru, aby poskytl Frodovi čas dokončit jeho poslání. Frodo se svým druhem jen stěží dosahují sopky, v níž byl prsten stvořen, přičemž Frodo moci prstenu dramaticky podléhá. Závěrečný střet s Glumem, který hobity od jejich poslední roztržky sleduje, pak vede ke smrti, ale zapříčiní i zničení prstenu, a tedy definitivní porážku Saurona. Nastává čas obnovy, kdy je Aragorn korunován králem Gondoru, zatímco hobiti se vrací do Kraje, který se v jejich nepřítomnosti stal terčem skřetích útoků. Po dvou letech však Frodo, neschopen přijmout svůj starý život, opouští spolu se svým strýcem Bilbem a s Gandalfem břehy Středozeří.¹⁴²

V dalším desetiletí Tolkien publikoval nové příběhy zasazené do světa Ardy, avšak jen s velkou těžkostí se mohly vyrovnat *Pánovi Prstenů*. Roku 1962 vydal básnickou sbírku *The Adventures of Tom Bombadil, and Other Verses from the Red Book*, která uvolněnou formou sleduje mýtickou, snad polobožskou postavu Toma Bombadila představujícího ducha krajiny, s nímž se hobiti setkávají i v prvním svazku *Pána Prstenů*.¹⁴³ V jiných dílech z tohoto desetiletí se od svého fiktivního světa odpoutal, což je patrné na stránkách děl pohádkového charakteru, jako *List od Nimrala (Leaf by Niggle)*, *Kovář z Velké lesné (Smith of Wooton Major)*, či esejů věnovaných právě pohádkám (*On Fairy-Stories*). V pozdějších letech byla tato díla znovu publikována souborně v knize *List od Nimrala a jiné příběhy (Tales from the Perilous Realm)*.¹⁴⁴

Bohužel, Tolkien již za svého života nestihl dopsat a utřídit jednotky cenných vyprávění, povětšinou se odehrávajících v kulisách Ardy. Tento úkol připadl Tolkienovu synovi Christopherovi, který se zasloužil roku 1977 o vydání *Silmarillionu*, knihy, která popisuje dějiny fantastického světa, včetně událostí, které se odehrály dávno před dobrodružstvím Frodovy družiny. Z Tolkienových prací je tato nejkomplexnější, neboť představuje řadu mnohdy nesouvisajících osudů nepřehledného množství postav, ale zároveň úspěšně dotváří už

¹⁴² TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008 [cit. 2024-02-28]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

¹⁴³ GARTH, John. *Světy J.R.R. Tolkiena. Místa, která inspirovala Středozeří*. Praha: Argo, 2021 s. 17-18. ISBN 978-80-257-3287-8.

¹⁴⁴ CLUTE, John. *Tolkien, J R R*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.) *The Encyclopedia of Science Fiction* [online]. London: SFE Ltd and Reading [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/tolkien_j_r_r

tak kvalitně promyšlený svět Ardy. Počátky *Silmarillionu* se přitom rýsovaly již v době, kdy se Tolkien čerstvě vrátil z fronty první světové války.¹⁴⁵

Nebylo to však jediné otcovo dílo, jehož obsah Christopher Tolkien zprostředkoval čtenářům. Po *Silmarillionu* následovala vydání *Nedokončených příběhů Númenoru a Středozemě (Unfinished Tales)*, které vyprávějí o událostech obsažených na stránkách *Hobita, Pána Prstenů* a *Silmarillionu* z jiné, dosud neprozkoumané perspektivy či ve větším detailu. Ve stejném čase se v knihupectvích objevila edice dopisů, které Tolkien psal svým dětem, a také knižní verze Tolkienových kreseb. Nové tisíciletí přineslo uveřejnění románu *Húrinovy děti (The Children of Húrin)*, jehož děj se odehrává v temné epoše dějin Středozemě. Zatím poslední Tolkienův spis byl publikován roku 2017, při stoletém výročí jeho vzniku. Jedná se o knihu *Beren a Lúthien*, příběh o milencích, jejichž vztah byl odrazem Tolkienovy skutečné lásky k jeho družce Edith.¹⁴⁶

Vedle Tolkienovy romanopisecké tvorby stojí za zmínku i vybrané odborné monografie a studie, protože i akademická sféra poskytovala podněty pro sepsání příběhů ze světa Ardy. Mezi nimi vynikají zejména dvě písemnosti. V první řadě to byl již vzpomínaný rytířské ctnosti oslavující *Sir Gawain a Zelený rytíř*, jehož text Tolkien editoval a okomentoval ve spolupráci s E.V. Gordonem. Ještě vlivnější byla Tolkienova přednáška s názvem *Beowulf: Netvoři a kritikové (Beowulf: Monsters and Critics)* z roku 1936, která brzy vyšla i tiskem. V přednášce mimo jiné vyzdvihoval *Beowulfa* pro jeho literární kvality a nadpřirozené či pohádkové prvky v něm obsažené, jež bývaly jinými literárními vědci opomíjena, jelikož epos byl v první řadě chápán jako klíčový pramen vyprávějící dějiny Anglosasů.¹⁴⁷

¹⁴⁵ CARPENTER, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 38-40. ISBN 80-204-0409-0.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 237-247; CLUTE, John. *Tolkien, J R R*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.) *The Encyclopedia of Science Fiction* [online]. London: SFE Ltd and Reading [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://sf-encyclopedia.com/entry/tolkien_j_r_r>

¹⁴⁷ Tolkienovu přednášku shrnuje a blíže komentuje DROUT, Michael D.C. *Beowulf: The Monsters and the Critics Seventy-Five Years Later*. *Mythlore* [online]. 2011, 30 (1/2) s. 5–22 [cit. 2024-03-28]. ISSN 01469339. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26814808>

5.2 Andrzej Sapkowski

Andrzej Sapkowski dnes představuje jednoho z nejvlivnějších polských autorů v oblasti fantasy literatury, který proslul svými povídkami a romány o zaklánači Geraltovi. Díky seriálovým a videoherním adaptacím se navíc ze Sapkovského díla stal kulturní fenomén, který získal na popularitě v celém světě. Ve srovnání s Tolkienem nebyl dosavadní Sapkovského život tolik dramatický, navíc v současnosti postrádá tak obsáhlý a souhrnný životopis, jaký v případě Tolkiena poskytl Humphrey Carpenter. Z těchto důvodů bude kapitola o Sapkovského životě viditelně kratší, i přesto však zahrne klíčové biografické údaje. Velká pozornost bude věnována především jeho tvorbě, jelikož vedle spisovatelské činnosti je Sapkowski považován za vlivného teoretika fantasy literatury publikujícího články v uznávaných časopisech.

Andrzej Sapkowski se narodil 21. června 1948 v Łódži, průmyslovém městě, které mělo ve své době kosmopolitní charakter, jenž se patrně promítl i do autorovy pozdější tvorby. Sapkovskému se dostalo ekonomického vzdělání a svou první práci našel v oblasti zahraničního obchodu. Díky tomuto zaměstnání si osvojil několik cizích jazyků, totiž ruštinu, němčinu a především angličtinu. Právě znalost anglického jazyka mu umožnila poznat anglickou literární tradici v oblasti fantastické literatury, která byla v polském prostředí až do 70. let nedostupná.¹⁴⁸

Ve svých osmatřiceti letech publikoval svou první povídku *Zaklánač* (v originálním znění *Wiedźmin*) v časopise *Fantastyka*, konkrétně v prosincovém čísle roku 1986. Povídka mezi polskými čtenáři sklídila nečekaný úspěch a byla oceněna třetím místem v soutěži pořádané časopisem, a odstartovala tak slibnou spisovatelovu kariéru. Další povídky ze světa zaklánače vycházely nejprve časopisecky, poté dostaly knižní podobu. Srovnatelný úspěch zaznamenala Sapkovského povídková tvorba v českém prostředí o několik let později na stránkách fantasy měsíčníku *Ikarie*. Obzvlášť kladně hodnotilo české publikum povídku *Zaklánač*, která vyšla v českém překladu v desátém čísle roku 1992, a také povídku *Sřípek ledu* z pátého čísla následujícího roku.¹⁴⁹

V roce 1994 Sapkowski obdržel první ocenění za svůj literární přínos v oblasti fantastické literatury, totiž cenu *Janusz A Zajdel*, kterou v pozdějších letech získal ještě

¹⁴⁸ WALEWSKI, Konrad. *Sapkowski, Andrzej*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: SFE Ltd and Reading. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/sapkowski_andrzej

¹⁴⁹ PILCH, Jiří. Andrzej Sapkowski. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 1994, 4(6), s. 17. ISSN 1210-6798.

čtyřikrát. V 90. letech se také rozhodl přenést příběh o oblíbeném zaklínači Geraltovi z Rivie do románové podoby. Na přelomu tisíciletí sepsal své zřejmě nejpropracovanější dílo, *Husitskou trilogii*, která je zasazena, jak název napovídá, do období 15. století. V roce 2009 obdržel cenu Davida Gemmella za první román ze zaklínačského světa, *Krev elfů*, v roce 2016 získal Word Fantasy Award za celoživotní zásluhy v oblasti literatury.¹⁵⁰

Pro Sapkowského byl osudný i jeho přístup k videoherním adaptacím *Zaklínače*. Již roku 1997 prodal autorská práva společnosti Metropolis Software, které se však finančně nedařilo, a byla skoupena značkou CD Projekt RED. Sapkowski s touto korporací uzavřel novou smlouvu, avšak vzdal se nároku na podíl z celkových zisků, jelikož projektu příliš nedůvěřoval a vidina jednorázového zisku se mu v té době zdála schůdnější. Jeho rozhodnutí, jak sám později připustil, bylo neprozíravé a vedlo k dalším sporům se společností, protože třídílná videoherní série o zaklínači Geraltovi se v průběhu stala jednou z nejprodávanějších položek na videoherním trhu.¹⁵¹ Tato videoherní zpracování nesou český název *Zaklínač* (2007), *Zaklínač II: Vrahové králů* (2011) a *Zaklínač III: Divoký hon* (2015).

Spor mezi autorem a videoherní společností se rozhořel v říjnu 2018, kdy Sapkowski vznesl požadavek, aby mu společnost dodatečně vyplatila v přepočtu 16 milionů dolarů za užívání práv na značku *Zaklínač*. Ve své argumentaci se odkázal na polský zákon o autorském právu, který zjednodušeně hovoří o tom, že pokud částka uhrazená za autorská práva je násobně nižší než výdělek konečného produktu, vzniká u prodejce práv nárok na další finanční kompenzaci.¹⁵² Co je důležité, Sapkowski ve své žádosti o dodatečné vyplacení uvedené sumy zdůraznil, že prodaná práva se měla vztahovat pouze na první díl z třídílné videoherní série, a nárokoval si peněžní vyrovnání i za zbývající produkty ve výši 5-15% podílu na stávajících ziscích.

Společnost CD Projekt RED však Sapkowského požadavek odmítla se zdůvodněním, že veškeré pohledávky vůči autorovi označila za vyřešené s odkazem na původní smlouvu, kterou dle svých slov dodržela. V únoru 2019 však videoherní studio udělalo vstřícný krok.

¹⁵⁰ WALEWSKI, Konrad. *Sapkowski, Andrzej*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: SFE Ltd and Reading. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/sapkowski_andrzej

¹⁵¹ YILMAZ, Timur. *Andrzej Sapkowski vs CD Projekt RED (ENG)*. *Medium* [online]. 9.3. 2021 [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <https://medium.com/farbovani-lys/andrzej-sapkowski-vs-cd-projekt-red-eng-30c4dc6fcfb4>

¹⁵² Celá argumentace Sapkowského a jeho právních zástupců je dostupná na stránkách společnosti CD Projekt RED: SAPKOWSKI, Andrzej. *Demand for payment*. *CD Projekt* [online]. 8.8. 2018 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://www.cdprojekt.com/en/wp-content/uploads-en/2018/10/31450043_rb_15-2018_-_demand-for-payment.pdf

Sapkowského návrhu v původním znění sice nevyhovělo, ale z úcty k němu mu nabídlo mimosoudní vyrovnání, které duševní otec zaklánače přijal. K definitivnímu usmíření mezi oběma stranami pak došlo v prosinci téhož roku, kdy spolu uzavřeli zbrusu novou smlouvu, která umožňuje společnosti nakládat se značkou, a zároveň označuje Sapkowského jako jejího skutečného duševního vlastníka, z čehož vyplývají nová práva pro autora.¹⁵³

Neméně problematický se stal i vztah Sapkowského a společností Netflix, která stojí za novým seriálovým zpracováním *Zaklánače*. Polský spisovatel mimo jiné vyjádřil nespokojenost s přístupem korporace, která se neřídila jeho radami a příliš nerespektovala originální předlohu.¹⁵⁴ Adaptaci v podání Netflixu nehodnotil negativně pouze Sapkowski, ale i řada diváků, přičemž největší potíž seriálu spatřují v až přílišném zjednodušení komplexního světa a příběhu, aby byl srozumitelný pro širokou veřejnost, což sami režiséři seriálu veřejně deklarovali.¹⁵⁵

5.2.1 Sapkowského tvorba

Dle klasifikace fantastické literatury, která byla představena v první z kapitol, je možné velkou část Sapkowského tvorby označit jako *epickou fantasy*, avšak některé prvky mají společné s dalšími subžánry, například s *dark fantasy* sdílí temnou atmosféru. Svět zaklánače je již na první pohled temný a zatížený krvavými válkami mezi znesvářenými vladaři.¹⁵⁶ Krutost fantastického světa ještě podtrhuje xenofobie a všeobecná nenávisť mezi lidmi a ostatními rasami, které ztratily své výsadní postavení. Tento svět, potažmo jeho obyvatelé, není rozhodně černobílý. Hrdinové často balancují na hraně dobra a zla, nezřídka sledují své vlastní zájmy, případně bývají nuceni zvolit menší zlo, jak ostatně dokládá stejnojmenná povídka, jejíž obsah bude níže rozebrán. Tím se kniha zásadně liší od Tolkienova *Pána Prstenu*, kde je hranice mezi dobrem a zlem jasně vymezená. Ačkoliv zaklánač nechce přistoupit na morálně nevyhraněný přístup ke světu, jak ukazuje následující pasáž z knihy, okolnosti jej donutí konat opačně a na konci příslušné povídky na hru o volbě menšího zla přistoupí: „*Evil is evil, Stregobor, ' said the*

¹⁵³ KADLUS, Jakub. Andrzej Sapkowski zakopává válečnou sekeru a podepisuje s CD PROJEKT novou smlouvu. *Indian* [online]. 22.12.2019 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://indian-tv.cz/clanek/andrzej-sapkowski-zakopava-valecnou-sekeru-a-podepisuje-s-cd-projekt-novou-smlouvu-qvqj8y>

¹⁵⁴ HIBBERD, James. 'The Witcher' Author Says Netflix "Never Listened" to His Ideas. *The Hollywood Reporter* [online]. 22.11.2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/the-witcher-author-netflix-criticism-1235674564/>

¹⁵⁵ HIBBERD, James. 'The Witcher,' 'Secret Invasion' Disappoint as Some Creatives Blame Fans. *The Hollywood Reporter* [online]. 3.8. 2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/the-witcher-secret-invasion-disappoint-finale-1235548117/>

¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že se téměř celý děj odehrává v sekundárních světech, *Zaklánače* lze klasifikovat jako *high fantasy*. Primární svět je zmíněn na stránkách závěrečného románu *Paní Jezera*, kdy Cirilla díky svým magickým schopnostem navštíví i náš primární svět, v němž komunikuje s rytířem kulatého stolu, Galahadem.

*witcher seriously as he got up. 'Lesser, greater, middling, it's all the same. Proportions are negotiated, boundaries blurred. I'm not a pious hermit, I haven't done only good in my life. But if I'm to choose between one evil and another, then I prefer not to choose at all'.*¹⁵⁷

Zaklínač se asi nejbližší podobá *epické fantasy*, například rozmanitostí dějových linií. Zejména v románech ze světa zaklínače vstupuje do popředí Geraltova hrdinská družina, která je pro tento subžánr charakteristická, a některé postavy reflektují významné archetypy. V Geraltovi samém je možné spatřit figuru zasvětilce, otce, který seznamuje Cirillu s fungováním světa, ale také představuje hrdinu, jenž sice není bezchybný, avšak vyniká svou vůlí překonat náročné překážky. Zajímavou postavou je v tomto ohledu i trubadúr Marigold, v jehož osobnosti se snoubí vlastnosti oddaného pomocníka s komickými či pikareskními rysy. Postava Cirilly pak odpovídá obrazu sirotka, který se ve fantastických příbězích a mýtech nezřídka objevuje.

Stejně jako v jiných fantastických dílech, i na stránkách *Zaklínače* vystupuje do popředí motiv cesty, a to ve dvou rovinách. V první rovině jde o fyzické putování Geralta a jeho družiny s úmyslem zachránit Cirillu, která v též čas vykonává svou vlastní pouť. Druhá rovina má symbolickou podobu, jež odráží postupný vývoj charakterů hlavních hrdinů, kteří si osvojují nové postoje, schopnosti a dovednosti, což je zřetelné v případě Cirilly.¹⁵⁸

V rámci Sapkowského vlastní klasifikace fantasy literatury by bylo možné sérii o Geraltovi z Rivie zařadit do několika překrývajících se subžánrů – nejvíce svým zasazením do smyšleného světa odpovídá kategorii *Jakozemě*, ale díky inspiraci v pohádkách, lidových bájích a různorodých mýtech nabývá i jistých obrysů *Retellingu*. Zejména některé povídky představují alternativní převyprávění evropských pohádek. Poslední dva romány pak navíc sdílí hlavní motiv i se subžánrem *Za zamčenými dveřmi*, neboť v nich hrdinka Cirilla cestuje mezi několika paralelně existujícími světy, které se ve větší či menší míře řídí magickými pravidly. Do kategorií vytyčené Farah Mendlesohn lze *Zaklínače* zařadit hůře – nabízí se dílo označit jako *immersive fantasy*, neboť Geralt je znalý fantastického světa a čtenář je důmyslným vyprávěním do fiktivního světa vtažen. Na druhou stranu, v kapitolách, jež sledují osudy Cirilly, čtenář spolu s hrdinkou poznává sekundární světy z jiné, poněkud naivní perspektivy nezkušené dívky. Zároveň je na stránkách románu patrný i motiv úkolu, který je třeba vykonat – Geralt musí zachránit svou svěřenku, zatímco Cirilla musí naplnit svůj osud. Dívka navíc cestuje mezi

¹⁵⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 49 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

¹⁵⁸ HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 152-153. ISBN 80-85787-34-2.

několika světy. Díky těmto rysům by bylo možné *Zaklínače* klasifikovat i jako *portal-quest fantasy*.

Co se týče pohádkových motivů, ty lze nejlépe ukázat na příbězích z prvních dvou povídkových knih, konkrétně na povídkách *Zaklínač*, *Zrnko pravdy*, *Menší zlo* a *Trochu se obětovat*. Tato vyprávění totiž připomínají více či méně známé evropské pohádky, a to díky své struktuře, druhům postav a v jistém ohledu také zápletkou, kterou Sapkowski však úmyslně převrací, aby tím ději dodal šokující, často temnější rozuzlení. Je však nutné zdůraznit, že Sapkovského „pohádkové“ příběhy nejsou určené pro dětské čtenáře, ačkoliv v jisté míře také uchopitelným způsobem reflektují existenciální krize.¹⁵⁹

V povídce *Zaklínač* je poprvé představen Geralt, který bude čtenáře provázet knižní sérií. V této epizodě dostává Geralt úkol od temerského krále Foltesta, aby zbavil jeho dceru Addu kletby. Dívka, o níž Geralt později zjišťuje, že byla zplozena v incestním vztahu Foltesta s jeho sestrou a byla považována za zemřelou, se v noci mění na strigu, krvežíznivého netvora. Aby zaklínač zlomil kletbu, musí s dívkou-strigou strávit celou noc v kryptě, přičemž východ slunce by měl dívčino prokletí ukončit. Geralt uspěje a děvčátku je trvale navrácena lidská podoba. Sapkovského vyprávění lze interpretovat jako variantu dvou pohádkových příběhů, totiž všeobecně známému příběhu o *Šípkové růžence*, anebo pojednání o *Spravedlivém Bohumilovi*, jehož děj je součástí *Národních báchorek a pověstí* od Boženy Němcové. Se Šípkovou Růženkou Addu spojuje motiv čekání v izolaci na muže, jehož polibek princeznu zachrání. Geralt však není šlechtný princ a namísto polibku svá ústa používá k tomu, aby strigu kousl do krku v sebeobraně v závěrečných okamžicích jejich zápasu.¹⁶⁰

Děj příběhu o *Spravedlivém Bohumilovi* se zdá jako zjevnější předloha této povídky, neboť princezny Adda a Lidumila sdílejí téměř totožný osud, totiž obě se proměnily v nestvůru po své smrti v důsledku provinění jejich otců: „*To strašidlo, co vojáky trhá, je zemřelá princezna Lidumila, která za vinu otcovu trpí. Král se protivil božimu řízení a žádal dítě z vůle čerta, ubohá je nyní zlým duchem posedlá a čeká na vysvobození.*“¹⁶¹ Ne jednu, nýbrž tři noci

¹⁵⁹ Teoretický pohled na úlohu pohádek pro lidský život přinesl BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. 2. vyd. Praha: Portál, 2017, s. 9-20. ISBN 978-80-262-1172-3.

¹⁶⁰ MICHALSKA, Anna. *Otherness and Intertextuality in The Witcher. The Duality of Experiencing Andrzej Sapkowski's Universe*. Utrecht: Utrecht University, 2020 (diplomová práce), s. 41. Námět Šípkové Růžinky ostatně reflektuje období nečinnosti. Čtenářovi pohádky je tímto způsobem sděleno, že jeho vývoj pokračuje bez ohledu na jeho pasivitu. Blíže viz BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. 2. vyd. Praha: Portál, 2017, s. 274-275. ISBN 978-80-262-1172-3.

¹⁶¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Národní báchorky a pověsti I.* [online]. 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2024-03-09]. s. 166. Dostupné z: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/58/narodni_bachorky_a_povesti_I.pdf>

musí Bohumil strávit v kryptě společně s princeznou, aby ji zbavil kletby. Zbytek příběhu se od povídky *Zaklínač* liší. Hrdina uspěje díky radám záhadného starce, který po něm požaduje polovinu odměny. Když Bohumil Lidumilu osvobodí a stane se jejím manželem, starý muž požaduje, aby nový král dostal svému slovu a přeťal svou ženu mečem ve dvě. Když se Bohumil rozhoduje svůj závazek splnit, stařec jej zastaví a řekne mu, že jeho požadavek byl zkouškou spravedlivosti a cti vladaře.¹⁶²

Povídka *Zrnko pravdy* se v mnoha ohledech podobá pohádce o *Krásce a Zvířeti*. Stejně jako v originálním vyprávění, i v povídce vystupuje zámožný člověk proměněný v netvora, jehož původní podobu mu může navrátit pouze skutečná láska. Netvor, který se jmenuje Nivellen, cestujícího zaklínače pohostí ve svém domě a vyjeví mu svou pravou identitu. Geralt se dozvídá, že Nivellen býval lupičem, který znesvětil chrám a znásilnil místní kněžky, za což byl proměněn v nestvůru. Poté, co se dozvěděl o lidové pověsti, že jeho kletbu dokáže zrušit láska od lidské dívky, s vidinou svého vysvobození začal postupně platit zástupu dívek, aby mu dělaly společnice. Některé z nich si na soužití s Nivellenem zvykly, ale nebyly mu schopny cit opětovat. Geralt v průběhu své návštěvy zjišťuje, že Nivellen není jediným obyvatelem domácnosti. V domě s ním žije Vereena, bruxa, nestvůra z čeledi upírů. Po odhalení její identity dojde k souboji mezi zaklínačem a bruxou, jenž vede k její smrti. Než upírka zahyne, vyzná Nivellenovi své city, čímž jeho kletbu konečně zlomí. Na rozdíl od klasické pohádky tedy příběh končí tragicky, přičemž v Sapkowského verzi je zdůrazněno, že netvoři mohou být milováni pouze bytostmi svého druhu.¹⁶³

Patrná je rovněž podobnost mezi postavou Renfri z povídky *Menší zlo* a pohádkovou Sněhurkou.¹⁶⁴ Renfri pochází z urozené krve, avšak vzhledem k okolnostem jejího narození, kvůli nimž ji bylo přisouzeno prokletí Černého slunce, se dívčina nevlastní matka rozhodla Renfri připravit o život, aby tím předešla škodám, které by dívčino domnělé prokletí mohlo způsobit. Macecha tedy pověří svého lovcího, aby ji usmrtil, ten se však předtím ještě rozhodne

¹⁶² Tamtéž, s. 164-171.

¹⁶³ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 22-38 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>;

MICHALSKA, Anna. *Otherness and Intertextuality in The Witcher. The Duality of Experiencing Andrzej Sapkowski's Universe*. Utrecht: Utrecht University, 2020 (diplomová práce), s. 41-42. Bettelheim interpretuje pohádku o Krásce a Zvířeti jako příběh odrážející otázku sexuality. Pro láskyplný vztah je podle něj nutné, aby milenci své dřívější postoje k sexualitě změnili – sexuální partner je nejprve vnímán jako zvíře, tedy jako něco děsivého a obávaného, a až později se mění ve skvělého člověka. Srov. BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. 2. vyd. Praha: Portál, 2017, s. 344-348. ISBN 978-80-262-1172-3.

¹⁶⁴ Klíčové prvky příběhu o Sněhurce jsou oidipovský zápas dívky s nevlastní matkou, přechod od dětství k dospělosti a narcismus. Detailnější rozbor nabízí BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. 2. vyd. Praha: Portál, 2017, s. 243-261. ISBN 978-80-262-1172-3. Sapkowského výkladu dominuje druhá z rovin.

dívku znásilnit. Renfri lovčího zabije v sebeobraně a nachází útočiště ve společnosti sedmi gnómů, trpasličích bytostí, s nimiž okrádá pocestné. Renfriina nevlastní matka se ji pokusí zabít ještě jednou, tentokrát pomocí otráveného jablka.¹⁶⁵ Odkazy na příběh Sněhurky jsou očividné, avšak na rozdíl od pohádkové předlohy nečeká Renfri šťastný osud. Geralt ve městě Blavikenu vyhledá mág Stregobor, který chce dívku kvůli její kletbě eliminovat, a žádá po něm, aby tak učinil. Zaklínač poznává i druhou stranu příběhu z úst Renfri, s níž stráví noc. Mladá žena po zaklínači žádá, aby zbavil života jejího pronásledovatele, anebo ji alespoň pomohl čaroděje dostat z bezpečí jeho sídla. Geralt odmítne a žádá ji, aby svůj starý život nechala za sebou. Renfri se však se svou družinou vydává vstříc čarodějovi do města, kde dochází k masakru. Geralt, který se snaží zachránit nevinné životy, je tedy nucen vybrat si „menší zlo“ a dívku zabít v souboji.¹⁶⁶

Poslední výraznou pohádkovou inspiraci je možné nalézt v příběhu *Trochu se obětovat* z druhé povídkové knihy. Zde vystupuje postava mořské panny/víly, kterou v povídce čeká překvapivě lepší osud než v Andersenově předloze. Sh'eenaz, jak se mořská panna jmenuje, se zamiluje do prince Aglovala, jehož jméno pro změnu pochází z artušovských legend, a zaklínač je najat na práci tlumočnicka mezi dvořáky se milenci. Tématem rozhovoru je volba způsobu života zamilovaného páru – zda si princ nechá narůst ploutev, nebo zda panna promění svou ploutev v pár nohou. V závěru příběhu se čtenář dozvídá, že si milenci vybrali život na souši. Sh'eenaz si dokonce osvojuje i kontinentální řeč.¹⁶⁷ Na rozdíl od originálu ji princ nezradí a Sapkowskiho malá mořská víla nemá tedy důvod měnit se v pěnu. Nicméně Sapkowski na původní vyznění pohádky slovy trubadúra Marigolda odkazuje – v jeho baladě panna ztrácí hlas a princ je líčen jako zrádce jejich lásky.¹⁶⁸

Další zdroje inspirace Sapkowski našel v celé řadě evropských mytologií a legend. Svým dílem vynikl zejména proto, že do něj jako jeden z prvních zakomponoval i prvky typické pro slovanské kultury, a to zejména mýtické bytosti, jako striga, rusalky, lešijové, kikimory, nebo božstva, jako je královna polí Živa.¹⁶⁹ Vedle nich pak v příbězích o Geraltovi a Ciri

¹⁶⁵ MICHALSKA, Anna. *Otherness and Intertextuality in The Witcher. The Duality of Experiencing Andrzej Sapkowski's Universe*. Utrecht: Utrecht University, 2020 (diplomová práce), s. 40.

¹⁶⁶ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 40-61 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

¹⁶⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 160-217 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

¹⁶⁸ MICHALSKA, Anna. *Otherness and Intertextuality in The Witcher. The Duality of Experiencing Andrzej Sapkowski's Universe*. Utrecht: Utrecht University, 2020 (diplomová práce), s. 42-43.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 35-37; PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkowskiho*. Praha: Kniha Zlin, 2023, s. 120, 128, 134, 142. ISBN 978-80-7662-531-0.

vystupují i bájní tvorové, kteří jsou společní více mytologickým systémům, kupříkladu upíři, vlkodlaci, či draci. Z germánského a keltského prostředí si Sapkowski vypůjčil elfy, trpaslíky anebo druidy, z blízkovýchodních kultur zase džiny a ghúly, z oblasti pyrenejského poloostrova pak postavu bruxy, a podobně.¹⁷⁰

Z oblasti středověkých legend pak Sapkovského tvorba nejzřetelněji odráží artušovské legendy, a to nejen v kontextu motivů, ale i v souvislosti s osobními jmény, jak bylo naznačeno výše. Některé postavy z artušovských legend v románech o zaklínačovi přímo vystupují, což dokládá i název posledního svazku *Paní jezera*. Cirilla se v závěrečném románu totiž přemístí i do našeho světa, v němž se setká s rytířem Galahadem, čarodějkou Nimue, její učedníci Condwiramurs a bájným Králem Rybářem, kteří dívce pomohou najít cestu zpět do svého světa ve správné době. V původních legendách má být Galahad rytířem, který je hoden získat svatý grál, Nimue onou Paní jezera, od níž Artuš získává svůj meč Excalibur, Condwiramurs družkou rytíře Parsifala, a Král Rybář strážcem grálu.¹⁷¹

5.2.2 Seznam Sapkovského děl

Příběhy o zaklínačovi Geraltovi z Rivie, které stály na počátku Sapkovského umělecké dráhy, mu také přinesly celosvětový věhlas. V závěru 80. let spatřily světlo světa první povídky, které čtenářům představily původ zaklínače, jeho profesi, ale také krutý svět, v němž se hrdina pohybuje. Tyto chronologicky neuspořádané narativy pak vyšly knižně v 90. letech (*Poslední přání* i *Meč osudu* roku 1993), jež byly vzápětí následovány pětidílným románovým pokračováním (*Krev elfů* 1994; *Čas opovržení* 1995, *Křest ohněm* 1996, *Věž vlašťovky* 1997, *Paní jezera* 1999). Dá se říci, že Sapkovského povídková tvorba vytvořila jakési základy jeho fantastického světa, do něhož ve svých románech zasadil již ucelené vyprávění o Geraltovi a Cirille a zároveň jej rozšířil o politickou a společenskou rovinu. Roku 2013 obdržel svět zaklínače poslední rozšíření v podobě samostatného románu *Bouřková sezóna*, jehož děj se odchyľuje od hlavní série.¹⁷²

¹⁷⁰ LITERARY HUB. Andrzej Sapkowski on the Mythologies Behind The Witcher. *Literary Hub* [online]. 10.12.2020, [cit. 2024-03-09] Dostupné z: <https://lithub.com/andrzej-sapkowski-on-the-mythologies-behind-the-witcher/> Slovy Sapkovského: „Because there were—just to mention a few—Slavic mythology: vampires, leshies, kikimoras, vodyanoyes. There was the Germanic Wild Hunt. The Portuguese bruxa. The Arabic ghul. The Scottish kilmoulis. There were dryads from Greek myths. Paracelsian gnomes. The Japanese kitsune or fox woman. There was the little mermaid, i.e. Hans Christian Andersen. There was Snow White by the Brothers Grimm. There was Jeanne-Marie Leprince de Beaumont’s Beauty and the Beast. Elves and dwarves are—let’s say—Tolkienesque. You could say it’s quite an eclectic cocktail. But that was the modus operandi I adopted.“

¹⁷¹ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002, s. 121, 130, 146. ISBN 80-7277-066-7.

¹⁷² WALEWSKI, Konrad. *Sapkowski, Andrzej*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: SFE Ltd and Reading. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/sapkowski_andrzej

Stejně jako v případě Tolkienova *Pána Prstenů* je i na tomto místě nezbytné stručně nastínit hlavní dějovou linku *Zaklínače*, jež prochází všemi pěti romány, ale také klíčové události z povídek, které měly na osudy protagonistů vliv. V první povídkové knize se čtenáři dozvídají o identitě Geralta z Rivie. Tento hrdina vykonává profesi zaklínače, což je nebezpečné povolání, během něhož cestuje po světě a zabíjí nestvůry za úplatu. Navzdory důležitosti profese v krutém fantastickém světě panuje vůči zaklínačům řada předsudků. Některé z nich odráží například skutečnost, že každý zaklínač prošel v mládí mutací, kvůli níž byl zbaven emocí. V průběhu děje je však mýtus o bezcitnosti zaklínačů vyvrácen a sám Geralt disponuje pestrými emocemi. Na svých cestách je Geralt doprovázen básníkem Marigoldem (v originále jeho jméno zní Jaskier, v angličtině Dandelion), s nímž zažívá mnohá dobrodružství. Pro vývoj Geraltova charakteru a celé zápletky jsou v rámci první povídkové knihy nejdůležitější povídky *Otázka ceny* a *Poslední přání*.

Otázka ceny se odehrává v kulisách zasnubní hostiny princezny Pavetty z Cintry, na níž je její matkou Calanthé Geralt najat, aby zajistil bezpečný a klidný průběh hodování. S nárokem na Pavettinu ruku vystupuje tajemný rytíř, Dunny, známý spíše jako Ježek z Erlenwandu, který, jak jeho jméno napovídá, má kvůli kletbě lidské tělo a ježčí hlavu. S Pavettou se přitom již nějaký čas tajně shází a udržuje milostný vztah. Královna však nechce, aby se jejím zetěm stal znetvořený jedinec, a přikáže strážím a Geraltovi, aby Ježka usmrtili. V Pavettě se však probudí záhadná magická moc, kterou použije při obraně svého milého, ale zároveň zničí celý sál. V důsledku těchto událostí královna svolí k sňatku, přičemž požehnání lásce milenců zbavuje Dunnyho jeho kletby. Geralt, kterému se mladý pár snaží odvděčit, uplatní takzvaný zákon překvapení – zavázaný jedinec je podle něj povinen druhé straně dát to, co mu patří, ale není si toho vědom. Tímto překvapením není nikdo jiný než Dunnyho a Pavettino nenarozené dítě, princezna Cirilla, která později změní směřování zaklínačova života.¹⁷³

Ve druhé z povídek se hrdina setkává se svou osudovou láskou, čarodějkou Yennefer z Vengerbergu. Jejich vztah je však plný zvrátů v podobě dramatických rozchodů a opětovných romantických shledání, přičemž jeho počátek není výjimkou. Yennefer totiž usiluje o moc džina, kterého Geralt s Marigoldem náhodou vypustili z lahve, a počíná si zcela bezohledně. Aby moc této bytosti ovládla, džin musí svému osvoboditeli splnit celkem tři přání, přičemž Yennefer si chybně myslí, že tímto člověkem je Marigold. Ve skutečnosti je to Geralt, který

¹⁷³ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

v průběhu dramatického zápasu s čarodějkou a džinem vysloví své poslední přání, jímž není nic menšího než láska Yennefer. Tímto skutkem jsou pak osudy páru navždy provázané.¹⁷⁴

Druhá povídková kniha v budování vztahu mezi Geraltem a jeho dvěma osudovými ženami pokračuje. V povídce *Meč osudu* malou Cirillu vysvobozuje ze zajetí dryád a posílá ji zpět do Cintry, aby se v následující povídce *Něco více* dozvěděl, že Cintra byla dobytá vojsky nilfgaardského císařství, nejrozpínavější říše ve světě zaklínače. Děvčátka královské krve se ujala rodina sedláka, kterého shodou náhod Geralt zachránil před nestvůrami. Geralt se tak s dívkou znovu setkává a tentokrát se stává jejím ochráncem. Závěrečná povídka *Něco končí, něco začíná* pak vypráví o svatební hostině Geralta s čarodějkou Yennefer. Románová série zahrnující dalších pět dílů, časově zapadá mezi povídky *Něco více* a *Něco končí, něco začíná*.¹⁷⁵

Děj prvního románu s názvem *Krev elfů* začíná od okamžiku shledání Geralta s Ciri. Zaklínač se rozhoduje, že dívku vycvičí v prostředí zaklínačského hradu Kaer Morhen. Skupinu zaklínačů v jejich pevnosti navštíví čarodějka Triss, která zjistí, že mladá dívka procházející nelítostným výcvikem zdědila po své matce nebývale silné magické schopnosti. Jelikož není schopná magii ovládnout, dívka je poslána do kláštera, kde jí Yennefer poskytne další vzdělání. Klášter představuje pro dívku útočiště, neboť králové a císaři se chtějí Cirilly zmocnit pro její královský původ, zatímco jistý Rience touží po dívčině moci. Román končí odjezdem čarodějky a její učednice z kláštera.¹⁷⁶

Cesta zmíněné dvojice pokračuje i v *Čase opovržení*. Yennefer odváží Cirillu do čarodějnické školy Aretuzy na ostrově Thanned, kde jí samotné bylo poskytnuto příslušné vzdělání. Na Thannedu se má konat sněm mágů z celého světa, který má posloužit jako platforma pro politická a diplomatická jednání. Události se zúčastní i zaklínač, jenž na zahajovacím banketu osciluje mezi různými zájmovými skupinami. Slavnostní atmosféru ukončuje puč, který vyvolá na ostrově zmatek. Geralt se střetne s mágem Vilgefortzem, pánem dříve zmíněného Rience, který Geraltovu svěřenkyni pronásleduje kvůli její kouzelné krvi, zatímco Cirilla unikne z ostrova portálem. Dívka se ocitne v pusté pouštní krajině a s těžkostí se dostává do civilizace, kde se brzy stane zajatkyň. Naštěstí je brzy vysvobozena lupičskou tlupou, která si přezdívá Potkani, a Cirilla se stává její členkou s novým jménem Falka. Geralt,

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

¹⁷⁶ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

kteřý utrpěl vážná zranění, se dozvídá nepravdivé informace, že Cirillu vězní nilfgaardský císař na svém dvoře, a vydává se proto na cestu za její záchranou.¹⁷⁷

Román *Křest ohněm* sleduje Geraltovo strastiplné putování za záchranou Ciri. Na cestu se vydává v doprovodu Marigolda a posléze družiny, která se v průběhu děje více rozšiřuje o lučištníci Milwu, trpaslíky Zoltana Chivaye a Yarpena Zigrina, upíra Emiela Regise a Cahira, rytíře, který ve službách Nilfgardu vyplenil Cintru a který hledá vykoupení. V závěru knihy se tito hrdinové nechtěně stanou účastníky bitvy mezi vojsky královny Meve a nilfgaardského císaře, přičemž za pomoc panovnici je Geralt povýšen do rytířského stavu. V též čas si Cirilla osvojuje roli lupičky a spolu s Potkany zažívá příjemné chvíle, které se však chýlí ke konci, neboť na jejich hlavy je vypsána odměna, po níž touží lovec lidí Leo Bonhart.¹⁷⁸

Cirillina dějová linie se stává dramatickou na stránkách *Věže vlaštovky*. Vážně zraněná a psychicky zdrcená Cirilla se v úvodu románu ocitne v močálu, kde nalezne útočiště u Vysogoty, intelektuála, který tráví stáří v osamění. Během rekonvalescence Cirilla starci vypráví, co se jí přihodilo. Čtenář se dozvídá, že Bonhart dopadl Potkany, jejichž zbývající členy zbavil života krutým způsobem, zatímco Ciri držel při životě, aby dostal odměnu za její vydání Nilfgaardům. Dívka jen stěží uprchne za použití své kouzelné moci, která ji přenesla do bažiny. Po vyléčení svých zranění se Ciri vydává hledat bájnou Věž vlaštovky, jejímž prostřednictvím vstoupí do úplně jiného světa. Mezitím se ke Geraltově družině připojuje dívka Angoulême, s jejíž pomocí hrdina vyhledá druidy, kteří by skupině mohli pomoci vypátrat Ciri.¹⁷⁹

Děj *Paní jezera* završuje příběh Geralta a Ciri. Dívka disponující magickými schopnostmi se po vstupu do Věže vlaštovky objevuje ve světě, který obývají elfové. Ti ji zde drží proti její vůli, neboť jejich vladař chce s Cirillou zplodit dítě, které by vrátilo elfům jejich zašlou slávu. Dívku vysvobodí záhadný jednorozec, který ji pomůže osvojit si schopnost cestovat mezi světy a časovými epochami. Když se Ciri dostane do své současnosti, stane se zajatkyň Vilgefortze. Čaroděj ji potřebuje ke stejnému účelu, jako elfové z dříve navštíveného světa.

¹⁷⁷ SAPKOWSKI, Andrzej, *Time of Contempt* [online]. London: Orbit, 2013 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-21914-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-time-of-contempt-e200034437.html>

¹⁷⁸ SAPKOWSKI, Andrzej, *Baptism of Fire* [online]. London: Gollancz, 2014 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-575-09096-5. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/baptism-of-fire-e200547166.html>

¹⁷⁹ SAPKOWSKI, Andrzej, *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html>

Geralt se svou družinou mezitím rezignuje na hledání jeho svěřenky a na nějaký čas se usadí v Touissantu. Jen náhodou se zaklínač dozví, že Yennefer, o níž si myslel, že zahynula během převratu na Thannedu, je vězněna na Vilgeforszově hradě. Geraltova družina se bez Marigolda vydává vstříc závěrečnému střetu s Vilgeforszem a Bonhartem. Ciri s Yennefer jsou osvobozeni za cenu životů Milwy, Angoulême Cahira i Regise. Těsně poté však hrad obsazuje vojsko, v jehož čele stojí sám nilfgaardský císař Emhyr, který je ve skutečnosti Cirillin dávno ztracený otec Duny. Císař chce svou dceru pojmout z politických a dynastických důvodů za manželku, ale nemůže připustit, aby zaklínač s čarodějkou byli s touto vědomostí dále naživu. Nakonec převáží Emhyrovo morální cítění, od svého záměru upustí a nově shledané rodině dává svobodu.

Zatímco ženy musí urovnat záležitosti s Lóží čarodějek, Geralt se vypravuje do Rivie, kde se s nimi má za několik dní setkat. Během toho, co zaklínač hovoří se svými přáteli u džbánku piva, ve městě propukne pogrom na nelidi, elfy a trpaslíky. Zaklínač vystoupí na ochranu bezmocných, stejně jako Yennefer s Ciri, které v průběhu násilností vstupují do dění, avšak zaklínač je smrtelně zraněn. Osud Geralta z Rivie končí nejasně – spolu se svou družkou jsou jejich adoptivní dcerou přeneseni na záhadný ostrov, který snad představuje posmrtný ráj. Na tomto tajuplném místě probíhá ona zmíněná svatba milenců popsána v druhé povídkové knize. Cirilla své rodiče opouští a cestuje do nového světa, v němž ji přivítá rytíř Galahad známý z artušovských legend.¹⁸⁰

Příběhy ze světa lovce nestvůr získaly v pozdějších letech také komiksovou podobu. Některá komiksová zpracování představují adaptaci již známých povídek, zatímco jiná zachycují další Geraltovy osudy.¹⁸¹ Poslední Sapkowského příspěvek věnovaný světu zaklínače je právě román *Bouřková sezóna*, jenž vypráví Geraltovy osudy před poznáním Cirilly.

Méně známým, ale v jistém ohledu propracovanějším dílem, je pak *Husitská trilogie*, jejíž součástí jsou historické romány *Narrenturm* (2002), *Boží bojovníci* (2004) a *Lux Perpetua* (2006), ve které se Sapkowski snaží vyrovnat tvorbě Umberta Eca či Henryka Sienkiewicze.

¹⁸⁰ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

¹⁸¹ WALEWSKI, Konrad. *Sapkowski, Andrzej*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: SFE Ltd and Reading. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/sapkowski_andrzej

Konečně, roku 2009 Sapkowski publikoval samostatný příběh, který se jeho tvorbě vzdaluje nejvíce, s názvem *Zmije* (*Žmija*), odehrávající se v Afghánistánu v minulém století.¹⁸²

¹⁸² Tamtéž.

6. Srovnávací analýza světů a protagonistů

Předkládaná kapitola tvoří hlavní část diplomové práce, ve které budou detailně porovnány světy, v nichž se děje zkoumaných knih odehrávají, ale také osudy dvou párů hrdinů, Froda Pytlíka a Aragorna z *Pána Prstemů* a Geralta z Rivie a Cirilly z Cintry ze *Zaklínače*. Na dobrodružství těchto hrdinů bude nahlíženo výše představenou optikou teorie přechodových rituálů. V jejich putování budou hledány okamžiky odloučení, etapy liminálního charakteru, během nichž se hrdinové osobnostně vyvíjejí, a konečně momenty přijetí svých nových rolí. Zejména liminální fázi lze chápat jako klíčovou, neboť právě v ní díky kontaktu s nadpřirozenem hrdinové získávají takové schopnosti a postoje, které by jim měly sloužit po skončení dobrodružství. Co se týče obou fantastických světů, pozornost analýzy se soustředí na vznik světů, na společenský řád, který v nich panuje, a na úlohu magie jakožto klíčového fantastického prvku na pozadí mytologického kontextu.

6.1 Geralt z Rivie

Zaklínač, Bílý vlk či Řezník z Blavikenu – všemi těmito přezdívkami se honosí protagonista Sapkowskiho ságy. Geralt z Rivie kvůli své profesi cestuje po kontinentu a živí se plněním zakázek na likvidaci nestvůr. Už z principu proto zaklínač prochází napínavými dobrodružstvími, přičemž hubení nestvůr pro něj znamená běžnou, každodenní zkušenost. O Geraltově mládí se čtenář dozvídá jen kusé informace. Jako malého chlapce jej jeho matka, čarodějka Visenna, dala na výchovu k zaklínačskému mistrovi Vesemirovi. Ten představuje vlivnou rodičovskou figuru v Geraltově životě, a to nejen v dětství, ale také v dospělosti. Aby se stal plnohodnotným zaklínačem, musel chlapec podstoupit takzvanou Zkoušku trav, sérii mutací, které ho obdařily nadpřirozenými schopnostmi a měly jej zbavit veškerých emocí. O drastickém průběhu této zkoušky, kterou přežije jen zlomek účastníků, se vyjadřuje následující ukázka:

„On the third day all the children died save one, a male barely ten. [...] Then was he once more given elixir through the vein and the seizure it did return. This time a nose-bleed did ensue, coughing turned to vomiting, after which the male weakened entirely and became inert. For two days more did symptoms not subside. The child's skin, hitherto drenched in sweat, grew dry and hot, the pulse ceased to be full and firm – albeit remaining of average strength, slow

*rather than fast. No more did he wake, nor did he scream. Finally, came the seventh day. The male awoke and opened his eyes, and his eyes were as those of a viper...*¹⁸³

Zkouška trav tak v podstatě představuje první zásadní přechodový rituál v Geraltově životě, během níž dochází k odluce čistě „lidských“ fyziologických a osobnostních charakteristik, a jejich nahrazení novými, již jsou pro výkon zaklínačské profese nezbytné. Zaklínač tak získal rychlé reflexy, zlepšení všech smyslů, imunitu vůči elixírům, jejichž konzumace mu krátkodobě poskytuje výhody v boji, a patrně mu v důsledku prodělání mutace zbledly vlasy. Již v mladém věku podstupuje náročný trénink, který obnáší osvojení si umění šermu, schopnosti ovládat primitivní kouzla, a studium knih, které pojednávají o známých nestvůrách.¹⁸⁴ Zároveň je ve světě zaklínače obecně přijímáno, že Zkouška trav připravuje přeživší o city. Jak ale Geraltova pozdější rozhodnutí dokazují, jedná se pouze o mýtus, nicméně souvislost mezi ztrátou emocí a mutačním procesem zastává ústřední téma hádky mezi čarodějkou Triss a Geraltem, který v pokročilé části příběhu s ostatními zaklínači uvažuje nad proměnou Cirilly v plnohodnotnou zaklínačku:

*„Who do you want to deceive, Geralt? Me? Her? Or maybe yourself? Maybe you don't want to admit the truth, a truth everyone knows except you? Maybe you don't want to accept the fact that human emotions and feelings weren't killed in you by the elixirs and Grasses! You killed them! You killed them yourself! But don't you dare kill them in the child“.*¹⁸⁵

Geralt zprvu své emoce skutečně nevyjevuje a během výkonu svého povolání se snaží stranit politických a dalších mezilidských sporů, což se mu však příliš nedaří. Někdy se úmyslně nechává najmout panovníky, například králem Foltestem, jenž požaduje zlomení kletby své dcery, anebo královnou Calanthé, pro kterou má dohlížet na bezpečí na slavnostní hostině. V jiných případech je do napínavých sporů zatažen, což ilustruje dříve zmíněný konflikt čaroděje Stregobora s princeznou-zlodějkou Renfri. Právě kvůli tomuto zápasu si Geralt vysloužil onu přezdívku „Řezník z Blavikenu“, jelikož záchrana nevinných měšťanů a pobití loupeživé tlupy se neseťkala s pochopením místních. Jak se zdá, Geralt tohoto konkrétního

¹⁸³ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 68 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

¹⁸⁴ PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkowského*. Praha: Kniha Zlin, 2023, s. 46. ISBN 978-80-7662-531-0. Podobu čtenářského výcviku čtenář poznává díky Geraltově rozhodnutí jej poskytnout Cirille.

¹⁸⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 93 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

rozhodnutí velmi lituje, přičemž hrdinovo rozjímání podhaluje emocionální a morální složitost Geraltova charakteru:

*„Mistakes? Of course I've made them. But I keep to my principles. No, not the code. Although I have at times hidden behind a code. People like that. Those who follow a code are often respected and held in high esteem. But no one's ever compiled a witcher's code. I invented mine. Just like that. And keep to it. Always— 'Not always. 'There have been situations where it seemed there wasn't any room for doubt. When I should say to myself "What do I care? It's nothing to do with me, I'm a witcher". When I should listen to the voice of reason. To listen to my instinct, even if it's fear, if not to what my experience dictates. 'I should have listened to the voice of reason that time . . . 'I didn't. 'I thought I was choosing the lesser evil. I chose the lesser evil. Lesser evil! I'm Geralt! Witcher . . . I'm the Butcher of Blaviken“.*¹⁸⁶

Do Geraltova života se navždy zapíše čarodějka Yennefer z Vengerbergu, kterou požádá o pomoc, když Marigolda vážně zraní džin vypuštěný ze sklenice. Yennefer však potřebuje džinovu moc k naplnění svého vlastního cíle, znovuzískání plodnosti, a zaklínače využívá k vyřešení konfliktů mezi sebou a měšťany. Ve snaze zkrotit džina, který má potenciál zničit vše živé v Geraltově a Yenneferině přítomnosti, pak zaklínač vysloví své poslední přání, jímž k sobě čarodějkou navždy připoutá. Čarodějka však pochybuje, zda se jedná o plnohodnotnou lásku: *„I don't know whether such a wish can ever be fulfilled. I don't know whether there's such a Force in Nature that could fulfil such a wish. But if there is, then you've condemned yourself. Condemned yourself to me“.*¹⁸⁷ Skutečně, vztah Geralt a Yennefer ani zdaleka nepřipomíná harmonii, naopak, je plný konfliktů, rozchodů a opětovných shledání, které jsou zapříčiněny odlišnými povahami obou hrdinů, ale také zásahy někdejších milenců, jakým je například Istredd, s nímž Geralt hodlá svést souboj o partnerčinu přízeň. Jejich vztahu chybí řád, jistota a v podstatě splňuje kritéria liminální zkušenosti. Teprve péče o Ciri, jež představuje dítě, které ani jeden mít nemůže, pár sblíží a oba si svým vlastním způsobem osvojují rodičovské role.

Pro Geraltův vývoj mají největší význam činy, jež vykonává na dvoře královny Calanthé. Zde totiž zachraňuje život nápadníka a tajného milence princezny Pavetty, s níž čeká dítě. Když ho chce pár odměnit, Geralt uplatní zákon překvapení, jímž si nárokuje ještě nenarozeného potomka, princeznu Cirillu, se kterou tímto symbolickým skutkem provádě svůj

¹⁸⁶ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 63 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 144.

osud. Zaklínač se však po letech své odměny v rozhovoru s druidem Myšilovem vzdává: „*But you know, the druid looked at him coldly, 'you will never have a child of your own.' 'Yes.' 'And you're still giving her up?' 'Yes, I am. I'm surely permitted to, aren't I?'*“¹⁸⁸

Geraltova slova však na vývoj osudu nemají žádný vliv, neboť poté, co si Cintru podmaní vojska Nilfgaardu, se s dívkou znovu shledává, tentokrát za zcela odlišných okolností. Zaklínač, vážně zraněn od drápů příšer, je zachráněn vesničanem Yurgou, který shodou okolností pečuje o uprchlou Cirillu. Dívka, jež si je jejich pouta vědoma, žádá zaklínače o potvrzení, zda dvojici od tohoto okamžiku nic nerozdělí a zda je on skutečně jejím osudem. Geraltova odpověď je ve srovnání s jeho předchozími postoji překvapivá: „*You're more than that, Ciri. Much more*“.¹⁸⁹ Zřejmě v důsledku jeho konfrontace se smrtí a vědomím, že dívka přišla o láskyplné zázemí domova, Geralt přijímá svou roli opatrovníka, mentora a zástupné otcovské figury.¹⁹⁰ Toto post-liminální přijetí zaklínačovy nové úlohy pak završuje jednu etapu Geraltova života, v níž se spoléhal víceméně jen sám na sebe, a zahajuje novou, v níž bude nucen podstoupit řadu výzev, aby svou chráněnkou ochránil a později našel.

Hrdina se však zatím nevzdává své identity zaklínače, neboť jeho další kroky vedou na Kaer Morhen, zaklínačské hradiště, kde se se svými profesními kolegy pokusí dívce poskytnout výcvik. Zaklínači zvažují, že by děvče podstoupilo sérii mutací, aby bylo schopné se svým protivníkům ubránit. Poté, co lovci nestvůr zjistí, že v dívce dřímá neobyčejná magická moc, požádají čarodějky Triss a Yennefer, aby ji poskytly vzdělání v oblasti magie, zatímco Geralt ženám poskytuje ochranu před pronásledovateli. Ke své roli dívčina ochránce se zaklínač vědomě hlásí:

*„My destiny,” he said with effort. “My choice ... I'll tell you, Philippa, what I've chosen. I won't allow you to involve Ciri in your dirty machinations. I am warning you. Whoever dares harm Ciri will end up like those four lying there. I won't swear an oath. I have nothing by which to swear. I simply warn you. You accused me of being a bad guardian, that I don't know how to protect the child. I will protect her. As best I can. I will kill. I will kill mercilessly ...”*¹⁹¹

¹⁸⁸ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 274 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 327.

¹⁹⁰ Geralt představuje zasvětitel-vychovatele, viz HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 157. ISBN 80-85787-34-2

¹⁹¹ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 210 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

Zlom v osudech hrdinů nastává, když dochází k převratu na Thannedu, kde se různé síly pokouší zmocnit Geraltovy svěřenky, již se podaří uprchnout portálem. Tento okamžik představuje odluku dvou osudem spřízněných postav, která odpovídá výše popsanému přechodovému rituálu. Každý z hrdinů se nedobrovolně vydává na odlišnou cestu – Cirilla definitivně opouští bezpečí, které ji Geralt s Yennefer poskytli a vypravuje se na pouť za poznáním sebe samotné, zatímco Geralt, jenž obdrží mylnou informaci, že se dívka nachází na nilfgaardském dvoře a připravuje se ke sňatku s císařem, shromažďuje družinu na její záchranu. Právě výprava za záchranou Ciri představuje nejzřetelnější liminální fázi, již Geralt prochází. Na své pouti překonává dílčí zkoušky, vyrovnává se s řadou zklamání a přehodnocuje své postoje k životu.

Jednou z takových zkoušek představuje účast Geralta a jeho společníků v bitvě na mostě přes řeku Jarugu, v níž hrdinové pomohou vojsku Lyrie a Rivie proti postupujícím Nilfgaardanům. Geralt si v průběhu ozbrojené potyčky pomyslí: „*I had to pass through a baptism of fire to save Ciri. And now I go through a fire in battle, that generally I do not care about. Which in general I don't understand. The fire, which was to purify me, simply burns my hair and face*“.¹⁹² Bitva má tedy i symbolickou rovinu – aby se přiblížili svému cíli, je nutné, aby hrdinové sebrali veškerou svou odvalu a vstoupili do liminálního chaosu bitvy, která je jim lhostejná, a to i za cenu velkých obětí. Z tohoto boje pak mnozí členové družiny vycházejí pozměnění. Zatímco Cahir, rytíř hledající vykoupení, se osvědčuje jako schopný vojevůdce, Milva kvůli utrpěnému zranění přichází o nenarozené dítě. Geralt je za statečnost a zásluhy královnou Meve, která vládne oběma královstvím, povýšen do rytířského stavu a oficiálně získává predikát „z Rivie“, což hrdina s hořkostí přijímá.

Poté, co členové družiny zahojí své rány, zásobení a nakrmení opouští řady pochodující armády, do níž byli kvůli svému hrdinskému skutku na mostě začlenění proti své vůli. Geralt je prohlášen za dezertéra a rytířský status je mu odejmut. Během dalších cest začíná propadat zoufalství, jak dosvědčují Marigoldovy zápisky:

„*Geralt had earlier acquired the habit of calculating the days he had been separated from Ciri – and every day that he was not travelling, as he said, separated them more and more. Well, in the wet willows, in the cold and the rain, the witcher grew darker and more grim by the hour. I also noticed that he was limping badly, and if he believed that no one can see or hear*

¹⁹² SAPKOWSKI, Andrzej, *Baptism of Fire* [online]. London: Gollancz, 2014, s. 263 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-575-09096-5. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/baptism-of-fire-e200547166.html>

him, he cursed and hissed in pain“.¹⁹³ I přes frustraci z pociťované fyzické a duševní bolesti, jež je znásobena sérií nočních můr, se zaklínač svého cíle nevzdává a hledá pomoc u druidů.

Jak se však družina blíží ke svému cíli a překonává další nástrahy, Geraltův vztek narůstá a spolu s ním také pochybnosti o tom, zda je dívka ještě naživu. Se svými pochybnostmi se Geralt svěřuje Cahirovi, který stejně jako zaklínač občas vídá dívku ve snech: „*‘And you? Have you had any more dreams?’ ‘Yes,’ said the witcher bitterly. ‘But very rarely since we crossed the Yaruga. And I cannot remember them at all after waking. Something inside me has stopped, Cahir. Something has burned. Something inside me has been torn completely.’*“¹⁹⁴

Bitva na mostě představuje obrat v zaklínačově myšlení, neboť utrpení, které jeho druhové s Milvou v čele prožili, Geralt chápe jako své selhání. Uvedený úryvek dokládá změnu, kterou hrdina prochází v důsledku oné liminální zkušenosti, přičemž své trápení snáší spíše pasivně a s pokorou. Naději Geraltovi nakrátko vrátí setkání s vševidoucím elfem A’vallahem, který mu předpoví, že se s dívkou setká: „*‘You will save her. Only to immediately lose her. And this time it is forever. Before that happens, you will lose all of those who accompany you. One of your companions you will lose in the next few weeks, maybe even days. Perhaps even hours’*“.¹⁹⁵ Sudba je stejně jako v mytologických předlohách neodvratná a k jejímu naplnění skutečně dojde, i když její nejednoznačné vyznění nemusí znamenat, že všechny osoby v ní zmíněné zahynou.

Další ze zklamání, které Geralt zažívá, je předčasná smrt zločince, který by mu mohl sdělit důležité informace o své svěřence. Společně s ním přichází hrdina o svůj zaklínačský medailon, symbol svého řemesla. V tomto okamžiku se Geralt definitivně vzdává svého zaklínačského života, jenž dříve představoval pevný bod hrdinovy existence, od něhož se již dříve během svého putování odpoutával: „*I’m not a witcher. I ceased to be a witcher. In Thanedd at the Tower of the Seagull. In Brokilon. At the bridge over the Yaruga. In the cave in the Gorgon. And here in the forest of Myrkvid. No, I’m not a witcher. So I have to learn to live without a Witcher’s Medallion*“.¹⁹⁶ Formou preliminárního rituálu dochází k odcizení Geraltovy

¹⁹³ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016, s. 67-68 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html>

¹⁹⁴ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016, s. 180 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html>

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 200.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 215.

dřívější identity a pokračuje přeměna zaklínače v nového hrdinu, kterému velmi záleží na svých přátelích a své vzdálené rodině.

Zraněná družina vyhledá útočiště v knížectví Touissant. Geralt je zde sveden čarodějkou Fringillou, která jej rozptyluje od hlavního cíle jeho putování, avšak když se hrdina dozví, kde je vězněna Yennefer a Ciri, vydává se na Vilgefortzův hrad. Liminální stav vrcholí osudným zápasem Geraltových přátel s čarodějem, v němž zaklínačovi druhové vyjma Marigolda umírají. V rozhovoru s císařem Emhyrem, jehož tajemství zaklínač zná a kvůli němuž jej císař nechce nechat naživu, Geralt smrti svých přátel lituje:

*„I am very tired. I watched the death of my friends who followed me here to the end of the world. They came to rescue your daughter. Not even knowing her. Apart from Cahir, none of them even knew Ciri. But they came here to rescue her. For there was something in her that was decent and noble. And what happened? They found death. I consider that unjust“.*¹⁹⁷

Zaklínač už nemá sílu vzdorovat a plně se odevzdává císařově vůli, přičemž panovník jemu a Yennefer nabízí možnost sebevraždy. Dvojice svůj osud přijímá bez výhrad a své domněle poslední okamžiky tráví v láskyplné atmosféře. Jelikož však Emhyr od svého záměru na poslední chvíli upouští, páru je umožněno žít a strávit s Ciri nějaký čas. Tím je konečně završena liminální fáze Geraltova putování a hrdina se může bez otálení ujmout otcovské role, na kterou jej dílčí zkoušky připravovaly. Ze své strastiplné cesty vychází pozměněn, jelikož již nechce riskovat svůj život v průběhu plnění zakázek, a konečně si uvědomuje hodnotu svého života, jehož smysl spatřuje po boku dvou osudem spřízněných žen:

*„It may surprise you old buggers, but I’ve come to the conclusion that pissing into the wind is stupid. That risking your neck for anybody is stupid. Even if they’re paying. And existential philosophy has nothing to do with it. You won’t believe it, but my own skin has suddenly become extremely dear to me. I’ve come to the conclusion it would be foolish to risk it in someone else’s defence“.*¹⁹⁸

Věštba, kterou Geraltovi sdělil A’vallah, se tedy zčásti naplnila – zaklínač přišel o své přátele, tedy kromě Marigolda, který jej pro svou lásku k touissantské kněžně nenásledoval. S přeživšími se Geralt setkává v Rivii, kde dochází k pogromu. Hrdina, který vystupuje na obranu nelidí, i přesto, že několik okamžiků předtím tvrdil, že by bylo pošetilé svůj život takto

¹⁹⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 352 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 450.

riskovat, je zasažen vidlemi a svým zraněním po boku Yennefer podléhá. Ciri své adoptivní rodiče přemísťuje na tajuplný ostrov, který je zahalený v mlze a který snad může připomínat Avalon z artušovských legend.¹⁹⁹ Tím je věštba naplněna kompletně, Ciri milenecký pár opouští a vydává se na svá vlastní dobrodružství. O „posmrtném“ životě svých rodičů dívka vypráví: „*There was a great big wedding. They all came: Dandelion, Mother Nenneke, Iola and Eurneid, Yarpem Zigrin, Vesemir, Eskel ... Coën, Milva, Angoulême ... And my Mistle ... And I was there, I drank mead and wine. And they, I mean Geralt and Yennefer, had their own house afterwards and were happy, very, very happy. Like in a fairy tale. Do you understand?*“²⁰⁰ Tím končí osud Geralta z Rivie – stejně jako v mnoha mytologiích musel knižní hrdina projít souborem zkoušek, které jej svou liminální podstatou formovaly, aby nakonec dosáhl štěstí po boku své životní lásky. Na tomto tajuplném místě dochází k závěrečnému postliminálnímu sloučení, kdy se Geraltova existence již nezakládá na hubení nestvůr a svádění krutých bojů, nýbrž nabývá podoby harmonického života.

6.2 Aragorn

Aragorn představuje univerzálního hrdinu, který se asi nejvíce podobá mytologickým předobrazům – disponuje vesměs všemi rytířskými kvalitami, odhodláním, ale také urozeným původem, který jej předurčuje k velkolepým skutkům. Aragorn je totiž příslušník královské krve z dlouhověké linie národa Dúnadánů, dědic krále Isildura, který v dávných dějinách porazil temného pána Saurona. O Aragornově mládí se čtenář dozvídá v dodatcích ke knize. Jako malý chlapec přišel o svého otce Arathorna a byl poslán na výchovu do Roklinky k elfovi Elrondovi, jenž neobyčejnému dítěti poskytl vzdělání a výcvik, přijal jej za vlastního syna a dal mu jméno Estel, aby jej ochránil před nepřáteli. Na počátku svého života tak Aragorn zažívá podobný osud, jakým si prochází i mýtický král Artuš.²⁰¹ Kvůli svému dětskému věku si hrdina svůj první významný preliminální rituál nepamatuje, ale přesto se od něj v určité míře jeho osud odvíjí i v dalších letech. V životě Aragorna lze najít několik mýtických prvků, které hrdina sdílí s králem Artušem – zprvu neznámý původ, jeho předurčenost k velkým skutkům, ale i konec jeho života.²⁰²

¹⁹⁹ V keltské mytologii Avalon představuje „ostrov jabloní“, kde neznají smrt, stáří a nemoc a kde stromy plodí po celý rok. Podrobně viz VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002, s. 30. ISBN 80-7277-066-7.

²⁰⁰ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 469 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

²⁰¹ DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 197. ISBN 978-80-7585-171-0.

²⁰² HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 46. ISBN 80-85787-34-2

Když Aragorn dosáhne věku dvaceti let, Elrond mu vyjeví jeho pravé jméno a původ, a věnuje mu předměty, na něž má podle dědičného práva nárok:

*„Here is the ring of Barahir,” he said, “the token of our kinship from afar; and here also are the shards of Narsil. With these you may yet do great deeds; for I foretell that the span of your life shall be greater than the measure of Men, unless evil befalls you or you fail at the test. But the test will be hard and long. The Sceptre of Annu’minas I withhold, for you have yet to earn it“.*²⁰³ Od svého opatrovníka hrdina dostává nejen prsten, který nosili gondorští králové, ale především úlomky Narsilu, meče, kterým jeho předkové porazili Saurona. Mýtický meč, který hrdina znovu opraví, představuje důležitý symbol vzestupu, směřování vzhůru.²⁰⁴ Jak Elrond předpovídá, Aragorn je předurčen k velkým činům, avšak čekají jej napínavé zkoušky liminálního charakteru. Splněním těchto zkoušek si hrdina zaslouží získat zpět královskou moc.

V Roklince se hrdina zamiluje do Elrondovy dcery Arwen, přičemž snaha stát se hodným její ruky představuje hrdinovu motivaci. Elrond Aragornovi sděluje, že Arwen pochází z mnohem ušlechtlejšího rodu, oplývá věčným mládím, a proto je nevhodné, aby si brala smrtelníka. Aragorn po tomto rozhovoru opouští Roklinku a vydává se na cestu plnou nástrah, kde bojuje proti temným silám. Aragorn z vlastní vůle odpovídá na volání dobrodružství.²⁰⁵ Cesta do divočiny představuje významný iniciační rituál, během něhož dochází k fyzické i duševní přeměně hrdiny-poutníka.²⁰⁶ Na této pouti získává nezbytné zkušenosti, prokazuje svou odvahu a nabývá moudrosti:

*„His ways were hard and long, and he became somewhat grim to look upon, unless he chanced to smile; and yet he seemed to Men worthy of honour, as a king that is in exile, when he did not hide his true shape. For he went in many guises, and won renown under many names. [...] Thus he became at last the most hardy of living Men, skilled in their crafts and lore, and was yet more than they; for he was elven-wise, and there was a light in his eyes that when they were kindled few could endure“.*²⁰⁷ V hloubi duše si hrdina ponechává naději, že snad díky svým

²⁰³ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1386 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

²⁰⁴ HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 65. ISBN 80-85787-34-2

²⁰⁵ CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny*. 2. vyd. Praha: Argo, 2017, s. 59. ISBN 978-80-257-2184-1.

²⁰⁶ HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 124. ISBN 80-85787-34-2

²⁰⁷ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1390 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

hrdinským skutkům si ruku své lásky zaslouží. Již toto Aragornovo putování lze vnímat jako liminální fázi, která hrdinu transformuje, činí jej pokornějším a ctnostnějším.

Po necelých třech desetiletích se hrdina touží vrátit zpět do Roklinky, namísto toho se však ocitá na jiném elfském území, a to Lothlórienu, kde se znovu setkává s Arwen, která se v tento okamžik rozhoduje přimknout se k němu. Když se Elrond tuto skutečnost dozvídá, je zarmoucen, neboť se bude muset se svou dcerou rozloučit. Aby však své dceři zajistil šťastný smrtelný život, požaduje, aby se Aragorn ujal svého dědictví:

*„Maybe, it has been appointed so, that by my loss the kingship of Men may be restored. Therefore, though I love you, I say to you: Arwen Undómiel shall not diminish her life's grace for less cause. She shall not be the bride of any Man less than the King of both Gondor and Arnor. To me then even our victory can bring only sorrow and parting – but to you hope of joy for a while“.*²⁰⁸ Elrond je ochoten tuto oběť podstoupit a dopřát dceři štěstí, ale pouze za uvedené podmínky. Tím je na Aragorna vyvíjen nemalý tlak, aby svůj osud naplnil a ve svém poslání neselhal.

Aragorn se stává průvodcem, ochráncem a v podstatě také jedním ze zasvětitelů hobitů putujících do Roklinky.²⁰⁹ Na první pohled Aragorn působí na hobity jako tajemný, cizokrajný a málomluvný muž, který pochází z potulného lidu Hraničářů:

*„Suddenly Frodo noticed that a strange-looking weatherbeaten man, sitting in the shadows near the wall, was also listening intently to the hobbit-talk. He had a tall tankard in front of him, and was smoking a long-stemmed pipe curiously carved. His legs were stretched out before him, showing high boots of supple leather that fitted him well, but had seen much wear and were now caked with mud. A travel-stained cloak of heavy dark-green cloth was drawn close about him, and in spite of the heat of the room he wore a hood that overshadowed his face; but the gleam of his eyes could be seen as he watched the hobbits“.*²¹⁰ Aragornův pronikavý pohled vyvolává ve Frodovi nepříjemné pocity, které ho neopustí ani tehdy, když se dá hobit s tajemným tulákem do řeči. Skupina půlčíků posléze zjistí, že Chodec, jak se

²⁰⁸ Tamtéž, s. 1391.

²⁰⁹ Aragorn se asi nejlépe podobá modelu „předchůdce“, jak jej popisuje Hodrová, neboť slouží jako vzor, který se Frodo snaží do určité míry napodobit. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 159. ISBN 80-85787-34-2

²¹⁰ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 204 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

Aragornovi přezdíval, je ochrání před temnými silami během putování do elfského sídla Roklinky.

K Aragornově ušlechtilé postavě hobiti později vzhlížejí, jak líčí následující ukázka z rozhovoru Froda a Gandalfa: „*I have become very fond of Strider. Well, fond is not the right word. I mean he is dear to me; though he is strange, and grim at times. In fact, he reminds me often of you. I didn't know that any of the Big People were like that*“.²¹¹

Před výpravou do nitra Mordoru Aragorn nechává elfské kováře opravit svůj dědičný meč, neboť tuší, že pro naplnění svého osudu bude potřebovat výjimečnou zbraň: „*The Sword of Elendil was forged anew by Elvish smiths, and on its blade was traced a device of seven stars set between the crescent Moon and the rayed Sun, and about them was written many runes; for Aragorn son of Arathorn was going to war upon the marches of Mordor*“.²¹² Zbrani dává nové jméno, Andúril, neboli Plamen západu, čímž meči propůjčuje symbolický rozměr.²¹³ Stejně jako v případě mýtického Siegfrieda/Sigurda anebo krále Artuše, i tento dědičný meč představuje viditelný znak panovnické moci.²¹⁴

Po ztrátě Gandalfa se vůdcem družiny stává Aragorn, který od okamžiku bolestivé ztráty čaroděje naplno zužitkovává své zkušenosti z dřívějších výprav. V elfím království Lothlórienu dostává družina od elfů Celeborna a Galadriel, prarodičů Arwen, několik darů. Vedle bohatě zdobené pochvy na meč Aragorn získává sponu, která se v elfím rodě předávala z generace na generaci. Obdarování Aragorna předchází rozhovor:

„*Lady, you know all my desire, and long held in keeping the only treasure that I seek. Yet it is not yours to give me, even if you would; and only through darkness shall I come to it.*’
‘Yet maybe this will lighten your heart,’ said Galadriel; ‘for it was left in my care to be given to you, should you pass through this land. [...] ‘This stone I gave to Celebrían my daughter, and she to hers; and now it comes to you as a token of hope. In this hour take the name that was foretold for you, Elessar, the Elfstone of the House of Elendil!’“²¹⁵

²¹¹ Tamtéž, s. 287.

²¹² Tamtéž, s. 360

²¹³ Srov. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s.148. ISBN 80-85787-34-2

²¹⁴ Této skutečnosti si všimá také DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 195-197. ISBN 978-80-7585-171-0.

²¹⁵ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 488-489 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

Spona, kterou Aragorn obdrží od Galadriel, představuje symbol naděje, že hrdina ve svém úkolu uspěje, a zároveň mu na cestách připomene lásku ženy, které dříve spona patřila. Aragorn se sponou na hrudi najednou začne svým druhům připomínat krále a jako by jej opustila těžkost, která ho v předchozích letech doprovázela v sisyfovském zápase s temnými silami: „*Then Aragorn took the stone and pinned the brooch upon his breast, and those who saw him wondered; for they had not marked before how tall and kingly he stood, and it seemed to them that many years of toil had fallen from his shoulders.*“²¹⁶ Zatímco hobiti zpočátku vnímali Aragorna jako tuláka v zabláceném plášti, nyní v něm spatřují nejen vůdce své družiny, ale především dědice gondorského trůnu.

Když družina odplouvá z Lothlórienu, Aragorn, pln naděje, se vzdává své předchozí identity tajemného hraničáře a oddaně se chopí své úlohy ztraceného gondorského krále: „*Frodo turned and saw Strider, and yet not Strider; for the weatherworn Ranger was no longer there. In the stern sat Aragorn son of Arathorn, proud and erect, guiding the boat with skilful in his eyes: a king returning from exile to his own land*“.²¹⁷ V tento moment tak dochází k prolnutí preliminálního a postliminálního rituálu v podobě odloučení od někdejšího hrdinova „já“ a přijetí identity, ke které se hrdina dříve nehlásil.

Později, když s rohanským vojskem čelí obléhání Helmova Žlebu, hrdina bojuje udatně a neztrácí víru ve vítězství. V dialogu s králem Théodenem a jeho vojáky, kteří již podléhají zoufalství, Aragorn obránce povzbuzuje, neboť tuší, že za rozbřesku nového dne přijdou příslibené posily: „*Why do you look out? Do you wish to see the greatness of our army? We are the fighting Uruk-hai.*’ *I looked out to see the dawn,*’ said Aragorn. [...] *None knows what the new day shall bring him*“.²¹⁸ V bitvě, která představuje další z liminálních zkoušek, Aragorn prokazuje nejen své vůdcovské kvality, ale také odvahu, důvěru ve své spolubojovníky a zejména naději, tedy hodnoty řádného vladaře.

Další z Aragornových výzev představuje cesta skrze Stezky mrtvých, místem, kde poutníci nalézají jediné smrt. Aragornovi druzi vnímají jeho rozhodnutí jako pošetilé, neboť se domnívají, že se hrdina vydává vstříc své smrti. Aragorn však ví, že jediné splněním této zkoušky se přiblíží vítězství v boji proti Sauronovi: „*Because I must,*’ he said. *Only so can I see any hope of doing my part in the war against Sauron. I do not choose paths of peril,* Éowyn.

²¹⁶ Tamtéž, s. 489.

²¹⁷ Tamtéž, s. 512.

²¹⁸ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Two Towers* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 704 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91792-9. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-two-towers-e41848129.html>

*Were I to go where my heart dwells, far in the North I would now be wandering in the fair valley of Rivendell*²¹⁹ V těchto temných končinách totiž přebývají duchové prokletých válečníků, kteří nepřišli na pomoc gondorským králům. Právě Aragorn jakožto následník gondorského trůnu je jediný, kdo může kletbu duchů sejmout výměnou za pomoc proti Sauronovi: „*The hour is come at last. Now I go to Pelargir upon Anduin, and ye shall come after me. And when all this land is clean of the servants of Sauron, I will hold the oath fulfilled, and ye shall have peace and depart for ever. For I am Elessar, Isildur's heir of Gondor*“.²²⁰ Hrdina z této liminální konfrontace se smrtí vychází živý a úspěšný, následován vojskem duchů, které zvrátí průběh nadcházející bitvy před branami Minas Tirith, hlavního gondorského města. Jelikož nově získanou moc nezneužije, svůj závazek vůči duchům splní a vojsko ze svých služeb propustí, prokáže Aragorn svou ušlechtilost.

Po vítězné bitvě se ztracený vladař konečně navrácí do svého království. Svůj nárok na trůn dokládá nejen svými vojenskými úspěchy, ale především kouzelnou léčivou mocí, jíž oplývají právoplatní králové: „*Let us enter! For it is only in the coming of Aragorn that any hope remains for the sick that lie in the House. Thus spake Ioreth, wise-woman of Gondor: The hands of the king are the hands of a healer, and so shall the rightful king be known*“.²²¹ Léčivým dotykem hojí rány Faramira, Éowyn a hobita Smíška, přičemž vynakládá velké úsilí, aby svým blízkým ulevil. Léčivý dotek krále má svůj skutečný předobraz ve středověké mytologii – v povědomí obyvatel Anglie a Francie až do počátku 17. století přetrvávala představa, že pomazání propůjčuje vladařům zázračnou léčivou moc, která jim umožňovala dotekem zbavit nakažené jedince nemoci přezdívané krtice.²²² Podobně, jako mnohým středověkým panovníkům, i Aragornovi dodává tato léčivá schopnost legitimitu. Jak dokládá uvedená ukázka, Aragorn je již přijímán za právoplatného krále a svou úlohu s pokorou akceptuje, což je pro postliminalitu typické.

Jako ještě nekorunovaný král si Aragorn uvědomuje nebezpečí, jemuž jsou vystaveni Frodo se Samem na své cestě do útrob Hory osudu. Aby mohli svůj úkol dokončit a zachránit kontinent, hrdina vyzývá své vojsko, aby se k němu přidalo na poslední výpravu k Černé bráně Mordoru s úmyslem připoutat Sauronovu pozornost: „*[...] it is the last move in a great*

²¹⁹ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1026 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

²²⁰ Tamtéž, s. 1034.

²²¹ Tamtéž, s. 1129.

²²² BLOCH, Marc. *Králové divotvůrci*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-626-2.

*jeopardy, and for one side or the other it will bring the end of the game. 'Then he drew Andúril and held it up glittering in the sun. 'You shall not be sheathed again until the last battle is fought,' he said*²²³ Hrdina si je vědom, že tato závěrečná bitva rozhodne o budoucnosti Středozemě, a proto se ke nadcházejícímu střetu staví čelem a s odvahou. Aragorn opět vyčnívá svou ctnostnou povahou a dokazuje, že představuje ideálního vojevůdce a vladaře.

Po vítězství nad temnými silami je hrdina konečně korunován a uzavírá sňatek s Arwen. Kvetoucí gondorský strom dokládá, že na trůn usedá právoplatný a spravedlivý král. Rozkvět stromu završuje Aragornovu cestu k moci – tento symbolický jev definitivně potvrzuje hrdinův nárok na trůn a značí postliminální rituál, který nadobro zakončuje Aragornovo přijetí dědičné úlohy. Arwen se vzdává nesmrtelnosti a během následujícího století prožívá s Aragornem šťastné chvíle, vychovává potomky a spolupodílí se na vládě prosperující říše. Když Aragorn pociťuje, že se jeho život chýlí ke konci, se svou manželkou se loučí se slovy:

*„The hour is indeed hard, yet it was made even in that day when we met under the white birches in the garden of Elrond where none now walk. And on the hill of Cerin Amroth when we forsook both the Shadow and the Twilight this doom we accepted. Take counsel with yourself, beloved, and ask whether you would indeed have me wait until I wither and fall from my high seat unmanned and witless. Nay, lady, I am the last of the Nu'meno'reans and the latest King of the Elder Days; and to me has been given not only a span thrice that of Men of Middle-earth, but also the grace to go at my will, and give back the gift. Now, therefore, I will sleep*²²⁴ S vědomím, že dvojici není dopřán věčný život, Aragorn přijímá tragický osud, který mu byl předpovězen, když se do elfské princezny zamiloval. Přijetím smrti je Aragornova sudba naplněna, přičemž smíření se s odchodem ze světa živých představuje poslední postliminální rituál v hrdinově životě. Arwen se loučí se svými dětmi, odchází do opuštěného elfího království Lothlórienu, kde její život také vyhasíná.

6.3 Srovnání Aragorna a Geralta z Rivie

I když oba hrdinové představují zkušené válečníky, mezi Geralem a Aragornem panují značné rozdíly. Protagonisty spojuje především umění zacházet s mečem, vůdcovské kvality, smysl pro povinnost a putování za naplněním svého osudu. Osudy hrdinů se však výrazně liší. Geralt usiluje o ochranu, blaho a později znovunalezení své adoptivní dcery, s níž je spřízněn

²²³ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1154-1155 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

²²⁴ Tamtéž, s. 1393.

sudbou, zatímco Aragorn se musí chopit svého dědičného práva, stát se králem Gondoru, aby si zasloužil ruku své lásky. Právě podoba vztahů hrdinů s jejich družkami představuje další z rozdílů mezi postavami. V případě Aragorna se jedná o harmonický, důvěrný a v podstatě ideální vztah s elfskou princeznou Arwen, přičemž překážkou k uzavření manželství je Aragornova smrtelnost. Ta je také příčinou, proč Arwenin otec Elrond odmítá svou dceru provdat za kohokoliv menšího, než je král Gondoru, a Aragornova láska tak zastává ústřední motivaci na hrdinově pouti. Geraltův vztah s Yennefer je sice vášnivý, ale zároveň bouřlivý a plný křivd, přičemž ani jejich láska není úplně přirozená, neboť z velké části představuje produkt džinovy magie. I přesto se však partneři usmiřují a po skončení dobrodružství uzavírají sňatek.

Hrdinové se odlišují také po osobnostní stránce. Aragorn je vyličen jako hrdina oplývající ctnostmi, pokorou a morální bezúhonností, díky nimž slouží jako jakýsi ideál a vzor příkladného jednání pro ostatní členy družiny. Geralt z Rivie oproti svému protějšku představuje model chybujícího člověka, který se sice snaží konat dobro na základě svého kodexu cti, ale někdy činí mylná rozhodnutí, kupříkladu když se v Touissantu nechá svést čarodějkou Fringillou a zanevře na hledání Ciri. Zatímco pro Aragorna jsou morálně správná rozhodnutí očividná, Geralt mnohdy váhá a případně volí menší zlo.

Cesta obou protagonistů je pochopitelně plná nástrah, jejichž překonání formuje jejich charakter. Geralt se v průběhu své poutě vzdává zaklínačské profese a začíná si vážit svého života, jehož smysl nově spatřuje v péči o Ciri. Aragorn naopak podstupuje zkoušky, které potvrzují jeho nárok na trůn, dosvědčují, že je hoden vlády, a dodávají mu vlastnosti moudrého a spravedlivého vladaře. U obou hrdinů tak dochází k postliminálnímu přijetí jejich nových rolí, otce a manžela, manžela a krále, bez jakýchkoliv výhrad. Co dále oba hrdiny spojuje, je ovlivnění dějin svého světa. Ve větší se na osud fantastického kontinentu podepisují činy Aragorna, který se svým vojskem u Černé brány odláká Sauronovy síly, aby Frodo mohl zničit prsten. Tímto skutkem se tedy neodmyslitelně podílí na záchraně Středozemě. Geralt rovněž zasahuje do politického a vojenského dění ve svém světě, a to při bojích na Thannedu, na mostě přes Yarugu, ale také v Blavikenu. Především ale vychovává a cvičí Ciri, která je osudem předurčená k záchraně světa.

6.4 Cirilla z Cintry

Na rozdíl od Geralta je dívčin původ čtenářovi známý a představuje příčinu všech jejich dobrodružství. Nejenže je dědičkou cintránského trůnu, ale po svých předcích také dědí

takzvanou Starší krev, která ji propůjčuje neobyčejné magické schopnosti. Ještě před svým narozením se dívka stává objektem proroctví, o němž se dozvídá až v průběhu děje, podobně jako hrdina vystupující v mytologických příbězích. Kvůli Geraltově vznesenému nároku je navíc její osud navždy svázán se zaklínačovým. Ciri představuje postavu sirotka, která se ve fantastických příbězích vyskytuje velmi často – její rodiče měli zahynout během bouře na moři, a princezna je tedy vychovávána svou babičkou v prostředí, kde ji nic neschází. Teprve v posledním románu se čtenář dozví, že její otec ve skutečnosti nezahynul, ujal se vlády nejmocnější říše ve světě zaklínače, a sám má s dívkou vlastní plány. V průběhu vyprávění se tedy dospívající dívka dostává pod ochranu mentorů, kteří ji učí, jak ve světě přežít a zároveň nahrazují rodičovské figury.

Provázanost jejího osudu se zaklínačovým ji od útlého dětství není zatajován. Ciri se naivně těší na shledání se zaklínačem a nerozumí tomu, proč se její babička příchodu zaklínače obává. Dívka je z prvního setkání se zaklínačem nadšená: „*It's true! I'm destined. My nanny said a witcher would come who would have white hair and would take me away. But grandmamma yelled... Oh, never mind! Tell me where you're taking me*“.²²⁵ Když ji Geralt odpoví, že ji odvede domů do Cintry a vzdá se jí, dívka je naplněna zklamáním. Situace se mění poté, co vojska Nilfgaardu napadnou království. Ciri je unesena černým jezdcem, který nosí přilbici s křídly a jenž ji paradoxně zachrání před smrtí ve válečné vřavě. Tento rytíř, Cahir, který se později přidá ke Geraltově družině, dívku pronásleduje v nočních můrách, zejména poté, co mu uprchne:

„*The rider spurs his horse, the wings on his helmet fluttering as the bird of prey takes to flight, launching itself to attack its helpless victim, paralysed with fear. The bird – or maybe the knight – screeches terrifyingly, cruelly, triumphantly. A black horse, black armour, a black flowing cloak, and behind this – flames. A sea of flames*“.²²⁶ Vypleněním Cintry začíná dívčina pout. Cirilla je odloučena od bezpečí a pohodlí svého domova, což nese s těžkým srdcem a s čímž se vyrovnává ještě v době, kdy nové zázemí nalézá v Geraltově přítomnosti. Tento moment zároveň ohraničuje počátek liminální fáze, během níž dívka prochází náročnými zkouškami v podobě útěku před Cahirem, zaklínačským a čarodějnickým výcvikem a jejími dalšími napínavými dobrodružstvími.

²²⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 263-264 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

²²⁶ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 12 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

Když se s Geraltem dívka znovu shledá, veškeré své naděje upíná ke svému ochránci: „*You found me! Oh, Geralt! I was waiting all the time! For so very long... We'll be together now, won't we? Now we'll be together, won't we? Say it, Geralt! Forever! Say it! [...] It's like they said! Geralt! It's like they said! Am I your destiny? Say it! Am I your destiny?*“²²⁷ Dívka s radostí přijímá svůj osud, neboť poskytuje jedinou jistotu v jejím životě. Geralt se stává ústředním bodem jejího světa a Ciri jej bez jakýchkoliv výhrad oddaně následuje. Zaklínač tedy odveze dívku na jediné místo, kde ji může bez cizích zásahů předat to, co sám umí – na Kaer Morhen, zaklínačské hradiště, kde on sám absolvoval své vzdělání. Jakmile však dvojice své destinace dosáhne, nuzné podmínky pevnosti přichází dívku děsí:

„*When Geralt found me, when he took me with him, I thought the fear wouldn't come back. I thought it had passed... And now, instead of being at home, I'm in this terrible, dark, ruined old castle full of rats and dreadful echoes... I'm standing in front of a red wall of fire again. I see sinister black figures, I see dreadful, menacing, glistening eyes staring at me*“.²²⁸ Jak je z ukázky patrné, Ciri je stále otřesená nedávnými událostmi a traumatizovaná ze ztráty domova. Lékem na bolest, kterou přivolávají dívčiny vzpomínky, se ukáže být cvičení a šerm, jehož mistrné ovládnutí ji zaklínači předávají.²²⁹

Dívčino magické nadání identifikuje čarodějka Triss, která mimo jiné začne zpochybňovat výchovné metody, které zaklínači praktikují a jež nezohledňují jevy spojené s dívčím pubertálním věkem. Když jednoho dne Cirilla upadá do záhadného transu, Triss zjišťuje, že děvče bude potřebovat mnohem schopnější mentorku, která ji pomůže její magii ovládnout: „*The girl is an exceptionally powerful medium. [...] Another trance could end in mental illness. [...] You have to get help from another magician. A more gifted one. More experienced. You know who I'm talking about*“.²³⁰ Pochopitelně, v této záležitosti může dívce pomoci pouze Yennefer, s níž se Cirilla seznamuje v chrámové škole, kam ji zaklínač doprovází. K čarodějce si Ciri postupně buduje důvěrný vztah, navzdory počátečnímu vzdoru:

²²⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 327 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

²²⁸ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 41 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

²²⁹ Cirilla se stává adeptkou vydávající se na cestu zasvěcení, jejímž údělem je pohyb a překonávání hranic (ve fyzickém i duševním rozměru). Cesta k zasvěcení se pak zakládá na přechodu mezi protiklady – hrdina cestuje ze známého prostředí do neznámého. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 152-153. ISBN 80-85787-34-2

²³⁰ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 78 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

„*I've already seen a war,*” she whispered. “*I don't want to see another. Never. I don't want to be alone again. I don't want to be frightened. I don't want to lose everything again, like that time. I don't want to lose Geralt... or you, Lady Yennefer. I don't want to lose you. I want to stay with you. And him. Always*”.²³¹ Strach ze ztráty svých rodičovských figur dosvědčuje, že Geralta a Yennefer dívka přijala za své. Toto přijetí lze chápat jako součást postliminální fáze – v důsledku svých traumat prožitých ve sledu liminálních zážitků si dívka buduje a prohlubuje pouto, přičemž k milencům vzhlíží jako ke svým rodičům, vzorům správného chování.

Když Yennefer odhalí magický potenciál, který v dívce dřímá, rozhodne se, stejně jako Geralt, odvést ji na místo, kde se jí samotné dostalo dobrému vzdělání. Tentokrát však skromné poměry zaklánačského hradiště nahrazují přepychové interiéry kouzelnické školy Aretuzy. Dívka se zde učí svou moc ovládat, ale jen s nelibostí sleduje povýšenecké jednání ostatních čarodějek. Právě na tomto místě dochází k dalšímu velkému odloučení, když skupinu zaskočí přepadení čarodějem Vilgefortzem spolu nilfgaardskými a redanskými vojáky. Cirilla jen stěží unikne portálem do písčité pustiny. Až do definitivního shledání s Geraltem a Yennefer dívka prožívá zřejmě nejobtížnější a nejbolestivější liminální zážitky, které z naivního a ustrašeného děvčátka učiní sebevědomou mladou ženu. Od tohoto okamžiku se dívka stává jakousi bludnou poutnicí hledající smysl své poutě.²³² Cesta z liduprázdné pouště do civilizace představuje první z mnoha zkoušek, jímž musí Ciri čelit. Naději v této beznadějně situaci ji navrátí setkání s jednorožcem, který ji dovede mezi lidi a který se v dívčině životě zjeví ještě několikrát.²³³ Bohužel, první lidé, s nimiž se dívka setká, ji mají v úmyslu vydat císaři. Ze svého zajetí se dostane za pomoci loupeživé skupiny Potkanů, k nimž se přidává, přičemž dostává nové jméno: „*When you finally start speaking, you speak in many languages, Young Falcon! Let it be then. You shall bear a name of the Elder Folk, a name you have chosen for yourself. You will be Falka*“.²³⁴ Falka představuje jméno ženy s elfskou krví, která se před více jak stoletím dopustila největšího krveprolití v dějinách zaklánačova světa. Tím, že dívka nové jméno přijímá, se vzdává své minulosti plně útrap, a navenek akceptuje svou novou roli členky loupežnické tlupy, která ji poskytuje bezpečí.²³⁵

²³¹ Tamtéž, s. 222

²³² HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 150. ISBN 80-85787-34-2

²³³ Jednorožec představuje postavu nadpřirozeného pomocníka a průvodce, který se zjevuje, když hrdina odpovídá na volání dobrodružství. Blíže viz. CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny*. 2. vyd. Praha: Argo, 2017, s. 70-71. ISBN 978-80-257-2184-1.

²³⁴ SAPKOWSKI, Andrzej. *Time of Contempt* [online]. London: Orbit, 2013, s. 277 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-21914-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-time-of-contempt-e200034437.html>

²³⁵ Jméno má i svou symbolickou rovinu, která odkazuje k adeptově osudu. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 148. ISBN 80-85787-34-2

Ciri v přítomnosti Potkanů prožívá šťastné okamžiky, alespoň do momentu, než ji dostihne její minulost. Dívka tak během chvílí plných veselí zapomíná, kým dříve byla, například když s Potkany tančí: „*I am Falka. I was always Falka! Dance, Spark! Clap, Mistle!*“²³⁶ Ciri získává také svou vlastní klisnu, již pojmenuje Kelpie. Nad jménem koně se zamýšlí později i vzdělanec Vysogota: „*Kelpie was a sea monster that could according to superstition take the form of horse, a dolphin or even a beautiful woman, but in its real form it looked a lot like sea weed*“.²³⁷

Situace se mění, když Potkany dostihne Bonhart, který Cirille způsobí další trauma. V boji totiž pobije její drahé společníky a donutí ji, aby sledovala, jak jejich tělům postupně utne hlavy. Protože krutý muž v Cirille spatřuje potenciál schopné bojovnice, chce se dozvědět, kde k šermířským dovednostem přišla, a z toho důvodu ji nechává naživu. V Bohnartově zajetí zakouší dívka ponižování, týrání, bití a na tyto zkušenosti vzpomíná s odporem: „*Kalous was the one who wounded my face. Stefan Skellen. And Bonhart... Bonhart wounded me much deeper. More deeply. Did I talk about it in the fever?*“²³⁸ Ze všech těžkostí, které dívka prožívá, se tato jeví jako nejbolestivější, s níž se dívka vyrovnává až do konce příběhu. Bonhart pro své potěšení nutí dívku účastnit se bojů v aréně, přičemž Ciri po jednom takovém souboji uvažuje nad sebevraždou. Věznitel ji však sděluje, že na vykonání takového skutku nemá dost odvahy, což ještě více prohloubí dívčino zoufalství: „*You cannot do it, witcheress. In Kaer Morhen they taught you to kill, so you kill like a machine. Instinctively. To kill yourself takes character, strength, determination, and courage. But that they could not teach you*“.²³⁹

Dívka postupně zjišťuje, že je objektem důležitého proroctví, kvůli němuž se ji chtějí mnohé síly zmocnit. O proroctví se vyjadřuje i její hlavní pronásledovatel Vilgefoltz: „*This Lion Cub of Cintra is of the Elder Blood. And according to the prophecy of Ithlinne, her descendants will rule the world*“.²⁴⁰ Poté, co dívka svému vězniteli uprchne a projde skrz Věž vlaštovky do světa lidu olší, z úst zdejších elfů se znění celého proroctví dozví. Světu, odkud Ciri pochází, hrozí zkáza v podobě bílé zimy, která zničí celou civilizaci. Této katastrofě může

²³⁶ SAPKOWSKI, Andrzej. *Baptism of Fire* [online]. London: Gollancz, 2014, s. 111 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-575-09096-5. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/baptism-of-fire-e200547166.html>

²³⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016, s. 20 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html> Název bestie odkazuje na skutečného mytologického tvora, který je známý zejména ve Skotsku a Irsku. K mytologickému předobrazu blíže: GREGOR, Walter. Kelpie Stories from the North of Scotland. *The Folk-Lore Journal* [online]. 1883, 1(9), s. 292–94 [cit. 2024-03-19]. ISSN 17442524. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1252794>.

²³⁸ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016, s. 16 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html>

²³⁹ Tamtéž, s. 130.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 300.

zabránit pouze dítě disponující genem zesilujícím nositelovu magickou moc – dítě, které podle věštbý musí Cirilla zplodit: „*The descendant and bearer of the Lara Dorren gene, the gene that was specially constructed by us, may save the denizens of that world. We have reason to believe that the descendant of Lara—and of you, naturally—will possess abilities a thousandfold more powerful than that which we, the Knowing Ones, possess. And which you possess in rudimentary form*“.²⁴¹ Dokud Ciri toto své poslání nesplní, elfové ji nemíní propustit, a dívka je pod nátlakem ochotna tuto oběť podstoupit. Protože ale dívčiny lidské rysy působí na krále elfů odpudivě, vladař není schopen milostného aktu ani po mnoha pokusech.

Zoufalou Ciri vysvobodí jednorožec, s nímž se setkala na poušti, a provede ji na cestě mezi světy. V jednom z nich se setkává i s Nimue, paní jezera, která dívce připomene její osud, jenž ji čeká ve své domovské realitě. V důsledku těchto zkušeností dochází k dalšímu postliminálnímu sloučení – tentokrát si Ciri již plně uvědomuje úlohu, kterou má sehrát, a stejně, jako mýtičtí hrdinové akceptuje osud, který jí je předpovězen.²⁴² Vydává se proto vstříc Vilgeforszovi, aby zachránila Yennefer. Dívka překonává svůj strach z Bonharta, kterému se odvážně postaví v souboji. Poražený a vážně zraněný lovec lidí k dívce promlouvá: „*It was I who gave you that sword, do you remember? [...] Surely you won't finish me off, will you? You won't do it ... You won't finish off a beaten and defenceless man ... I know you, after all, Ciri. You're too ... noble ... for that*“.²⁴³ Cirillinu proměnu v zocelenou bojovnici Bonhart považuje za svůj úspěch, kterého dosáhl svou krutostí. Dívčinu zdrženlivost mylně interpretuje jako projev milosrdenství, jímž opovrhne. Když se jí pokusí bodnout dýkou do zad, Ciri svému úhlavnímu nepříteli zasadí smrtící úder.

Krátce poté se Ciri radostně setká s Yennefer a Geraltem. Tímto okamžikem pro Ciri hlavní dramatická liminální zkušenost končí – do dívčina života se nakrátko vrací jistota a řád, které naposledy pocítovala během svého výcviku, zároveň je ve svém životě poučenější díky svým zážitkům. Vývoj Cirillina charakteru asi nejjasněji ukazuje její výrok pronesený před očima Lóže čarodějek, za nimiž se krátce po shledání se svými rodiči vydává:

²⁴¹ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 161 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

²⁴² Dívka je vnímána jako spasitelka, jejíž cesta včetně jejího počátku a konce utváří mýtický kruh, v němž ona sama vystupuje jako nástroj vyšší moci. Srov. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 146. ISBN 80-85787-34-2

²⁴³ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 337 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

*„I must talk to Geralt. Say goodbye to him. And admit he's right. Because you ought to know one thing, ladies. When we were riding away from Stygga Castle, leaving corpses in our wake, I asked Geralt if it was the end, if we were victorious, if evil had been overcome, and if good had triumphed. And he just smiled somehow strangely and sadly. I thought it was from tiredness, because we had buried all of his friends at the foot of Stygga. But now I know what that smile meant. It was a smile of pity at the naivety of a child who thought that the slit throats of Vilgefortz and Bonhart meant the triumph of good over evil. I really must tell him I've grown wiser, that I've understood. I really must tell him“.*²⁴⁴ Ciri v tento okamžik souhlasí se svým osudovým posláním, zplozením potomka s partnerem, kterého ji vybere skupina čarodějek, aby zajistila kontinuitu existence svého světa, nicméně této povinnosti je po vášnivých rozpravách zbavena. Až teprve v tento moment rozumí, že boj dobra se zlem nikdy nekončí a že porážka Vilgefortze nepředstavovala poslední zkoušku na její pouti. Prozření z dětské naivity představuje jednu ze známek končícího liminálního přerodu dívky, který je definitivně završen ztrátou jejích adoptivních rodičů během rivského pogromu. Tentokrát již Ciri disponuje schopnostmi potřebnými pro svá další dobrodružství, což si sama pomyslí, když se setká s rytířem Galahadem v jeho světě: *„I'd bet any money that in this world a job could be found for a witcher girl. Because there isn't a world where there wouldn't be work for a witcher“.*²⁴⁵

6.5 Frodo Pytlík

Ze všech analyzovaných postav se Frodo Pytlík zapisuje do dějin svého světa asi nejzřetelněji, neboť je to právě tento hobit, kdo Středozemi zachraňuje před nadvládou zla. Na počátku své cesty si však svůj velkolepý osud nedokáže představit. Frodo pochází z rodu Pytlíků, hobití rodiny, jejíž členové prosperovali díky tomu, že se úspěšně vyhýbali dobrodružství. Představený rodinný rys narušil až Frodův strýc Bilbo, který se v doprovodu čaroděje Gandalfa a družiny trpaslíků vypravil na nebezpečnou pouť před mnoha desetiletími.²⁴⁶ Frodo s Bilbem představují archetypální dvojici osiřelého synovce a strýce, která je společná mnohým středověkým rytířským legendám a *chansons de geste*, v nichž hlavní výchovnou úlohu zastává právě strýc.²⁴⁷ Strýc chlapci nahrazuje otcovský vzor, zprostředkovává mu zkušenost se světem a zasvěcuje jej do jeho tajů – v Bilbově případě jde o

²⁴⁴ Tamtéž, s. 433.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 470.

²⁴⁶ Analýze osudů Bilba Pytlíka v kontextu přechodových rituálů se věnovala bakalářská práce ŠIMMEROVÁ, Alena. *Imaginace a realita v díle J.R.R. Tolkiena a Neila Gaimana*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2022 (bakalářská práce), s. 35-38.

²⁴⁷ HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 158. ISBN 80-85787-34-2 Podobný vztah mají například Sir Gawain a král Artuš.

vyprávění prožitých dobrodružství. Jako dědictví Bilbo svému synovci odkazuje prsten, který starší hobit získal během konfrontace s netvorem Glumem v průběhu své velkolepé výpravy. Frodo díky Gandalfovi zjistí, že je v prstenu uložena kouzelná moc temného pána Saurona, který by se jeho znovuzískáním stal nezastavitelným. Gandalf mu vyjeví krvavou historii prstenu a pověří jej úkolem, aby prsten zanesl do elfského sídla Roklinky. Kouzelník se přitom stává dalším z hobitových zasvětitelů, a především mentorem, ochráncem a pomocníkem, který ovládá nadpřirozenou moc.²⁴⁸

I přes své obavy hrdina na volání dobrodružství odpovídá. Frodo se s těžkým srdcem vydává na cestu do Roklinky, vzdává se klidného a bezpečného domova v relativně izolovaném Kraji a podstupuje první oběť, aby své krajany ochránil před služebníky temného pána. Odchod z Kraje představuje tedy první významnou Frodovu preliminální zkušenost, během níž se hrdina loučí se vším, co dosud znal, a vypravuje se do neznáma, které charakterizuje liminalitu.²⁴⁹ Již před svým odchodem Frodo pociťuje tlak, že ve svém poslání nemůže selhat:

*„I feel that as long as the Shire lies behind, safe know that somewhere there is a firm foothold, even if my feet cannot stand there again. Of course, I have sometimes thought of going away, but I imagined that as a kind of holiday, a series of adventures like Bilbo's or better, ending in peace. But this would mean exile, a flight from danger into danger, drawing it after me. And I suppose I must go alone, if I am to do that and save the Shire. But I feel very small, and very uprooted, and well – desperate“.*²⁵⁰ Frodo se chce alespoň částečně svému strýci vyrovnat, ale když si uvědomí rizika svého dobrodružství, propadá zoufalství. Jen vidina bezpečí, které svým odchodem Kraji zajistí, mu přináší uklidnění.

Naštěstí Frodo není na své putování sám, doprovází ho totiž trojice hobitů, které prožité liminální zážitky na jejich pouti stmelí. Zkoušku pro celou skupinu představuje odnesení prstenu k elfům. Jak ale hobiti zjišťují, když dosáhnou bran Roklinky, stále jsou pouze na počátku své cesty, na níž musí překonat nepřeborné množství překážek, vyrovnat se se svými zklamáními, a dosáhnout pomíjivých dílčích úspěchů. Tento cyklus musí opakovat do té doby, než splní svůj hlavní cíl – porazí symbol zla ve Středozemi.²⁵¹ Za hranicemi domova Frodo poznává dosud neznámý svět a ony nadpřirozené síly, o nichž mu jeho strýc vyprávěl. Hrdinovo

²⁴⁸ CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny*. 2. vyd. Praha: Argo, 2017, s. 70-71. ISBN 978-80-257-2184-1.

²⁴⁹ Srov. HODROVÁ, Daniela. Román zasvěcení. Praha: H & H, 1993, s. 153. ISBN 80-85787-34-2

²⁵⁰ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 82 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

²⁵¹ Srov. CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny*. 2. vyd. Praha: Argo, 2017, s. 97. ISBN 978-80-257-2184-1.

odhodlání se mísí s pociťovaným strachem, a to především v okamžicích střetu se Sauronovými služebníky. Ze souboje s černými jezdci odchází s probodnutým ramenem, zraněním, které se nemůže nikdy zahojit kvůli prokletí meče, jímž byl úder zasazen, a se kterým se hrdina vyrovnává i po návratu domů, jak bude ukázáno níže.

Jakmile Frodo dorazí do Roklinky, dokončuje první ze zkoušek a prokazuje, že prsten může nést i dál. Během svého dosavadního putování již získal představu o nebezpečí, která mu ze strany temných sil hrozí, a proto se rozhodne, že prsten odnese do Mordoru, kde jej zničí v sopce Hory osudu. Přijetí této úlohy za symbolického posvěcení zástupců národů Středozemě představuje jakýsi postliminální rituál, neboť během cesty do elfského panství si měl hobit osvojit základní schopnosti, které ve větší míře použije při výkonu své nově stvrzené role. Již v tento okamžik elf Elrond uznává, že Frodo zosobňuje naději pro celý kontinent: „*I think that this task is appointed for you, Frodo; and that if you do not find a way, no one will. [...] But it is a heavy burden. So heavy that none could lay it on another. I do not lay it on you. But if you take it freely, I will say that your choice is right*“.²⁵² Na rozdíl od Elronda může jen těžko Frodo tušit, jak se moc prstenu podepíše na jeho fyzickém i duševním stavu, že se bude svým blízkým neodvratně vzdalovat, a že na své pouti bude muset obětovat i kus sebe samotného. Hrdina tedy přijímá svůj osud a úlohu zachránce Středozemě.

Zlá moc ukrytá v magickém objektu k sobě nepřitahuje pouze Froda, který téměř do posledních okamžiků své cesty vzdoruje, ale i ostatní příslušníky družiny, zejména Boromira, který by prsten nejraději použil k obnově zašlé slávy gondorského království:

„*We do not desire the power of wizardlords, only strength to defend ourselves, strength in a just cause. And behold! in our need chance brings to light the Ring of Power. It is a gift, I say; a gift to the foes of Mordor. It is mad not to use it, to use the power of the Enemy against him. [...] The Ring would give me power of Command. How I would drive the hosts of Mordor; and all men would flock to my banner*“.²⁵³ Frodo však Boromirově nátlaku vzdoruje, oponuje mu se slovy, že vše, co se s pomocí prstenu vykoná, bude neodvratně dílem zla. Po hádce se svým druhem a souboji s pronásledovateli se Frodo rozhodne své přátele svůdné moci prstenu

²⁵² TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 352-353 [cit. 2024-03-30]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

²⁵³ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 519 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

nadále nevystavovat. V zájmu jejich ochrany ve své cestě pokračuje pouze v doprovodu neodbytného a oddaného Samvěda Křepelky.²⁵⁴

Neméně důležitou zkoušku na hobitově pouti představuje setkání s Glumem, tvorem, kterému Frodův strýc před lety odcizil prsten, jímž je tato bytost posedlá. Pohled na Gluma Froda utvrzuje v jeho odhodlání dokončit pouť, jelikož v tvorovi hobit vidí jasný děsivý příklad osoby, která moci prstenu podlehla. Podstata této zkoušky spočívá v milosrdenství. Hrdina stojí před rozhodnutím, zda Gluma zabít anebo jeho život ušetřit. Ačkoliv tvor usiluje o smrt hrdinů a znovuzískání svého milovaného prstenu, Frodo mu daruje život a učiní jej průvodcem po temných krajinách Mordoru, neboť si vzpomene na rozpravu s Gandalfem:

*„What a pity Bilbo did not stab the vile creature, when he had a chance! Pity? It was Pity that stayed his hand. Pity, and Mercy: not to strike without need. I do not feel any pity for Gollum. He deserves death. Deserves death! I daresay he does. Many that live deserve death. And some die that deserve life. Can you give that to them? Then be not too eager to deal out death in the name of justice, fearing for your own safety. Even the wise cannot see all ends“.*²⁵⁵ Nakonec se totiž ukáže, že jen díky Glumově pomoci může Frodo úspěšně splnit svůj úkol. Hrdina se tedy rozhodl moudře. Frodo nachází v Glumovi porozumění, které mu Sam poskytnout nemůže. Tvora s hrdinou totiž spojuje pocit odcizení a samoty, které nošení prstenu vyvolává. Ve svém nitru nemají ani jeden přítele.²⁵⁶

V průběhu putování si nošení prstenu vybírá na hobitovi svou daň. Frodo se v důsledku stále nekončící liminální fáze propadá do hlubokých stavů zoufalství, beznaděje a nedobrovolně odevzdává část své identity temné moci prstenu. Frodo zažívá pouze bolest, kvůli níž si s těžkostí vybavuje radost, kterou mu přinášely každodenní věci: *„No taste of food, no feel of water, no sound of wind, no memory of tree or grass or flower, no image of moon or star are left to me. I am naked in the dark, Sam, and there is no veil between me and the wheel of fire. I begin to see it even with my waking eyes, and all else fades“.*²⁵⁷ Hobit vstupuje do jakéhosi bludného, iracionálního stavu a znovu hledá smysl své cesty, přičemž své utrpení snáší

²⁵⁴ Hobit Samvěd představuje postavu oddaného a věrného pomocníka, který se i v nejtěžších chvílích snaží svého pána povzbudit. Srov. DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 181-183. ISBN 978-80-7585-171-0.

²⁵⁵ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Two Towers* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 803 [cit. 2024-03-30]. ISBN 978-0-061-91792-9. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-two-towers-e41848129.html>

²⁵⁶ HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 149. ISBN 80-85787-34-2.

²⁵⁷ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1226 [cit. 2024-03-30]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

v tichosti a ve vsí pokoře.²⁵⁸ Odhání od sebe svého jediného přítele, Sama, který však díky vlastní vytrvalosti Frodovi zachraňuje život, a v závěru poutě tělo svého nemohoucího pána nese ke konečnému cíli: „*I can't carry it for you, but I can carry you and it as well*“.²⁵⁹ V útrokách Hory osudu je Frodo již naprosto pohlcen mocí prstenu, přichází o svého ducha a jeho mysl je zcela zahalena v temnotě. Tento vrchol liminální fáze značí konec přerodu hrdiny, který poráží nejen Gluma, jenž se na poslední chvíli snaží prstenu zmocnit, ale také sebe samotného, když je artefakt v průběhu jejich zápasu konečně zničen: „*But do you remember Gandalf's words: Even Gollum may have something yet to do? But for him, Sam, I could not have destroyed the Ring. The Quest would have been in vain, even at the bitter end. So let us forgive him! For the Quest is achieved, and now all is over*“.²⁶⁰ Bolestivá liminální zkušenost jako by překryla veškeré hobitovy veselé vzpomínky a nahradila je utrpením, s nímž se Frodo nedokáže řádně vyrovnat.

Postliminální sloučení tak v případě Froda Pytlíka neprobíhá očekávaným způsobem, na rozdíl od Aragorna a jeho druhů hobit svou novou roli mírotvůrce totiž vesměs nepřijímá. Z prožitého dobrodružství si odnesl nezhojitelné rány, jak po tělesné stránce, tak na duchu. Frodova cesta byla cestou obětování – aby zachránil svět, na němž hobitovi záleželo, musel se vzdát části sebe samého. Po strastiplném dobrodružství, jímž svůj osud naplnil, se hrdina již nedokáže vrátit zpět do každodenního, harmonického života, a jeho starosti se soustředují mimo svět smrtelníků.²⁶¹ Právě proto se hrdina rozhodne svůj domov nadobro opustit a přidává se k elfům, kteří odplouvají do země neumírajících. Svě oběti a nemožnosti ve svém světě nadále žít si je pokorný hobit vědom: „*I tried to save the Shire, and it has been saved, but not for me. It must often be so, Sam, when things are in danger: some one has to give them up, lose them, so that others may keep them*“.²⁶² Stejně jako bájný král Artuš je Frodo touto závěrečnou poutí odměněn za své velkolepé skutky, jimiž se navždy zapsal do dějin Středozemě.²⁶³ Frodo je uvedenou poctou symbolicky přijat do řad těch nejvznešenějších obyvatelů Ardy. Tento postliminální rituál tak konečně uzavírá hrdinovu cestu.

²⁵⁸ Srov. HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993, s. 150. ISBN 80-85787-34-2

²⁵⁹ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1230 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

²⁶⁰ Tamtéž, s. 1239-1240.

²⁶¹ DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 244. ISBN 978-80-7585-171-0.

²⁶² TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1346-1347 [cit. 2024-03-30]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

²⁶³ Země neumírajících v Tolkienově podání opět připomíná Avalon, čehož si všimá i DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 245-246. ISBN 978-80-7585-171-0.

6.6 Srovnání Cirilly z Cintry a Froda Pytlíka

Postavy obou hrdinů spojuje více, než je na první pohled zřejmé. Frodo i Cirilla představují sirotky, kterým rodičovský vzor poskytly jiné blízké osoby – v případě hobita jde o jeho strýce Bilba, zatímco dívčinu výchovu zajišťuje její babička a později osudem spřízněný zaklínač. Druhým ze společných znaků je nahlížení na svět naivními a nezkušenými očima po nezanedbatelnou část příběhu, neboť Ciri i Frodo opouští známé, bezpečné prostředí domova a vydávají se na cestu, na níž s úžasem poznávají fantastické a nadpřirozené rozměry jejich světů. Pouť, kterou dvojice musí vykonat, je hrdinům přidělena osudem. V případě Cirilly se jedná o proroctví, že zplodí spasitele, zatímco Frodo má přijmout úděl spasitele sám. Oba hrdinové tedy nesou na svých bedrech zodpovědnost za budoucnost svých světů, s níž se každý vyrovnává po svém. Cirilla je navíc do dobrodružství vržena a se svou úlohou se smiřuje teprve ke konci své cesty. Frodo se na cestu vydává víceméně dobrovolně, vědomě podstupuje dílčí zkoušky a ochotně přináší nezbytnou oběť.

Motiv cesty hraje v osudech zaklínačky a hobita nejpodstatnější roli. Na své cestě jsou zčásti doprovázeni svými mentory, kteří je seznamují s úkoly, které musí protagonisté vykonat. Hrdinové se díky liminální zkušenosti v podobě dobrodružství vyvíjejí, získávají dovednosti potřebné pro naplnění svého osudu a z tohoto sledu událostí vycházejí pozměnění. Způsob, jak se se svou novou rolí či identitou hrdinové vyrovnávají, pak představuje ten největší rozdíl mezi oběma postavami. Cirilla svou proměnu akceptuje zcela, Frodo nikoliv. Dívka i přes utrpení, které zažila, pokračuje ve své životní pouti a vydává se na další dobrodružství, zatímco hobit se v důsledku prožitých strastí nedokáže vrátit k harmonickému životu, a proto svůj domov nadobro opouští. Frodo po většinu příběhu zápasí sám se sebou ve svém nitru ve snaze nepodlehnout moci prstenu a fyzický souboj s netvory zastává v procesu jeho proměny jen zanedbatelnou funkci, na rozdíl od Cirilly. Pro dívčin vývoj má duchovní i fyzické utkání s nepřáteli a se sebou samou rovnocenný význam.

6.7 Svět Ardy

Jak Tolkien uvádí na stránkách *Silmarillionu*, svět Ardy vznikl z hudby. Tehdy nejvyšší bůh, Ilúvatar, stvořil skupinu jakýchsi svatých, zvaných Ainur, s nimiž vedl rozpravy o hudebních tématech. Symfonie Ainur, jež kopírovala Ilúvatarovy myšlenky, stála za vznikem nádherného, čirého světa, který ve své prvotní podobě zůstal nedotvořen. Po stvoření světa někteří Ainur zůstali s Ilúvatarem, jiní vstoupili do tohoto světa, přijali jméno Valar, vtiskli tomuto světu jeho konečnou podobu a připravovali jej na příchod Ilúvatarových dětí, elfů a lidí.

Mezi božstvy se nacházela i zlá postava Melkora, pozdějšího temného pána, jenž se snažil práci Valar zmařit:

*„Yet it is told among the Eldar that the Valar endeavoured ever, in despite of Melkor, to rule the Earth and to prepare it for the coming of the Firstborn; and they built lands and Melkor destroyed them; valleys they delved and Melkor raised them up; mountains they carved and Melkor threw them down; seas they hollowed and Melkor spilled them; and naught might have peace or come to lasting growth, for as surely as the Valar began a labour so would Melkor undo it or corrupt it“.*²⁶⁴

Valar ztělesňují významné přírodní síly, které se v daném světě vyskytují – nejvyšší z Valar, Manwë, představuje vládce větru, jeho družka Varda je paní hvězd, Ulmo vládne vodám, Aulë panuje nad všemi kovy a zastává úlohu božského kováře. Aulého partnerka Yavanna zase zosobňuje bohyni plodnosti a země. Podobnost mezi Valar a starořeckými božstvy, respektive titány je více než patrná. Poslední jmenovaná v mnoha obrysech připomíná Gaiu a Ulmo jejího syna Ponta. V postavě Vardy lze spatřovat bohyni Nyx, která je personifikací noci, zatímco Aulë v jistém ohledu kopíruje zřetelný předobraz boha Héfaista. Konečně, Melkor, jenž posléze za své hrůzné skutky získal jméno Morgoth, které v elfské řeči označuje temného nepřitele, si přisvojil vládu nad temnotou, a stejně jako mýtický Erebos ztělesňuje věčnou tmou.²⁶⁵ Valar byli následováni sekundárními božstvy, Maiar, kteří se stali služebníky a pomocníky svých vznešenějších druhů.²⁶⁶

Celé dějiny Ardy se nesou v duchu odvěkého zápasu sil dobra se zlem, přičemž zlo v dávných počátcích ztělesňoval právě Melkor: *„It is told among the wise that the First War began before Arda was full-shaped, and ere yet there was anything that grew or walked upon earth; and for long Melkor had the upper hand“.*²⁶⁷ Jak je z ukázky patrné, k první válce došlo ještě předtím, než Valar dokončili své velkolepé dílo. Melkor usiloval o nadvládu nad nedokončeným světem, ale jeho dobyvačné snahy byly zastaveny díky dalšímu z Valar, jehož

²⁶⁴ TOLKIEN, John Richard Reuel. *The Silmarillion* [online]. London: HarperCollins, 2009, s. 37 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-06-192763-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-silmarillion-e193737811.html>

²⁶⁵ GIESECKE, Annette. *Classical Mythology A to Z: An Encyclopedia of Gods & Goddesses, Heroes & Heroines, Nymphs, Spirits, Monsters, and Places*. N.Y.: Hachette Book Group, 2020, s. 65-67, 76-77, ISBN 978-0762470013.

²⁶⁶ Stvoření Ardy lze také interpretovat v biblickém kontextu – Ilúvatar by měl znázorňovat jediného křesťanského Boha, zatímco Valar a Maiar představují anděly, Melkor pak připomíná padlého anděla. Srov. ČUDRNÁKOVÁ, Andrea. *Elfové, hobiti, trpaslíci a mýty*. Olomouc: Fontána, 2008, s. 210-220. ISBN 80-7336-427-1. Čudrnáková poskytuje rovněž detailnější srovnání Valar s antickými, případně germánskými božstvy.

²⁶⁷ TOLKIEN, John Richard Reuel. *The Silmarillion* [online]. London: HarperCollins, 2009, s. 51 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-06-192763-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-silmarillion-e193737811.html>

jméno znělo Tulkas Udatný. Tato postava připomíná bájného hrdinu Hérakla, případně severského boha Thora.²⁶⁸

Jakmile božstva dokončují svět, předávají jej jeho národům – elfům, lidem a trpaslíkům. Dějiny Ardy Tolkien rozčlenil celkem na tři věky, přičemž první z nich se vyznačoval obdobím prosperity velkých království, jako byl Númenor. Jak v Ardě plyne čas, vznešený národ elfů ustupuje do pozadí, čímž ostatně naplňuje úmysl Ilúvatara, který elfy stvořil jako „předchůdce“, zatímco lidskému druhu přiřkl úlohu „nástupců“. Elfové tak předávají vládu nad světem lidem, což vrcholí ve Třetím věku, kdy Elrond s ostatními elfy opouští břehy Středozemě a moc symbolicky přenechává Aragornovi. Elfové jsou v Tolkienově podání vyličení jako vznešené, dlouhověké bytosti se všestranným nadáním, jako nositelé vysoké kultury, pro které čas plyne jinak než pro jejich lidské protějšky. Elfské pokolení dohlíží na chod světa, přičemž v nejstarších dějinách významně zasahuje do lidských záležitostí. Romantické vztahy mezi člověkem a elfem stojí na počátku velkolepých putování, kdy lidští hrdinové jako Berén a Aragorn podstupují zkoušky, aby si zasloužili ruku elfských dam, Lúthien a Arwen.²⁶⁹

Trpaslíci jsou zase vykresleni jako bytosti, které obývají podzemní a skalní říše. Jejich bohatství pramení z hornické činnosti a souvisejících řemesel, zejména kovotepectví, zbrojířství a klenotnictví. Další významnou, ale malou skupinu představují Dúnadáni, dlouhověcí lidé, kteří jsou na stránkách *Silmarillionu* vykresleni následovně:

*„This was the beginning of that people that in the Grey-elven speech are called the Dúnedain: the Númenóreans, Kings among Men. But they did not thus escape from the doom of death that Ilúvatar had set upon all Mankind, and they were mortal still, though their years were long, and they knew no sickness, ere the shadow fell upon them. Therefore they grew wise and glorious, and in all things more like to the Firstborn than any other of the kindreds of Men; and they were tall, taller than the tallest of the sons of Middle-earth; and the light of their eyes was like the bright stars“.*²⁷⁰ Dúnadáni jsou dědici Elrose, napůl elfa – napůl člověka, krále lidského pokolení. Jedná se o mořeplavecký národ, který založil númenorejskou námořní říši. Po pádu Númenoru, který bývá připodobňován mýtu o Atlantidě, se přeživší Dúnadáni usídlili na severu Středozemě.²⁷¹ Númenorejští králové symbolizují ideál ctnostných rytířů a slouží

²⁶⁸ ČUDRNÁKOVÁ, Andrea. *Elfové, hobiti, trpaslíci a mýty*. Olomouc: Fontána, 2008, s. 219-221. ISBN 80-7336-427-1.

²⁶⁹ TOLKIEN, John Richard Reuel. *The Silmarillion* [online]. London: HarperCollins, 2009, s. 188 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-06-192763-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-silmarillion-e193737811.html>

²⁷⁰ Tamtéž, s. 283-284.

²⁷¹ Blíže viz DAY, David. *Tolkienův atlas*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 129-132. ISBN 978-80-277-0030-1

víceméně jako vzor spravedlivých panovníků. Posledním druhem humanoidních bytostí jsou hobiti, již žijí harmonickým životem, izolováni od okolního světa. Je nutné dodat, že ačkoliv vzpomenuté národy Ardy nedokázaly koexistovat beze sporů, rozhodně mezi nimi nedocházelo k sériím krvavých konfliktů, které jsou popsány v románech o zaklínačovi.

Ve světě Ardy zastává nezastupitelné místo magie. Magická moc je v první řadě spjata s pětici osob čarodějů-Istari, mezi něž spadají mimo jiné postavy Gandalfa Šedého a Sarumana Bílého. Istari představovali kouzelnický řád Valar, který byl svými příbuznými vyslán do Středozemě, aby vedl její obyvatele k dobru a dohlížel na ně. Úkolem čarodějů bylo totiž zajistit, aby lidé a elfové zůstali soudržní a nepodlehli temným silám: „*But afterwards it was said among the Elves that they were messengers sent by the Lords of the West to contest the power of Sauron, if he should arise again, and to move Elves and Men and all living things of good will to valiant deeds*“.²⁷² Valar sice magickou silou čarodějů omezili ve snaze předejít škodám, které by nekontrolovatelná moc mohla napáchat, přesto se však Gandalf, Saruman a jejich druzi řadí mezi nejmocnější a nejmoudřejší bytosti na kontinentě.²⁷³ Do dění ve světě měli zasahovat pouze za účelem udržení rovnováhy a zadržení postupu Temného pána.

Magie je rovněž obsažena uvnitř kouzelných prstenů, které nechal vyhotovit další z představitelů zla, Sauron, aby si jimi připoutal lidské, elfské a trpasličí vladaře. Lidské krále moc artefaktů zcela pohltila a proměnila je v Sauronovy otroky v podobě přízraků, které jsou popsány v další z kapitol. Elfové brzy zjistili, že nošením prstenů by je stihl totožný osud, a proto se jejich moci vzdali: „*But the Elves were not so lightly to be caught. As soon as Sauron set the One Ring upon his finger they were aware of him; and they knew him, and perceived that he would be master of them, and of all that they wrought. Then in anger and fear they took off their rings. [...] But the Elves fled from him; and three of their rings they saved, and bore them away, and hid them*“.²⁷⁴ Podmanění trpaslíků představovalo obtížnou výzvu, neboť jejich srdce nelze úplně zkazit. Prsteny v trpasličích vládciích však probudily neutuchající touhu po bohatství, která vedla k sérii zbytečných sporů: „*They used their rings only for the getting of wealth; but wrath and an overmastering greed of gold were kindled in their hearts, of which evil enough after came to the profit of Sauron*“.²⁷⁵

²⁷² Tamtéž, s. 318.

²⁷³ ČUDRNÁKOVÁ, Andrea. *Elfové, hobiti, trpasličí a mýty*. Olomouc: Fontána, 2008, s. 230-238. ISBN 80-7336-427-1.

²⁷⁴ TOLKIEN, John Richard Reuel. *The Silmarillion* [online]. London: HarperCollins, 2009, s. 307-308 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-06-192763-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-silmarillion-e193737811.html>

²⁷⁵ Tamtéž, s. 308.

Na závěr je nutné zdůraznit, jak důležitou úlohu ve světě Ardy zastává příroda. Jak bylo naznačeno výše, zeleň a rozkvetlá krajina symbolizuje prosperitu a přítomnost dobra v regionu, zatímco zničená, plameny ošlehaná zem a truchlivější pařezy značí příchod zla. Tuto skutečnost si dobře uvědomují Enti, ony zmíněné stromové bytosti, které jsou personifikací přírody: „*Down on the borders they are felling trees – good trees. Some of the trees they just cut down and leave to rot – orc-mischief that; but most are hewn up and carried off to feed the fires of Orthanc. There is always a smoke rising from Isengard these days*”.²⁷⁶ Čaroděj Saruman a jeho služebníci si ve své bezohledné snaze podrobit si přírodu lesní porosty ničí, aniž by řádně využili všechny zdroje, které vytěží. Pokácené stromy pak představují potravu pro plameny poháněné stroje, na nichž skřeti vyrábějí děsivé zbraně a další válečné náčiní. Postup Sarumana však Enty přiměje, aby vystoupili z ústraní a bránili svou lesní domovinu. Destruktivní potenciál, jímž národ stromových bytostí disponuje, si uvědomuje i postava Stromovouse: „*We are made of the bones of the earth. We can split stone like the roots of trees, only quicker, far quicker, if our minds are roused!*“²⁷⁷ Souboj Entů se Sarumanem tak důmyslně pracuje s tématem lidské rozpínavosti na úkor zachování krajinného rázu, ale také s motivem obnovy. Zatímco Sauron, Saruman a jejich následovníci zneužívají dary země pro svůj hmotný prospěch, většina obyvatel Středozemě žije v souladu s přírodou. Elfové si ji váží do té míry, že s přírodními silami a lesními duchy mohou komunikovat. Příroda v případě nouze elfské prosby o pomoc vyslyší, například když proud řeky smete pronásledovatele skupiny hobitů na cestě do Roklinky:

„*At that moment there came a roaring and a rushing: a noise of loud waters rolling many stones. Dimly Frodo saw the river below him rise, and down along its course there came a plumed cavalry of waves. White flames seemed to Frodo to flicker on their crests, and he half fancied that he saw amid the water white riders upon white horses with frothing manes. The three Riders that were still in the midst of the Ford were overwhelmed: they disappeared, buried suddenly under angry foam. Those that were behind drew back in dismay*“.²⁷⁸

²⁷⁶ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Two Towers* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 617 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-061-91792-9. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-two-towers-e41848129.html>

²⁷⁷ Tamtéž, s. 633.

²⁷⁸ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 280 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

6.8 Svět zaklánače

Zatímco Tolkien vznik Ardy a její dějiny podrobně vysvětluje na stránkách *Silmarillionu*, čtenář Sapkowského románů z příslušných děl může čerpat jen kusé informace o původu a vývoji autorova bezejmenného kontinentu. O prehistorii světa zaklánače je známé především to, že byl původně obýván elfy, trpaslíky a dalšími nelidskými bytostmi. Až po události, která je nazývána Konjunkce sfér, jakéhosi prolnutí různých světů, do tohoto světa pronikli netvoři, ale také magické síly a především lidé. Jak uvádí elf A'vallah, lidé se začali rychle množit a vytlačovat staré vznešené národy:

*„The remnants of humanity fleeing from another world, your own world that you totally destroyed, with your own hands that were still covered in hair, just five million years after you formed as a species. You were only a handful, but your average life span is ridiculously short, so your continued existence depends on the speed in which you can multiply, so the desire, the lust for it will never abandon you, sex rules you completely, it is a stronger pull than even your survival instinct“.*²⁷⁹ Křížení elfů s lidmi zapříčinilo ztrátu elfské plodnosti a jejich postupné ubývání. Zastánců mírumilovného soužití se objevilo jen málo, a tak si lidský druh vydobyl výsadní místo v tomto světě.

Pokud příslušníci nelidských ras stále žijí ve městech, zažívají útlak ze strany dominantní populace a nezdědka padají za oběť pogromům. Zatímco trpaslíky život v ghettech příliš neomezuje, elfové se zatvrzele staví proti integraci, jak dokládají následující ukázky:

*„The elves have for a couple of hundred years have pretended that you, humans did not exist. They stared into the heavens, smelled the flowers and turned their eyes away from you humans. And when it turned out that this was useless, they suddenly woke up and laid their hands on weapons. They decided to kill and be killed. And we, dwarves? We adapted. [...] And what is wrong with the ghettos? I like to live among my own kind. Why bother to integrate?“*²⁸⁰ Jak je z ukázky patrné, trpaslíci považují za svůj domov místo, kde zrovna žije jejich lid. Tím se liší od elfů, kteří se odmítají vzdát historických a teritoriálních hranic své vlasti. Zejména ti nesmiřitelní vstupují do odbojných brigád a s odporem se staví k pokojnému soužití: *„Cohabit on your terms?“ he asked in a changed, yet still calm, voice. 'Acknowledging your sovereignty?*

²⁷⁹ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016, s. 197 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html>

²⁸⁰ SAPKOWSKI, Andrzej. *Baptism of Fire* [online]. London: Gollancz, 2014, s. 106-107 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-575-09096-5. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/baptism-of-fire-e200547166.html>

*Losing our identity? Cohabit as what? Slaves? Pariahs? Cohabit with you from beyond the walls you've built to fence yourselves away in towns?*²⁸¹

Zápas lidí s nelidmi zastává na pozadí světa zaklínače důležité místo a vytváří potměšlou či napjatou atmosféru. Na rozdíl od Tolkiena nejsou elfové popsáni jako vznešené bytosti disponující moudrostí, od nichž se mohou lidé mnohému naučit, nýbrž jejich národ se nachází v úpadku. Jediná snaha o nápravu přichází od elfů z jiného světa, lidu olší, jejichž král chce s Cirillou zplodit potomka, který by obnovil výlučné postavení svého národa. Do popředí tak vstupuje motiv obnovy a návratu, jenž je charakteristickým pro řadu světových mytologií.²⁸²

Magie ve světě zaklínače funguje specifickým způsobem. Jsou to především čarodějové, kteří mohou kouzelnou moc, jež vychází z chaosu, ovládat podle své vůle. V omezené míře kouzelnou mocí disponují také elfové a jiné nadpřirozené bytosti, avšak na rozdíl od čarodějů s ní nemohou zacházet zcela libovolně. Fungování magie popisuje Yennefer:

„Magic [...] is, in some people's opinion, the embodiment of Chaos. It is a key capable of opening the forbidden door. The door behind which lurk nightmares, fear and unimaginable horrors, behind which enemies hide and wait, destructive powers, the forces of pure Evil capable of annihilating not only the one who opens the door but with them the entire world. And since there is no lack of those who try to open the door, someone, at some point, is going to make a mistake and then the destruction of the world will be forejudged and inevitable. Magic is, therefore, the revenge and the weapon of Chaos. [...] “Magic,” Yennefer continued after a while, “is, in some people's opinion, art. Great, elitist art, capable of creating beautiful and extraordinary things. Magic is a talent granted to only a chosen few. Others, deprived of talent, can only look at the results of the artists' works with admiration and envy, can admire the finished work while feeling that without these creations and without this talent the world would be a poorer place. [...] There are also those according to whom magic is a science. In order to master it, talent and innate ability alone are not enough. Years of keen study and arduous work are essential; endurance and self-discipline are necessary. Magic acquired like this is

²⁸¹ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 106 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

²⁸² V mytologickém kontextu se povětšinou jedná o cyklickou obnovu přírody, přičemž za regeneraci krajiny bývá zodpovědné nějaké božstvo (Deméter v řecké mytologii, Živa/Mokoš ve slovanské mytologii apod.).

knowledge, learning, the limits of which are constantly stretched by enlightened and vigorous minds, by experience, experiments and practice. Magic acquired in such a way is progress“.²⁸³

Magie se tak jeví jako trojjediný prvek obsahující chaos, umění a vědu, který obklopuje všechny obyvatele světa. Dle čarodějčiny slov magie představuje dar a prokletí zároveň, přičemž záleží především na uživateli, k jakým účelům tuto moc využijí. Lze říci, že magie v zaklínačově světě zastává úlohu jakéhosi nástroje, jímž disponuje jen hrstka jedinců. Talent užívat magii jim byl přidělen náhodně, nikoliv za zásluhy. Ovládnutí magie tedy není výsadou těch nejctnostnějších bytostí, nýbrž je její tvůrčí a destruktivní potenciál přístupný osobám rozličných charakterů, kteří mohou tuto moc jednoduše zneužít. Yennefer mimo jiné připouští, že pouhý talent k plnému ovládnutí magie nestačí. Tento talent je třeba rozvinout několikaletými studii, které čarodějové podstupují na akademii na ostrově Thanned. O náročnosti výcviku se čtenář dozvídá zejména z Yenneferiných vzpomínek. Kvůli vysokým nárokům se čarodějka ve svém mládí pokusila o sebevraždu, přičemž před smrtí ji zachránila hlava celé akademie, čarodějka Tissaia de Vries: „*I shall take care of you, 'Tissaia de Vries repeated, gently touching her hair. 'And now ... We are alone here. Without witnesses. No one will see and I shan't tell anyone. Weep, girl. Have a good cry. Weep your heart out for the last time. For later you won't be able to. There isn't a more hideous sight than a sorceress weeping*“.²⁸⁴ Ukázka také dokládá, jakým způsobem by měli čarodějové vystupovat – ideálně bez emocí, které by jejich vážnost znevážily.

Čarodějové se sdružují v bratrstvu, které dohlíží na výkon panovnické moci v jednotlivých královstvích, avšak ne příliš úspěšně, neboť tento spolek zaniká v důsledku převratu na Thannedu a je nahrazen novým, nesoucím název Lóže čarodějek. Právě Lóže čarodějek představuje organizaci, která svými rozhodnutími tajně ovlivňuje politický vývoj celého světa. Na každém královském dvoře v Severních královstvích a v Nilfgaardu se totiž nachází jeho členka, která v roli rádčiny zasahuje do rozhodnutí zdejšího vladaře. O úloze tohoto spolku žen ovládajících magii se vyjadřuje jeho zakladatelka, čarodějka Filippa Eilhart: „*This Lodge [...] will decide the fates of the world. Because this Lodge is like the world, is its mirror. Good sense, which doesn't always mean cold wickedness and calculation, is balancing out sentimentality, which is not always naive. Responsibility, iron discipline—even if imposed by force—and aversion to violence; gentleness and trust. The matter-of-fact coolness of*

²⁸³ SAPKOWSKI, Andrzej. *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009, s. 233-234 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

²⁸⁴ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 460 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

omnipotence ... and heart“.²⁸⁵ Lóže čarodějek se mimo jiné měla podílet na mírových jednáních mezi Severními říšemi a Nilfgaardem ve válce, která probíhá na pozadí putování hrdinů.

Politická rovina světa zaklínače je rovněž důkladně propracovaná. Na rozdíl od království vykreslených na stránkách *Pána Prstenů*, zápas mezi jednotlivými říšemi není líčen jako střet sil dobra a zla, nýbrž jako boj rozličných subjektů s vlastními, často sobeckými ambicemi. Povětšinou se jedná o dědičné monarchie, snad jedinou výjimku tvoří skelligské ostrovy, kde je panovník volen sněmem svobodných mužů.²⁸⁶ Nejdramatičtější konflikt probíhá mezi Severními říšemi a Nilfgaardem, císařstvím, které si chce celý kontinent podmanit. Poprvé Nilfgaard dobývá Cintru a je zastaven pouze za velkých ztrát v bitvě o soddenský pahorek, kde bojují i čarodějky Triss a Yennefer. Druhá válka o dobytí severu se odehrává v době po Thannedském převratu, kdy Geralt pátrá po Cirille. Ačkoliv spojená Severní království prohrávají, v krvavé bitvě u Brenny dochází ke zvratu, který donutí nilfgaardského císaře přistoupit na mír. O významu této události vypráví kronikář Jarre:

*„And thus the might of Nilfgaard was reduced to dust on the Brenna battlefields, and an end was put to the march of the Empire northwards. Either by being killed or taken captive the Empire lost four and forty thousand men at the Battle of Brenna. The flower of the knighthood and the élite cavalry fell. [...] Thus did Brenna become the beginning of the end. But it behoves me to write that that battle was but a small stone in the building, and superficial would have been its importance had the fruits of the victory not been wisely taken advantage of“.*²⁸⁷

Politické události líčené na stránkách románů se pochopitelně neobcházejí bez intrik, uzavírání výhodných spojenečství, sňatkové politiky a podobně. Sama Cirilla jakožto dědička cintránského trůnu stojí v centru zájmu vladařů, kteří by s její rukou získali i nárok na vládnutí v kdysi prosperujícím království, jak dokládá následující ukázka, která sleduje myšlenky nilfgaardského velvyslance:

„Instead of the daughter of one of the Nilfgaardian dukes he's taking Cirilla of Cintra for his wife. Why? In order to seize that miserable little country, half of which, if not more, I would anyway have gained for the empire in negotiations. To seize the mouth of the Yaruga,

²⁸⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 436 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

²⁸⁶ Skelližané svou kulturou velmi připomínají vikingsy v záležitostech jako je volba krále, plavba na drakkarech a plenitelský způsob života.

²⁸⁷ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017, s. 298 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

*which is in any case under the dominion of a Nilfgaardian-Novigradian-Koviran maritime trading company. I don't understand anything of this raison d'état*²⁸⁸.

Konečně, vztah k přírodě v Sapkowského díle představuje méně výrazný prvek než v Tolkienových románech. V Sapkowského světě jsou přírodní síly ztělesněny především postavou Živy, která však do okolního dění významně nezasahuje. Tato bytost bude popsána v následující kapitole. V menší míře je v románech vykreslena snaha člověka si přírodu podmanit, a to konkrétně na příkladě zápasu lidí s dryádami z posvátného lesa Brokilonu: „*Begone, man, get out of Brokilon at once. You have captured the whole world, man, you are everywhere. Everywhere you introduce what you call modernity, the era of change, what you call progress. But we want neither you nor your progress here. We do not desire the changes you bring. We do not desire anything you bring*“²⁸⁹ Brokilon tedy představuje útočiště pro tvory lesa, místo nepoznamenané lidskými zásahy. Za zmínku stojí také existence druidů, kteří umí s přírodou komunikovat a Gertovi pomáhají na cestě za nalezením Ciri.²⁹⁰

Ačkoliv se jedná o fiktivní fantastický svět, z uvedených odstavců je zřejmé, že se v mnoha ohledech podobá skutečné autorově realitě. Sapkowski do světa zaklínače úspěšně zakomponoval řadu problémů, které jsou čtenářům známé i z jejich vlastních životů. V románech jsou otevřena témata jako obtížnost absolutní morální vyhraněnosti, problematika soužití různých kultur, otázka boje o politickou moc, která byla aktuální v každé etapě skutečné lidské historie, a v neposlední řadě také vztah člověka a krajiny.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 384.

²⁸⁹ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 218 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

²⁹⁰ Jako inspirace posloužili patrně skuteční keltské druidové. Srov. VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002, s. 90-93. ISBN 80-7277-066-7.

7. Funkce nestvůr v analyzovaných dílech

Úvodní kapitola popsala význam mytologie v souvislosti s fantasy literaturou, jejichž součástí jsou i nadpřirozené bytosti a netvoři. Zkoumaná díla nejsou výjimkou, Tolkien i Sapkowski po vzoru mýtů do svých světů zasadili nemalé množství nejružnějších příšer a nestvůr, které mají v příbězích rozličné funkce. Tato kapitola se pokusí představit odlišná pojetí netvorů v obou zkoumaných dílech. Obecně lze říci, že monstra vykreslená v *Pánovi Prstenů* převážně symbolizují zlo, případně ztělesňují ty nejhorší lidské vlastnosti, zatímco příšery ve světě zaklánače zastupují širší škálu funkcí. Mohou například symbolizovat škůdce, jejichž existence představuje hrozbu lidské společnosti. Jiní netvoři, kteří disponují vědomím, se s úskalími svého bytí vyrovnávají a chtějí se do lidského světa asimilovat. Na následujících stránkách budou pro ilustraci jejich odlišných funkcí představeni ti nejpodstatnější zástupci nestvůr a nadpřirozených tvorů, kteří se v obou fantastických příbězích vyskytují. Z netvorů a záporných postav ze světa Středozemě stojí za zmínku skřeti, přízraky, balrogové, Glum, pavoučice Odula (angl. Shelob) a konečně, sám temný pán Sauron. Ve světě zaklánače je zajímavých monster ještě více, proto se pozornost zaměří především na Živu, upíry – zejména postavu Emiela Regise, strigu, netvora Nivellena, kikumoru, kostěje, čerta, draka a vlkodlaka.

7.1 Tolkienovi netvoři

Jako první je vhodné představit Tolkienovy skřety (angl. Orcs). Jedná se o inherentně zlé a nenapravitelné služebníky Temného pána, kteří tvoří většinu jeho vojsk. Svým vzhledem připomínají zdeformovaného člověka, avšak od lidí se tyto nestvůry liší způsobem, jakým přicházejí na svět. Temný pán totiž své nahraditelné služebníky šlechtí – vyšlechtěná skřetí plemena jsou popisována jako větší, krutější a silnější.²⁹¹ Spíše, než jako bytost s vlastním vědomím jsou skřeti vykresleni jako nástroje moci svého pána.

Mnohem důležitější úlohu v Sauronově armádě zastávají prstenové přízraky – černí jezdcí, jimž se rovněž přezdívá Nazgûlové. Černí jezdcí bývali dříve mocnými lidskými vladaři, avšak své lidství ztratili, neboť nebyli schopni odolat devíti prstenům moci, které jim nevěnoval nikdo jiný než temný pán Sauron: „*Nine he gave to Mortal Men, proud and great, and so ensnared them. Long ago they fell under the dominion of the One, and they became Ringwraiths, shadows under his great Shadow, his most terrible servants*“.²⁹² Prstenové přízraky se na první

²⁹¹ DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 157-162. ISBN 978-80-277-0029-5.

²⁹² Přijetím prstenu se tito velcí muži odsoudili k smrti. TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 67 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

pohled jeví jako děsiví nepřátelé, kteří snadno dokážou zlomit vůli svých protivníků, ale sami jsou otroky temného pána, navěky ztracenými dušemi bez vlastního svědomí a myslí, pouze s jediným úkolem – nalézt nejmocnější z prstenů.²⁹³ Přízraky představují příklad, jak vůle k moci vede k zatracení a záhubě jedince. Po vizuální stránce jsou popsány jako jakési stíny v černých hábitech a kápích, které jsou doprovázeny závanem chladu, přičemž pouze člověk, který má nasazený prsten moci může spatřit skutečnou podobu jejich fyzického těla: „*He was able to see beneath their black wrappings. There were five tall figures: two standing on the lip of the dell, three advancing. In their white faces burned keen and merciless eyes; under their mantles were long grey robes; upon their grey hairs were helmets of silver; in their haggard hands were swords of steel*“.²⁹⁴

Své protivníky pronásledují v sedle černých hřebců anebo hrůzostrašných okřídlených netvorů.²⁹⁵ Právě jeden z Nazgûlů je zodpovědný za Frodovu nevyléčitelnou ránu, kterou mu zasadil přízrakův prokletý meč. Pokud by přízrak zasáhl Frodovo srdce, hobit by se proměnil v jednoho z nich: „*They tried to pierce your heart with a Morgul-knife which remains in the wound. If they had succeeded, you would have become like they are, only weaker and under their command. You would have become a wraith under the dominion of the Dark Lord; and he would have tormented you for trying to keep his Ring, if any greater torment were possible than being robbed of it and seeing it on his hand*“.²⁹⁶

Vůdcem devítky černých jezdců je Černokněžný král Angmaru, který podle Davida Daye v příběhu vystupuje jako archetypální ztělesnění smrti.²⁹⁷ Své obavy z devíti jezdců, zvláště pokud jsou vedeni Černokněžným králem, sděluje Gandalfovi čaroděj Radagast: „*For even the Wise might fear to withstand the Nine, when they are gathered together under their fell chieftain. A great king and sorcerer he was of old, and now he wields a deadly fear*“.²⁹⁸ Moci velitele Nazgûlů dokáže vzdorovat jen málokterý smrtelník, přičemž přízrak se v závěrečném souboji se štítonoškou Éowyn nechává slyšet: „*Hinder me? Thou fool. No living man may*

²⁹³ Tamtéž, s. 98-102. Jejich počet rovněž není náhoda – číslo 9 je klíčové číslo, jež figuruje v severské mytologii – symbolizuje totiž smrt a současně znovuzrození.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 255.

²⁹⁵ FERRÉ, Vincent. Tolkien: *Na březích Středozeří*. Praha: Mladá Fronta, 2006, s. 25. ISBN 80-204-1249-2.

²⁹⁶ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 289 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

²⁹⁷ DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 150. ISBN 978-80-277-0029-5.

²⁹⁸ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 334-335 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

hinder me“.²⁹⁹ Protože Éowyn není žádným mužem, jak svému protivníkovi během střetu vyjevuje, a nevztahuje se na ní tak přízrakem vyřčená podmínka, může Černokněžnému králi zasadit devastující úder.

Strach vzbuzuje i další z netvorů, balrog. Balrogové jsou vyliční jako ohniví okřídlení démoni nadlidské velikosti, kteří sídlí hluboko v podzemí. Tyto mocné temné bytosti, které disponující plamenným bičem, představují úhlavní nepřátele trpaslíků, již obývají podzemní království.³⁰⁰ Balrogové jsou však mnohem starší než trpaslíci, svůj původ mají již v nejstarších dějinách Středozeří, kdy jako první netvoři sloužili Sauronovu předchůdci Morgothovi, dříve zvanému Melkorovi, jak je uvedeno v *Silmarillionu*.³⁰¹ K setkání Frodovy družiny s balrogem dochází v dolech Morie, přičemž vynoření netvora z temnoty skupinu hrdinů znepokojí:

*„Something was coming up behind them. What it was could not be seen: it was like a great shadow, in the middle of which was a dark form, of man-shape maybe, yet greater; and a power and terror seemed to be in it and to go before it. It came to the edge of the fire and the light faded as if a cloud had bent over it. Then with a rush it leaped across the fissure. The flames roared up to greet it, and wreathed about it; and a black smoke swirled in the air. Its streaming mane kindled, and blazed behind it. In its right hand was a blade like a stabbing tongue of fire; in its left it held a whip of many thongs“.*³⁰² Svůj předobraz mají balrogové patrně v mûspelheimských plamenných obrech, kteří v severských bájích zapříčiňují zničení světa.³⁰³ Balrog, na kterého Společenstvo prstenu narazí, zosobňuje zkázu, které družina unikne jen za oběti čaroděje Gandalfa, který si je vědom, že balrogově moci družina může jen stěží čelit: *„Fly! This is a foe beyond any of you. I must hold the narrow way“.*³⁰⁴ Zápas s balrogem

²⁹⁹ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 1101 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

³⁰⁰ DAY, David. *Tolkienovy bitvy*. Praha: Dobrovský, 2019, s. 152-153. ISBN 978-80-7585-172-7.

³⁰¹ *„But in the north Melkor built his strength, and he slept not, but watched, and laboured; and the evil things that he had perverted walked abroad, and the dark and slumbering woods were haunted by monsters and shapes of dread. And in Utumno he gathered his demons about him, those spirits who first adhered to him in the days of his splendour, and became most like him in his corruption: their hearts were of fire, but they were cloaked in darkness, and terror went before them; they had whips of flame. Balrogs they were named in Middle-earth in later days.“* TOLKIEN, John Richard Reuel. *The Silmarillion* [online]. London: HarperCollins, 2009, s. 65 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-06-192763-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-silmarillion-e193737811.html>

³⁰² TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 429 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

³⁰³ DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 40-44. ISBN 978-80-277-0029-5.

³⁰⁴ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 430 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

představuje nezbytnou součást Gandalfova osudu, jelikož díky němu se z šedého čaroděje stává čaroděj bílý, mnohem mocnější.

Vedle černých jezdců a balrogů symbolizuje smrt rovněž gigantická pavoučice Odula, do jejíhož doupěte Frodo zavítá na doporučení Gluma, který se pavoučici zavázal, že ji zajistí potravu. Odula žije v temných tunelech, střeží skrytý průchod do Mordoru a živí se krví všech bytostí, které se pokouší projít. Na rozdíl od předchozích bytostí však neslouží Sauronovi, nýbrž pouze svým vlastním zájmům.³⁰⁵ Jejím hlavním zájmem je ukojení svého nekonečného hladu: „*She served none but herself, drinking the blood of Elves and Men, bloated and grown fat with endless brooding on her feasts, weaving webs of shadow; for all living things were her food, and her vomit darkness*“.³⁰⁶ Jak je z ukázky patrné, díky konzumaci všeho živého Odula nabývá kolosálních rozměrů a stává se hrozbou pro všechny poutníky cestující do temné země.

Obrazu Tolkienových netvorů jako ztělesnění čirého zla se vymyká postava Gluma. Glum býval dříve humanoidním tvorem Sméagolem, avšak temná moc prstenu nezdeformovala pouze jeho tělo, ale pokřivila i jeho mysl a přiměla jej zavraždit svého bratrance Déagola. Gandalf, který o tvorovi vypráví, na tento fakt upozorňuje: „*He was altogether wretched. He hated the dark, and he hated light more: he hated everything, and the Ring most of all. [...] He hated it and loved it, as he hated and loved himself. He could not get rid of it. He had no will left in the matter*“.³⁰⁷ Glum ve svém nitru podobně jako Frodo svádí boj se sebou samotným, ale přesto netvorova touha získat prsten pro sebe převažuje. Jak bylo zmíněno v kontextu Frodova vývoje, hrdina Gluma nevnímá jako zlou bytost, jež by si zasloužila zahynout, nýbrž zasluhuje politování. Glumova funkce v příběhu tak spočívá v poskytnutí odstrašujícího vzoru Frodovi, který by se stal stejným v případě, že by vábení prstenu podlehl. Glum představuje symbol tragické bytosti, která byla zlem svedena na scestí.

Konečně, na vrcholu hierarchie všeho zla ve Středozemi stojí temný pán Sauron. Postavu Saurona Tolkien patrně vytvářel pod vlivem inspirace z oblasti severské mytologie. Největší podobnost Sauron vykazuje s vládcem asgardských bohů Ódinem – oba představují válečníky, kteří ovládají silnou magii a dovedou komunikovat s mrtvými, měnit svou podobu a

³⁰⁵ DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 225-227. ISBN 978-80-277-0029-5.

³⁰⁶ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Two Towers* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 946 [cit. 2022-06-30]. ISBN 978-0-061-91792-9. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-two-towers-e41848129.html>

³⁰⁷ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 72-73 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

disponují kouzelnými prsteny.³⁰⁸ Temný pán je vyličen jako dlouhověká bytost, jehož skutky z dávné minulosti Ardy Tolkien popisuje na stránkách *Silmarillionu*. Sauron ukoval jedinečný prsten, do kterého uložil svou moc, což je klíčový moment, od něž se odvíjí děj *Pána Prstemů*. Jak bylo uvedeno výše, temný pán ovládl nejednoho vladaře. Před událostmi *Pána Prstemů*, Sauron utrpěl již jednu porážku z rukou spojenectví elfů a lidí, avšak protože Sauronův prsten nebyl při té příležitosti zničen, jeho vědomí, mysl a vůle přežila a vtělila se do podoby ohnivého oka, které dohlíží na mordorskou pustinu.³⁰⁹ Frodo se s podobou Sauronova oka setkává skrze Galadrielino zrcadlo:

*„In the black abyss there appeared a single Eye that slowly grew, until it filled nearly all the Mirror. So terrible was it that Frodo stood rooted, unable to cry out or to withdraw his gaze. The Eye was rimmed with fire, but was itself glazed, yellow as a cat’s, watchful and intent, and the black slit of its pupil opened on a pit, a window into nothing. Then the Eye began to rove, searching this way and that; and Frodo knew with certainty and horror that among the many things that it sought he himself was one“.*³¹⁰

Sauron neusiluje o nic menšího než o podrobení si celého kontinentu. Aby toho docílil, potřebuje získat znovu prsten, který mu kdysi patřil: *„The Enemy still lacks one thing to give him strength and knowledge to beat down all resistance, break the last defences, and cover all the lands in a second darkness. He lacks the One Ring“.*³¹¹ Sauronovu velení nepodléhají pouze černí jezdcí a skřeti, ale také lidští služebníci, haradští vojáci či korzáři z jihu Ardy. Zatímco většina ze zmíněných služebníků zastává úlohu pěšáků, jsou to právě Nazgûlové, koho Sauron pověřil, aby pro něj našli ztracený symbol jeho moci. Sauronova vojska svým počtem převyšují velikost gondorské a rohanské armády. Nejdramatičtější je tento rozdíl sil dobra a zla v závěrečné bitvě u mordorské Černé brány, která má rozhodnout o osudu kontinentu.³¹² Sauron tedy představuje ztělesnění zla ve Středozemi, postavu, která je motivována svými dobovačnými touhami, a úhlavního nepřítele, jehož musí družina hrdinů zastavit.

³⁰⁸ DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 91. ISBN 978-80-277-0029-5.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 132.

³¹⁰ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008, s. 474 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

³¹¹ Tamtéž, s. 67.

³¹² DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021, s. 238-244. ISBN 978-80-277-0029-5. Motiv osudného střetu dobra a zla je ostatně základní prvek mnoha mytologických systémů.

7.2 Sapkowského netvoři

Netvor, kterého čtenář poznává na úvodních stránkách první povídkové knihy, je Kostěj. Tato bestie nemá ve zaklínačově fauně obdoby, neboť byla uměle stvořena mágem Fregenalem, aby plnila pánovy pokyny. Kostěj postrádá vlastní vůli, přičemž smrt netvorova stvořitele zbavuje bestii všech zábran a odhaluje její nezastavitelný vražedný potenciál. Po vizuální stránce je Kostěj vykreslen jako osminohý pavoukovitý tvor s párem klepet.³¹³ V tomto ohledu se Sapkowského netvor od svého mýtického předobrazu liší. Ve slovanském bájesloví vystupuje proslulá postava Kostěje nesmrtelného, zlého ducha či démona, který na sebe bere podobu starce unášejícího mladé panny.³¹⁴

Nejen Kostěj, ale i kikimora připomíná bezkřídlý hmyz nadlidských rozměrů, který žije v močálech a živí se lidským masem. Geralt jednu z těchto nestvůr zahubí na své cestě do Blavikenu v naději, že za její zabití dostane odměnu:

*„A kikimora. Is there any reward for it?’ Caldemeyn shifted from foot to foot, looking at the spidery shape with its dry black skin, that glassy eye with its vertical pupil, the needle-like fangs in the bloody jaws. ‘Where— From where—?’ ‘On the dyke, not some four miles from town. On the swamps. Caldemeyn, people must have disappeared there. Children ‘‘‘.³¹⁵ Zaklínač si je dobře vědom, že poutníci a děti se stali nestvůřinou kořistí, ale k jeho podivu, místní autority nevěnovaly mizení osob náležitou pozornost. Kikimora se řídí primitivními pudy, a podobně jako Odula v Tolkienově *Pánovi Prstenů* zabijí kvůli hladu, čehož si všimá Renfri, prokletá dívka pronásledovaná čarodějem Stregoborem: *„Stregobor is worse than the kikimora. It's just a mindless beast which kills because that's how the gods made it. Stregobor is a brute, a true monster‘‘‘.³¹⁶ Název a děsivou funkci této bytosti si Sapkowski opět vypůjčil ze slovanské mytologie, v níž kikimora představuje domácího ducha, který obyvatelům domácnosti škodí a kterého se děti bojí. Tento mýtický předobraz prostřednictvím předení uprostřed noci předpovídá, že dojde k neštěstí.³¹⁷**

³¹³ PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkowského*. Praha: Kniha Zlín, 2023, s. 122. ISBN 978-80-7662-531-0.

³¹⁴ COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007, s. 107. ISBN 978-80-7209-778-4.

³¹⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 41 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

³¹⁶ Tamtéž, s. 54

³¹⁷ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990, s. 131. ISBN 80-7038-187-6.

Na rozdíl od předchozích nestvůr má již zmíněný Nivellen vlastní vůli a svědomí. Jak bylo naznačeno výše, Nivellen získal podobu netvora až poté, co byl proklet kněžkou, jejíž svatyni znesvětil. Nivellen má tělesnou konstituci člověka s kančí hlavou:

*„The creature was humanoid, and dressed in clothes which, though tattered, were of good quality and not lacking in stylish and useless ornamentation. His human form, however, reached no higher than the soiled collar of his tunic, for above it loomed a gigantic, hairy, bear-like head with enormous ears, a pair of wild eyes and terrifying jaws full of crooked fangs in which a red tongue flickered like flame“.*³¹⁸ Stejně jako v případě pohádkového předobrazu i Nivellenův dům netvora poslouchá na slovo – svíce se na jeho pokyn rozsvěcují, on sám dokáže vykouzlit libovolný pokrm či oděv. Geralt přitom nepovažuje Nivellena za monstrum v pravém slova smyslu, neboť se může dotknout stříbrného nádoby v jeho sídle, aniž by mu dotek s tímto kovem způsobil zranění. Nivellen se zprvu jeví jako hostitel znalý etikety, avšak Geraltovi nedůvěřuje a zastrašuje ho, když se vyptává na věci z jeho soukromí, ale přesto mu vyjeví, co zapříčinilo stav, v němž se netvor nachází. Zdá se, že svůj trest s pokorou přijímá, když se s Geraltem poprvé loučí: *„It's my problem, Geralt, my life and my punishment. I've learnt to put up with it. I've got used to it. If it gets worse, I'll get used to that too. And if it gets far worse don't look for anybody. Come here yourself and put an end to it. As a witcher“.*³¹⁹ Podruhé se se zaklínačem shledává za jiných okolností – Geralt se snaží zastavit útoky Nivellenovy partnerky, bruxy, která se pokouší usmrtit i netvora samotného. Smrt milované upírky nakonec vrací netvorovi lidskou podobu. Nivellen tedy v příběhu nevystupuje jako zlá bytost, naopak, i přes svůj ohyzdný zevnějšek je schopen milovat. V netvorově životním běhu zastává důležitou roli motiv pokání.

Nivellenova družka, bruxa, představuje jeden z mnoha druhů upírů, kteří svět zaklínače obývají. V zásadě však všechny spojuje dlouhověkost, touha po lidské krvi a život v noci, avšak některé z vyšších, urozenějších druhů mohou svobodně žít i za denního svitu.³²⁰ Zatímco bruxa ve výše zmíněné povídce zastávala roli netvora, který vraždí z pudových důvodů, je vhodné zmínit jiného upíra, jenž své bestiální pudy vědomě a úspěšně překonává. Není jím nikdo jiný než Geraltův společník Emiel Regis, zkušený ranhojič, alchymista a především abstinent. Na Regisově příkladě se totiž čtenář dozvídá, že vyšší upíři nepotřebují lidskou krev k přežití,

³¹⁸ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 24 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

³¹⁹ Tamtéž, s. 33.

³²⁰ PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkowského*. Praha: Kniha Zlin, 2023, s. 140. ISBN 978-80-7662-531-0.

nýbrž lidská krev na ně působí jako alkohol na člověka: „*I do not drink blood. Never. I weaned myself off of it when it became a problem for me. A serious problem, that was not easy to solve [...] I started developing alarming symptoms. The fun and companionship started to play a secondary role. I noticed that I could do without them. What became important to me was the just the blood*“.³²¹ Zlom v jeho závislosti nastal, když v intoxikovaném stavu spáchal zločin. Poškození upíra probodli a ut'ali mu hlavu. Regisova regenerace trvala asi půl století, během níž mohl rozjímat nad svými potížemi.

Kvůli předsudkům vůči upírovi jej Geralt odmítá přijmout jako člena své družiny až do okamžiku, kdy Regis skupině hrdinů nezištně pomůže. Na společných cestách Regis vede se svými společníky dlouhé a hluboké rozpravy, v nichž mimo jiné vyvrací zažitá mýta o upírech:

„*'As most do,' confirmed Regis, 'you believe that a vampire is only dangerous at night, and when the first rays of the sun touch him he turns to ash. The basis of this myth, which was probably already being told by your ancestors around the camp fires, lies in the sun, or rather, your love for the heat and the daily rhythm that daytime activities require. For you the night is cold, dark, evil, menacing and full of dangers; however the sunrise means a new victory in the struggle for survival, a new day, the continuation of existence*“.³²² Tím se Sapkowskiho upíři odlišují od svého mýtického předobrazu, podle něž se upírem stává duše zemřelého, většinou člověka na okraji společnosti, která své tělo udržuje při životě vysáváním krve za svitu měsíce.³²³ Regis během společných dobrodružství využívá své nadpřirozené síly ke šlechtným účelům, k záchraně životů svých přátel – Geralta, Ciri a Yennefer. Bohužel, stejně jako většina Geraltovy družiny umírá rukou Vilgefortze, v plamenech, které na něj černokněžník sesílá. Emiel Regis se od ostatních Sapkowskiho netvorů liší nejzřetelněji, především kvůli své moudrosti, kterou svým druhům předává. Lze snad říct, že právě tato moudrost získaná v průběhu století zkušeností, jej činí překvapivě jednou z „nejlidštějších“ postav v příběhu.

Vedle upírů je nočním tvorem také striga, netvor, s nímž se Geralt setkává během své výpravy do Wyzimy. Jak bylo výše zmíněno, ve strigu se dívky mění v důsledku kletby, která souvisí s proviněním jejich rodičů. Jinak tomu není ani v případě princezny Addy, dcery krále Foltesta, která měla zemřít při porodu a jejíž tělo bylo uloženo do sarkofágu v kobkách paláce.

³²¹ SAPKOWSKI, Andrzej. *Baptism of Fire* [online]. London: Gollancz, 2014, s. 227-228 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-575-09096-5. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/baptism-of-fire-e200547166.html>

³²² Tamtéž, s. 232. Postava Regise vysvětluje ale i další předsudky vůči svému druhu, které vychází z evropského folklóru. Blíže viz GIEYSZTOR, Aleksander. *Mytologie Slovanů*. Praha: Argo, 2020, s. 204. ISBN 978-80-257-3218-2.

³²³ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990, s. 139. ISBN 80-7038-187-6.

V tomto sarkofágu nestvůra odpočívá přes den. Netvorovo vzezření popisuje Geraltovi Foltestův rádce následovně: „*Her Royal Highness, the cursed royal bastard, is four cubits high, shaped like a barrel of beer, has a maw which stretches from ear to ear and is full of dagger-like teeth, has red eyes and a red mop of hair! Her paws, with claws like a wild cat's, hang down to the ground!*“³²⁴ Striga jedná z nenávisti a iracionality, proto se některých svých obětí ani nedotkne, i když by mohla jejich ostatky zkonzumovat. Foltestovi dvořané si s tímto neovladatelným tvorem nevědí rady, a namísto zlomení kletby by proti královi vůli raději viděli bestii usmrcenou. Kletbu lze zrušit tím, že se strigou zaklínač stráví celou noc v kobce a neumožní jí do třetího kohoutího zakokrhání vrátit se zpět do sarkofágu, což zaklínač s vypětím všech sil učiní. Striga tedy nepředstavuje netvora, kterého je nutné zahubit, nýbrž nevinnou dívku, jež trpí za hříchy svých rodičů.³²⁵

Také vlkodlaci, lidé měnící se na vlky nadlidských rozměrů, našli své zastoupení v zaklínačově světě. Jedná se povětšinou o osoby žijící samotářským životem, které byly nakaženy kousnutím již proměněného vlkodlaka, měly vlkodlaky za rodiče, anebo je někdo mocný proklel.³²⁶ Prokletý či nakažený jedinec se proměňuje v určitou denní dobu, ale může se naučit měnit i podle své vůle. Právě nákaza, z ní plynoucí hrozba a s ní spojené společenské předsudky činí z této osoby vyvrhele. Proměnu lze však zvrátit, ale i přesto vyléčení jedinci nebývají ve svých komunitách přijati.³²⁷ Sapkowski téměř doslova kopíruje mytologický vzor, v němž se vlkodlakem stává člověk narozením se za zvláštních okolností anebo napitím se z vlčí stopy, případně zakletím. Uvedenými zvláštními okolnostmi je třeba rozumět narození dítěte za novoluní, nohama napřed, anebo jeho zplození upírem. Vlkodlak, jak zmiňuje Váňa, stojí na hranici mezi světem lidí a světem přírodních bytostí a démonů, což odpovídá vlkodlakům v Sapkovského světě.³²⁸ Pověry o vlkodlacích navíc představují folklorizované iniciační obřady, v nichž se muži zbavují zábran lidských norem a zákonů a vstupují do stavu nekontrolovatelné zuřivosti.³²⁹

³²⁴ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 9 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

³²⁵ Ve slovanském prostředí název „striga“ původně označovala čarodějnicí-sovu, která vysává krev, mužská podoba pak bývá ztotožňována s upírem. Podrobněji viz GIEYSZTOR, Aleksander. *Mytologie Slovanů*. Praha: Argo, 2020, s. 203. ISBN 978-80-257-3218-2.

³²⁶ VESELÁ, Jana. *Odras mytologie ve světě Andrzeje Sapkovského*. Hradec Králové: Univerzita Hradce Králové, 2021 (bakalářská práce), s. 56-57.

³²⁷ PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkovského*. Praha: Kniha Zlin, 2023, s. 124. ISBN 978-80-7662-531-0.

³²⁸ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990, s. 140-141. ISBN 80-7038-187-6.

³²⁹ GIEYSZTOR, Aleksander. *Mytologie Slovanů*. Praha: Argo, 2020, s. 212. ISBN 978-80-257-3218-2.

Svou podobu dokáže kromě vlkodlaka měnit také drak – konkrétně zlatý drak, kterého Geralt pronásleduje v druhé povídkové knize. Zaklínač v rozhovoru s rytířem Borchem Tříkavky, o němž hrdina netuší, že je přetvářený drak, tvrdí, že zabíjí různé plazy příbuzné drakům, jen draky ne. V dialogu Borch nabízí provokativní pohled, který zastává průměrný obyvatel tohoto fantastického světa: „*After all, among all monsters, dragons are probably the most bestial, the cruellest and fiercest. The most revolting of reptiles. They attack people, breathe fire and carry off, you know, virgins. There's no shortage of tales like that. It can't be that you, a witcher, don't have a few dragons on your trophy list*“.³³⁰ Ve světě zaklínače se počty draků zmenšují, jelikož zabití draka představuje jedinečnou příležitost získat jeho poklad, moc, ale i věhlas. Geralt si je sice vědom existence draků červené, černé a zelené barvy, ale příběhy o zlatých dracích považuje za mýtus. Až v průběhu putování se zaklínač dozvídá, že zlatý drak na sebe bere lidskou podobu, aby ochránil zbývající příslušníky svého druhu: „*For some time, creatures, which you usually call monsters, have been feeling more and more under threat from people. They can no longer cope by themselves. They need a Defender*“.³³¹ Jak je z předchozích řádek zřejmé, zlatý drak nepředstavuje služebníka zla, nýbrž svědomitého ochránce pronásledovaných tvorů, který však vůči všemu lidskému neprojevuje zášť.

Podobně ani postavu Živy, královny polí, nelze chápat jako netvora v pravém slova smyslu, spíše jako nadpřirozenou bytost, již projevují mnohé skupiny obyvatel ze zaklínačova světa náležitou úctou, neboť ztělesňuje plodnost, obnovu či přírodu samu. Polní panna, která nosí mnoho jmen, se rovněž zahaluje do lidské podoby. V době, kdy se s ní Geralt setká, se vtěluje do vesnické vědmy v učení, Lille. Jejím nekončícím úkolem je udržení rovnováhy mezi obyvateli zaklínačova světa a krajinou, přičemž právě ona je jedinou konstantou v neustále měnícím se světě:

„*Because, forsooth, the wise do say that Lyfia loveth but one land and that which groweth on it and liveth alike, with no difference, be it the smallest of common apple trees or the most wretched of insects, and all nations are no more to her than that thinnest of trees because, forsooth, they too will be gone and new, different tribes will follow. But Lyfia eternal*

³³⁰ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 10 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

³³¹ Tamtéž, s. 72.

is, was and ever shall be until the end of time“.³³² Podobnost se stejnojmennou slovanskou bohyní nelze královně polí odepřít.³³³

Ve stejné povídce spolu s Živou vystupuje také čert/sylván. Jedná se komického netvora, který má lidské tělo, kozlí hlavu a kopyta. Čert, s nímž se Geralt setká, je vylíčen jako inteligentní, ale zlomyslný tvor, který nenásilně formou různých šprýmů škodí vesničanům – například se obohacuje na sklizené úrodě anebo rozhání stáda ovcí.³³⁴ Vesničané, jak se zdá, si na čertovu přítomnost zvykli, a dokonce jim netvor ve vzácných případech s pracemi na poli pomáhá: „*Well, this be how he helps: he fertilises the land, he turns the soil, he gets rid of the moles, scares birds away, watches over the turnips and beetroots. Oh, and he eats the caterpillars he does, they as do hatch in the cabbages. But the cabbages, he eats them too, forsooth. Nothing but guzzle, be what he does*“.³³⁵ Čert, jenž zná postupy zemědělské práce, je předává spolu s ukořistěnou potravou odbojně elfské skupině, která zajme Geralta s Marigoldem. Netvor, kterého měl původně zaklínač vyhnat, však překvapivě vystupuje na jejich obranu, a dokonce se s dvojicí spřátelí. V závěru povídky pak Geralt čerta skutečně přemluví, aby změnil své teritorium, s čímž tato fantastická bytost souhlasí se slovy: „*I like tricks,' declared the sylvan, baring his teeth. 'And I can't imagine life without them. But have it your way, I promise to be more careful on new territory. I'll be more restrained*“.³³⁶ I když znění netvorova jména evokuje negativní obrazy, Sapkowského čerta rovněž nelze považovat za zlou bytost, jak dokládají kladnější z jeho skutků.

Vedle výše uvedených netvorů je pak na stránkách *Zaklínače* možné nalézt zmínky o dalších fantastických bytostech, které mají svůj předobraz ve slovanském folklóru. Geralt kupříkladu skolil několik lešijů, duchů lesa, kteří ve slovanském bájesloví vyměňují děti.³³⁷ Zaklínač rovněž nepřímo zmiňuje existenci Baby Jagy ve svém světě: „*While I was riding to Cintra, I met villagers, merchants, peddlers, dwarves, tinkers and woodcutters. They told me about a black annis who has its hideout somewhere in these woods, a little house on a chicken-*

³³² SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 110 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html> V českém překladu je tato bytost nazývána Živa, v angličtině dostala jméno Lyfia.

³³³ Slovanská bohyně Živa/Siva či Mokoš byla uctívána jako nositelka života, ochránitelka úrody a dobytka. Srov. VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990, s. 81,95. ISBN 80-7038-187-6. V některých regionálních kultech bývá snižována na úroveň víl či démonů, viz GIEYSZTOR, Aleksander. *Mytologie Slovanů*. Praha: Argo, 2020, s. 162-164. ISBN 978-80-257-3218-2.

³³⁴ Srov. PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkowského*. Praha: Kniha Zlín, 2023, s. 136. ISBN 978-80-7662-531-0.

³³⁵ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 92 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

³³⁶ Tamtéž, s. 110.

³³⁷ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990, s. 124. ISBN 80-7038-187-6.

claw tripod“.³³⁸ Baba Jaga je podobně jako ve slovanské mytologii chápána jako paní lesa, která je nebezpečná zejména ženám a dětem.³³⁹ Konečně, v povídce *Trochu se obětovat* je naznačeno, že vodní říši neobývají pouze mořské víly, ale patrně také bytosti připomínající vodníky: „Another creature emerged from the water, the curved sword whistling in its rough green hands. The Witcher thrust his back against the edge of the shellfish-covered rock, assumed a fighting position, but the fish-eyed creature did not approach“.³⁴⁰

³³⁸ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008, s. 67 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

³³⁹ GIEYSZTOR, Aleksander. *Mytologie Slovanů*. Praha: Argo, 2020, s. 209-210. ISBN 978-80-257-3218-2.

³⁴⁰ SAPKOWSKI, Andrzej. *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015, s. 196. [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

8. Přínos Tolkienovy a Sapkowského tvorby pro žánr fantasy

Poslední z kapitol nabídne krátké zamyšlení nad přínosem tvorby Johna Richarda Reuela Tolkiena a Andrzeje Sapkowského pro žánr fantasy. Jak bylo naznačeno v příslušných kapitolách, byl to právě Tolkien, kdo vtiskl moderní fantasy literatuře její strukturu, kterou ve větší či menší míře následovali a dosud následují jeho pokračovatelé, ať už si to vědomě připouští či nikoliv. Ačkoliv je jméno britského autora spojeno převážně se subžánrem *epické, quest fantasy*, svou důmyslnou mýtotvorbou, prací s mýty obecně a způsobem budování svého fiktivního světa se stal vzorem i řady spisovatelů, jejichž díla náleží k jiným subžánrům.

Tolkienovy fantastické příběhy nabízejí vidinu lepšího, morálně soudržnějšího světa, v němž mohou čtenáři nacházet útěk před nedokonalostmi své každodenní reality, což odpovídá jedné z představených tezí literární teoretičky Rosemary Jackson. Osobnosti Tolkienových hrdinů jsou zkonstruovány tak, aby k nim čtenář vzhlížel jako k ideálům, v jejichž skutečích může nalézt inspiraci či vzor příkladného jednání. V tomto ohledu Tolkienovo vyprávění slouží jako mýtický narativ, který představuje poučný příběh životní moudrosti, jenž si klade za cíl divákovi vštípit určité hodnoty. V Tolkienově tvorbě jsou takovými hodnotami odvaha, šlechtnost, spravedlnost, bratrství či víra v dobro obecně. Zejména v ději *Pána Prstenů* vystupuje do popředí motiv společný mnoha mytologickým systémům, totiž nekončící lidský zápas o to, zda jedinec zůstane stát na straně dobra, anebo podlehne vábení zla. Těm postavám, které byly silami zla svedeny, nicméně Tolkien neodpírá možnost nápravy a vykoupení, což lze asi nejzřetelněji demonstrovat na osudech Boromira, který chtěl svého hobitího druha silou připravit o prsten, ale nakonec obětoval svůj život, aby hobity ochránil před smrtí. Díky Frodově milosrdenství také postava Gluma může usilovat o nápravu jako hobitův průvodce, avšak v případě tohoto tvora nakonec zvítězí jeho sobecká láska k prstenu. Konečně, Tolkienova tvorba nabývá takových rozměrů, že by jeho příběhy bylo možné označit za moderní fantastické eposy. Čtenářům v různých věkových skupinách je umožněno na stránkách fantastických děl nalézt celou řadu témat, která jsou více či méně aktuální, počínaje reflexí idylického života hobitů, přes potýkání se s těžkostmi v podobě ztráty blízkého, až po otázky vztahující se k ochraně přírody. Mravoučný duch, v němž Tolkien své spisy koncipoval, uvedenou skutečnost podtrhuje. Zmíněné důvody dokládají, že *Pán Prstenů* a další Tolkienovy knihy představují kanonické dílo fantasy literatury.

Sapkowski na tradici vytyčenou Tolkienem navázal se svou knižní sérií *Zaklínač*. Ve svých klíčových obrysech Sapkowskiho fantastická tvorba odpovídá patřičnému subžánru *epické fantasy*, nicméně v mnohých ohledech jej přesahuje. Dle další z uvedených klasifikací stojí povídky a romány o zaklínačovi na pomezí *portal-quest* a *immersive fantasy*, a to především kvůli způsobu, jak je fantastický svět líčen očima různých postav. Děj se vyznačuje putováním za splněním úkolu, Cirilla vstupuje do jiných světů, a co je nejpodstatnější, hrdinka se během svého putování s fungováním světa teprve seznamuje, zatímco Geraltův pohled není zatížen dětskou naivitou. Jelikož je ale Sapkowskiho fantastický svět potměný a plný krutosti, která je čtenářům dobře známá z jejich reality, rozhodně nepředstavuje místo úniku. Na druhou stranu, díky těmto skutečnostem se čtenáři mohou snáze s knižními postavami ztotožnit a jejich konání lépe porozumět. Sapkowskiho hrdinové totiž představují chybní lidské bytosti, které prožívají pestrou paletu emocí od lásky po zoufalství, které se jeví jako propracovanější než na stránkách Tolkienových románů, respektive jsou intenzivněji prožívány. Sapkowskiho dílu neschází ani filosofický rozměr, avšak jazyk, v němž disputace probíhají, není zdaleka tak vznešený jako u Tolkiena.

Sapkowski rovněž čerpá ze širokého spektra mytologií, což je v jeho případě zřetelné na rozmanitém počtu nestvůr. Nicméně mytologie do popředí vystupuje i v souvislosti s hrdinským mýtem, respektive explicitně nevyřčeným přihlášením Geraltovy družiny k hodnotám jako odvaha nebo věrnost, které jsou pro tento ideál hrdinství charakteristické. Konečně, také Sapkowski ve svých románech reflektuje témata, která jsou současnému čtenáři blízká, například otázku soudržnosti multikulturní společnosti, přípustnost intrik k dosažení politických cílů, anebo již vzpomenutý vztah člověka s krajinou. Lze tedy říci, že Sapkowskiho svět představuje podivuhodnou kombinaci nejen fantastických a mýtických, ale také realistických prvků. Přínos Sapkowskiho v oblasti fantasy literatury je možné zpozorovat ve skutečnosti, že do svého díla zasadil mýty, především ze slovanského prostředí, které byly populární kulturou spíše opomíjeny. Společně s vybranými pohádkami je ztraktivní a převyprávěl způsobem, aby jimi čtenáře překvapil či dokonce šokoval. Sapkowski svým postupem naznačil možnou cestu pro další autory působící na poli žánru fantasy, která spočívá právě v převyprávění méně známých a polozapomenutých mýtů, legend a jiných ústně tradovaných příběhů.

9. Závěr

Náplní diplomové práce byla komparativní analýza fantastických příběhů, postav a světů J. R. R. Tolkiena a Andrzeje Sapkowského. Knižní série *Zaklínač* byla společně s třísvazkovým románem *Pán Prstenu* porovnána na teoretickém pozadí, jež bylo vytyčené v úvodní části práce. Zatímco fantastické světy a bytosti, které v nich žijí, byly zkoumány v kontextu mytologie, na vývoj čtyř knižních postav bylo nahlíženo skrze optiku teorie přechodových rituálů. První část práce tedy poskytla nezbytný rámec, který se pokusil o srozumitelné vymezení fantastické literatury, dále zmíněné Gennepovy teorie, ale také o uchopení mytologie jako klíčového zdroje inspirace. Rovněž byly představeny životopisy autorů a jejich celková tvorba. Zvláštní důraz byl přitom kladen na příběhy, které byly v analytické části práce důkladně rozebrány. V další části práce byly tyto obecné poznatky uplatněny v komparativní analýze, která v případě knižních postav pracuje především s antropologickými koncepty prelimitarity, liminality a postlimitarity, ale také se zdroji mytologické inspirace při tvorbě postav, světů a netvorů.

První z kapitol si kladla za cíl vykreslit fantasy literaturu jako svébytný literární žánr, který nemá jasně stanovené hranice. Kapitola představila klíčové charakteristiky a kritéria, která by měla fantastická díla splňovat. Dále nabídla několik odlišných pohledů vlivných literárních teoretiků, jako je Tzvetan Todorov, Rosemary Jackson, Diana Waggoner, či Farah Mendlesohn, kteří tento žánr člení na celou řadu subžánrů. Vedle systému klasifikace na dílčí subžánry byl v kapitole představen i historický vývoj žánru s důrazem na 20. století a vlivné autory, kteří formovali dnešní podobu tohoto druhu literatury. Není žádným překvapením, že nezanedbatelný vliv na současné obrysy zkoumaného žánru měl právě Tolkien.

Druhá kapitola měla ambici vysvětlit význam mýtů a mytologie nejen v širokém kulturním kontextu. Kapitola přirovnala mýty k příběhům životní moudrosti s mystickou, pedagogickou, sociologickou a kosmologickou funkcí. Smyslem mýtů je tedy nejen vysvětlení rozumem neuchopitelných jevů, ale také k zodpovězení otázky, co bylo dříve, případně ke smíření se s konečností lidské existence. Kapitola dále představila nejvlivnější mytologické systémy, které posloužily jako zdroj inspirace pro Tolkiena i Sapkowského. Největší důraz byl pak kladen na severskou mytologii a artušovský mýtus, který je společný i dalším fantastickým dílům.

Náplní třetí kapitoly bylo přiblížení již zmíněné teorie přechodových rituálů. Ačkoliv ji Arnold van Gennep publikoval na počátku dvacátého století, stále představuje vlivný aparát,

jímž je možné nahlížet na lidský život. Gennep vymezil tři fáze, totiž preliminální, která je spojená s momentem odloučení, liminální, v níž dochází k dramatické proměně jedince, a postliminální, kde dochází k přijetí jedincovy nové úlohy či role. Vedle Gennepa tyto myšlenky detailněji rozpracovali další antropologové, jmenovitě Victor Turner a Bjorn Thomassen, kteří si všímali i délky trvání zejména liminální zkušenosti. Právě liminalitu je nutné chápat jako fázi, kdy dochází k testům a zkouškám, které formují jedincův charakter v průběhu jeho cesty, jak je později ukázáno na konkrétních případech knižních postav.

Čtvrtá kapitola se pokusila o představení autorů, jejich životních zkušeností a tvorby, díky níž se zapsali do paměti čtenářů. V případě Tolkiena byl užit jeho životopis z pera Humphreyho Carpentera, zatímco pro zachycení osudů Andrzeje Sapkowského bylo nutné čerpat z několika zdrojů, jelikož jeho biografie nebyla dosud sepsána. Tolkiena velmi ovlivnila jeho akademická kariéra spojená s jeho nadšením pro jazyky a nejstarší anglické literární památky. Sapkowski ve své tvorbě čerpal z mnohem širšího záběru světových mytologií a postupoval spíše eklekticky, ale v jádru na něj zapůsobila četba Tolkienových románů. Zároveň ve svých povídkách důmyslně převracel zápletky známých evropských pohádek, které zasadil do potměšlého světa zaklánače.

Pátá kapitola představuje nejpodstatnější část diplomové práce, totiž srovnávací analýzu čtyř knižních hrdinů na pozadí teorie přechodových rituálů. V obou fantastických příbězích zastává klíčovou roli motiv cesty, dobrodružství, které lze chápat jako liminální zkušenost. Mezi Tolkienovými a Sapkowského hrdiny byla nalezena řada podobností, ale také odlišností. Zaklánač Geralt z Rivie a gondorský král Aragorn sice představují odhodlané válečníky, kteří jsou v hloubi srdce dobří a věrní svému přesvědčení, ale v ostatních obrysech se spíše liší. Aragorn je vylíčen jako ideální hrdina zastupující model artušovského rytíře, zatímco Geralt se jeví jako chybující člověk.

Více podobností lze nalézt mezi Cirillou z Cintry a Frodem Pytlíkem. Obě postavy hledí na fantastický svět naivními očima, z konfrontace s nadpřirozenem jsou okouzleni, a především se těžko vyrovnávají s odloučením od domova. Také je ale spojuje sudba a předurčenost k velkým činům a nutnost se k této osudem dané úloze přihlásit. V průběhu svého liminálního putování se zaklánačka a hobit proměňují, ale pouze dívka plně přijímá svou novou roli. Všichni čtyři hrdinové pak musí podstoupit zkoušku a vykonat úkol, který jim je přisouzen osudem – Geralt se vypravuje zachránit Ciri, Aragorn se stává králem Gondoru a uzavírá

manželství s elfskou princeznou, Ciri naplňuje proroctví o spáse svého světa a Frodo Pytlík ničí Sauronův prsten, čímž zachraňuje Středozemi.

Komparace tvoří jádro dalších dvou kapitol, v nichž jsou porovnány oba fantastické světy a netvoři, kteří je obývají. Tolkien svůj svět vytvářel s úmyslem dát své vlasti jedinečnou mytologii, a proto působí na první pohled uhlazeně a vznešeně. Tolkienovi hrdinové povětšinou vystupují jako archetypální postavy a vzory příkladného jednání. Arda má pak své vlastní propracované dějiny, je obývána řadou ras a národů s vlastní kulturou a jazyky, přičemž v tomto světě je dobro jasně oddělené od zla, které ztělesňuje postava úhlavního nepřítele.

Svět zaklínače je oproti tomu odrazem autorova skutečného světa – vyskytují se v něm jevy jako rasismus a xenofobie nebo třeba nekalý boj o politickou moc. Jeho obyvatelé také hovoří vlastními dialekty a jazyky, které se však těm Tolkienovým nemohou v míře propracovanosti rovnat. Otázka dobra a zla je i v tomto fantastickém světě aktuální, ale hranice mezi těmito dvěma kategoriemi není vždy zřetelná. V tomto světě se také nenachází postava, která by symbolizovala čiré zlo.

Co se týká funkcí příšer v obou světech, netvoři v Ardě představují služebníky temných sil, tedy až na tragickou postavu Gluma, který se nechal svést temnou mocí prstenu. Ve světě zaklínače existuje několik kategorií netvorů s odlišnými úlohami. V první řadě se jedná o bestie jako kikimora, nebo kostěj, které nemají vlastní svědomí a řídí se svými pudy. Poté lze uvést netvory, kteří disponují morálkou, kupříkladu Nivellen, Regis, zlatý drak nebo také čert. Tyto bytosti již usilují o pokojné soužití s lidmi a ve větší či menší míře se stanou Geraltovými pomocníky či průvodci. U Sapkowského netvorů je navíc mnohem patrnější mytologická inspirace.

Je nutné připustit, že kvalifikační práce nedokázala pokrýt všechny aspekty a roviny zkoumaných děl, alespoň do té míry, jak by si zasloužily. Kupříkladu by bylo možné detailněji srovnávat členy obou hrdinských družin s jejich mýtickými předobrazy a archetypy. V každém případě se ale podařilo naplnit vytyčený cíl práce, totiž představit ty nejpodstatnější prvky mytologie a fantasy v obou literárních dílech a zamyslet se nad jejich přínosem pro celý žánr fantasy.

10. Summary

The thesis aims to introduce the fictional worlds of *The Lord of the Rings* by J.R.R. Tolkien, published in 1954, and *The Witcher saga* by Andrzej Sapkowski, originally published in the 1990s. The focus of the analysis is the fantastic and mythological elements that are incorporated into these fictional narratives. Considering the individual characters of the protagonists, their adventures can be seen as liminal experiences that lead to their inevitable transformation. For that reason, their journey is analysed in the context of rites of passage.

The first step in the analysis lies in the definition of what fantasy is. The genre itself has fuzzy boundaries and can be divided into more subgenres, which often overlap. Even the renowned critics do not completely agree on the proper definition. The comparison of influential views of Tzvetan Todorov, Rosemary Jackson, Farah Mendlesohn, Diana Waggoner, and Andrzej Sapkowski is vital for the analysis. Therefore, the aim of the initial chapter is to provide a solid theoretical background for the classification of Tolkien's and Sapkowski's works.

As the next step, the thesis attempts to introduce mythology as a system of beliefs and values that assists people in making sense of the world. The function of myths and mythology lies in cosmology, mystics, pedagogy, and sociology. It is quite possible to say that mythology provides a perfect example of ideal behaviour that ought to be followed. What is more, many mythological systems can be seen as infinite sources of inspiration, especially by fantasy authors who borrow the most common motifs, ideas, or supernatural creatures. Sapkowski and Tolkien are no exceptions, and for that reason, some of the influential Germanic, Scandinavian, Celtic, and medieval myths were explored in detail in order to ground the analysis.

The analysis of the protagonists would not be successful without explaining the notion of rites of passage. Overall, there are three concepts that need to be introduced. The adventure of a protagonist can be perceived as a liminal experience, a liminal phase of the plot, in which the most substantial development of one's character takes place. Before he or she sets out on their journey, the protagonist needs to say goodbye to the comfort and safety of his home. The moment of separation is crucial for the preliminary phase. On the other hand, when the protagonists return from the adventure, they resemble a different person than they once were. Thus, the acceptance of their new role or identity marks the postliminal phase or ritual.

The literary analysis that follows takes into account the mythological sources of inspiration, the fantastic elements, and the rites of passage, which were outlined in the initial part of the thesis. Considering the protagonists, a significant number of similarities and differences were found between Tolkien's and Sapkowski's heroes. Aragorn and Geralt of Rivia represent dedicated warriors with good hearts, but they are rather different in many other aspects. Aragorn is portrayed as the ideal hero representing the model of the Arthurian knight, while Geralt resembles a fallible human being with a number of flaws.

More similarities can be found between Cirilla of Cintra and Frodo Baggins. Both characters look at the fantastic world through naive eyes as they are fascinated by the confrontation with the supernatural and the fantastic. More importantly, Ciri and Frodo find it difficult to cope with the separation from home. But they also share a destiny and predestination to great deeds. Throughout their liminal journey, the witcheress and the hobbit transform, but only the girl fully embraces her new role.

All four heroes must undergo a test and successfully complete the quest that was assigned to them by fate – Geralt saves Ciri and raises her, Aragorn is crowned a King of Gondor and marries the love of his life, while Ciri and Frodo become the saviours of their worlds.

Greater differences can be found in the portrayal of the fantastic worlds. Tolkien's Arda is depicted as more "noble", as Tolkien intended to create his own mythology with didactic potential. His protagonists represent archetypal characters, models of exceptional and exemplary behaviour. Arda is in a way more elaborate than Sapkowski's fictional world, as it has its own history, cultures, and languages which seem authentic. Tolkien also makes a clear distinction between good and evil. Evil, in Tolkien's novels, is embodied by the dark figure that represents the arch-enemy.

The world of *The Witcher*, on the other hand, seems to reflect the author's own reality. The fantastic world is full of omnipresent racism, and xenophobia, but also malevolent struggles for power. At first sight, the world of the witcher may appear less sophisticated than Arda, although Sapkowski also introduces multiple cultures and their languages or dialects. The question of good and evil symbolizes one of the key topics that remain unsolved in the books, as the line between the two is often blurred.

As far as the function of monsters in both worlds is concerned, Tolkien's creatures are nearly always depicted as servants of evil or evil itself. The only exception is the character of

Gollum who was tempted and misled by the dark power of the One Ring. In contrast, Sapkowski's creatures and monsters do not seem to embody the dark forces. In fact, there are monsters, such as kikimora or striga that harm people because of their instincts and the need for feeding. The majority of Sapkowski's monsters, however, are conscious and have developed strong morals. For instance, the vampire Regis, Nivellen, and the golden dragon simply wish for peaceful coexistence with humans, and they also provide aid to Geralt on his journey. What is typical for Sapkowski's monsters is the obvious inspiration in mythology, not only Slavic, but also Germanic, Celtic, and much more.

Having presented mythology, fantasy, and its representation in the chosen narratives, the thesis has fulfilled its main aim. It can be said without any hesitation that both Tolkien and Sapkowski have shaped the genre of fantasy literature, as they created fictional worlds full of wonders. In the narratives, both authors in their own way retell myths and legends that have been known to the European reader for centuries. Naturally, the thesis offers only a small insight into the fantastic worlds, and it would require a much greater deal of time to highlight all mythological and fantastic elements in both works. Still, the thesis succeeds in contrasting the two canonical texts that have outlined the paradigm of the fantasy genre.

11. Seznam použité literatury

11.1 Primární zdroje

SAPKOWSKI, Andrzej, *Baptism of Fire* [online]. London: Gollancz, 2014 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-575-09096-5. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/baptism-of-fire-e200547166.html>

SAPKOWSKI, Andrzej, *Time of Contempt* [online]. London: Orbit, 2013 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-21914-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-time-of-contempt-e200034437.html>

SAPKOWSKI, Andrzej, *Blood of Elves* [online]. London: Orbit, 2009 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-07371-4. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/blood-of-elves-e196117825.html>

SAPKOWSKI, Andrzej, *The Lady of the Lake* [online]. London: Orbit, 2017 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27383-1. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-lady-of-the-lake-e196547506.html>

SAPKOWSKI, Andrzej, *The Last Wish* [online]. London: Gollancz, 2008 [cit. 2024-03-29]. ISBN 9780575082441. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-last-wish-e159652690.html>

SAPKOWSKI, Andrzej, *The Sword of Destiny* [online]. London: Orbit, 2015 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-38971-6. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/sword-of-destiny-e184263087.html>

SAPKOWSKI, Andrzej, *The Tower of Swallows* [online]. London: Orbit, 2016 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-316-27376-3. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-tower-of-the-swallow-e200029509.html>

TOLKIEN, John Richard Reuel, *The Silmarillion* [online]. London: HarperCollins, 2009 [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-0-06-192763-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-silmarillion-e193737811.html>

TOLKIEN, John Ronald Reuel, *Hobbit, or there and back again*. [online] 75th Anniversary Edition. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2012 [cit. 2024-02-22]. ISBN

978-0-547-95197-3. Dostupné z: <https://4.files.edl.io/a317/02/05/20/161301-957dbe1c-ee13-4d69-ae9b-a565d19582a7.pdf>

TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Fellowship of the Ring* [online]. London: HarperCollins, 2008 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91767-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-fellowship-of-the-ring-e87884518.html>

TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Return of the King* [online]. London: HarperCollins, 2008 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91786-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-return-of-the-king-e18825517.html>

TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Two Towers* [online]. London: HarperCollins, 2008 [cit. 2024-02-22]. ISBN 978-0-061-91792-9. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/the-two-towers-e41848129.html>

11.2 Sekundární zdroje

AMBALU, Shulamit. *Kniha mytologie*. Praha: Universum, 2019. ISBN 978-80-7617-786-4

BALDICK, Chris. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Second Edition. New York: Oxford University Press, 2001. ISBN 0-19-280118-X.

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. 2. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3.

BLOCH, Marc. *Králové divotvůrci*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-626-2.

CAMPBELL, Joseph a Bill MOYERS. *Síla mýtu*. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1904-6.

CAMPBELL, Joseph. *Mýty: Legendy dávných věků v našem denním životě*. Praha: Pragma, 1998. ISBN 80-7205-491-0.

CAMPBELL, Joseph. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-397-8.

CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny*. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2184-1.

CARPENTER, Humphrey. J. R. R. *Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0409-0.

CARTER, Lin. *Tolkien: Zákulisí Pána Prstenů*. Praha: Argo, 2002. ISBN 90-7203-457-X.

COTTERELL, Arthur. *Mytologie – Bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-778-4.

ČUDRNÁKOVÁ, Andrea. *Elfové, hobiti, trpasličí a mýty*. Olomouc: Fontána, 2008. ISBN 80-7336-427-1.

DAY, David. *Tolkienovi hrdinové*. Praha: Dobrovský, 2019. ISBN 978-80-7585-171-0.

DAY, David. *Tolkienovy bitvy*. Praha: Dobrovský, 2019. ISBN 978-80-7585-172-7.

DAY, David. *Tolkienovy temné síly*. Praha: Dobrovský, 2021. ISBN 978-80-277-0029-5.

DAY, David. *Tolkienův atlas*. Praha: Dobrovský, 2021. ISBN 978-80-277-0030-1

DAY, David. *Tolkienův prsten*. Praha: Mladá Fronta, 1999. ISBN 80-204-0639-5.

ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Alpha Book, 2020. ISBN 978-80-257-3188-8.

FERRÉ, Vincent. *Tolkien: Na březích Středozemě*. Praha: Mladá Fronta, 2006. ISBN 80-204-1249-2.

FRANKLIN, Michael, MEACHAM, Beth a Baird SEARLES. *A Reader's Guide to Fantasy*. N.Y.: AVON, 1982. ISBN 978-0380803330.

GARTH, John. *Světy J.R.R. Tolkiena. Místa, která inspirovala Středozem*. Praha: Argo, 2021. ISBN 978-80-257-3287-8.

GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. 2. vyd. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1374-1.

GIESECKE, Annette. *Classical Mythology A to Z: An Encyclopedia of Gods & Goddesses, Heroes & Heroines, Nymphs, Spirits, Monsters, and Places*. N.Y.: Hachette Book Group, 2020. ISBN 978-0762470013.

GIEYSZTOR, Aleksander. *Mytologie Slovany*. Praha: Argo, 2020. ISBN 978-80-257-3218-2.

- HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Praha: H & H, 1993. ISBN 80-85787-34-2.
- HOŠEK, Pavel. *Sloužím Tajemnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2022. ISBN 978-80-7325-544-2.
- JACKSON, Rosemary. *Fantasy, The Literature of Subversion*. London: Routledge, 1981. ISBN 9780415025621.
- MENDLESOHN, Farah. *Rhetorics of Fantasy*. London: Wesleyan University Press, 2008. ISBN 978-0819568687.
- MICHALSKA, Anna. *Otherness and Intertextuality in The Witcher. The Duality of Experiencing Andrzej Sapkowski's Universe*. Utrecht: Utrecht University, 2020 (diplomová práce).
- PETERKA, Josef a Dagmar MOCNÁ. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- PILCH, Jiří. Andrzej Sapkowski. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 1994, 4(6), s. 17. ISSN 1210-6798.
- PUYSSÉGUR, Alain T. *Zaklínač – Encyklopedie: Ilustrovaný a dešifrovaný svět Andrzeje Sapkowského*. Praha: Kniha Zlin, 2023. ISBN 978-80-7662-531-0.
- SAPKOWSKI, Andrzej. Hrdina naší doby. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 2001, 11 (9), s. 43-45. ISSN 1210-6798.
- SAPKOWSKI, Andrzej. *Rękopis znaleziony w smoczej jaskini: kompendium wiedzy o literaturze fantasy*. Varšava: Supernowa, 2001. ISBN 978-83-7578-008-6.
- SAPKOWSKI, Andrzej. Subžánry subžánru. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 2001, 11(12), s. 41-46. ISSN 1210-6798.
- STABLEFORD, Brian. *The A to Z of Fantasy Literature*. Lanham: Scarecrow Press Inc., 2005. ISBN 978-0-8108-6829-8.
- STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury I*. Praha: Academia, 1987. ISBN 21-030-87/01.

ŠIMMEROVÁ, Alena. *Imaginace a realita v díle J.R.R. Tolkiena a Neila Gaimana*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2022 (bakalářská práce).

TODOROV, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1676-6.

TURNER, Victor. *Příběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3.

TURNER, Victor. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1970. ISBN 978-0801491016.

VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-187-6.

VESELÁ, Jana. *Odras mytologie ve světě Andrzeje Sapkowského*. Hradec Králové: Univerzita Hradce Králové, 2021 (bakalářská práce).

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-066-7.

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006. ISBN 978-80-7277-177-6

VRBENSKÁ, Františka. Autor a morfické rezonance. Pátrání po kořenech fantastiky. *Ikarie*. Praha: Mladá fronta, 2001, 11(11), s. 51-52. ISSN 1210-6798.

WAGGONER, Diana. *The Hills of Faraway: A Guide to Fantasy*. N.Y.: Atheneum, 1978. ISBN 978-0689108464.

11.3 Internetové zdroje

ASHLEY, Mike and John GANT. *Children's Fantasy*. In: CLUTE, John and John GRANT (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: ORBIT, 1997 [cit. 2024-03-05]. ISBN 978-1-85723-368-1. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/fe/childrens_fantasy

CLUTE, John. *Tolkien, J R R*. In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.) *The Encyclopedia of Science Fiction* [online]. London: SFE Ltd and Reading [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/tolkien_j_r_r

DROUT, Michael D.C. Beowulf: The Monsters and the Critics Seventy-Five Years Later. *Mythlore* [online]. 2011, 30 (1/2) s. 5–22 [cit. 2024-03-28]. ISSN 01469339. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26814808>

FINSETH, Claudia Riiff. Tolkien's Trees. *Mallorn: The Journal of the Tolkien Society* [online]. 1997, 35, s. 37–44 [cit. 2024-02-26]. ISSN 0308-6674. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/45320540>

GREGOR, Walter. Kelpie Stories from the North of Scotland. *The Folk-Lore Journal* [online]. 1883, 1(9), s. 292–94 [cit. 2024-03-19]. ISSN 17442524. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1252794>.

HIBBERD, James. 'The Witcher,' 'Secret Invasion' Disappoint as Some Creatives Blame Fans. *The Hollywood Reporter* [online]. 3.8. 2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/the-witcher-secret-invasion-disappoint-finale-1235548117/>

HIBBERD, James. 'The Witcher' Author Says Netflix "Never Listened" to His Ideas. *The Hollywood Reporter* [online]. 22.11.2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/the-witcher-author-netflix-criticism-1235674564/>

KADLUS, Jakub. Andrzej Sapkowski zakopává válečnou sekeru a podepisuje s CD PROJEKT novou smlouvu. *Indian* [online]. 22.12.2019 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://indian-tv.cz/clanek/andrzej-sapkowski-zakopava-valecnou-sekeru-a-podepisuje-s-cd-projekt-novou-smlouvu-qvqj8y>

KRAMER, Kelly. A Common Language of Desire: 'The Magicians', Narnia, and Contemporary Fantasy. *Mythlore* [online]. 2017, 35(2), s. 153–69 [cit. 2024-03-28]. ISSN 01469339. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26816090>

KUGLEROVÁ, Ivana. Fantasy a narativita. *Interkom* [online]. 1999 [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <http://interkom.vecnost.cz/1999/19990972.htm#5>

LITERARY HUB. Andrzej Sapkowski on the Mythologies Behind The Witcher. *Literary Hub* [online]. 10.12.2020, [cit. 2024-03-09] Dostupné z: <https://lithub.com/andrzej-sapkowski-on-the-mythologies-behind-the-witcher/>

NĚMCOVÁ, Božena. *Národní báchorky a pověsti I.* [online]. 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/58/narodni_bachorky_a_povesti_I.pdf>

SAPKOWSKI, Andrzej. Demand for payment. *CD Projekt* [online]. 8.8. 2018 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://www.cdprojekt.com/en/wp-content/uploads-en/2018/10/31450043_rb_15-2018_-_demand-for-payment.pdf

THOMASSEN, Bjørn, The Uses and Meaning of Liminality. *International Political Anthropology* [online]. 2009, 2(1), s. 16-17 [cit. 2024-02-20]. ISSN 2283-9887. Dostupné z: <http://s3.amazonaws.com/arena-attachments/2253233/22ab3f637146922a156651ebf1951964.pdf>

WALEWSKI, Konrad. *Sapkowski, Andrzej.* In: CLUTE, John a David LANGFORD (eds.). *The Encyclopedia of Fantasy* [online]. London: SFE Ltd and Reading. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/sapkowski_andrzej

YILMAZ, Timur. Andrzej Sapkowski vs CD Projekt RED (ENG). *Medium* [online]. 9.3. 2021 [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <https://medium.com/farbovani-lys/andrzej-sapkowski-vs-cd-projekt-red-eng-30c4dc6cfb4>